

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİKOLJİ ANABİLİM DALI

CİHANBEYLİ - BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARININ MÜZİKAL
KİMLİĞİ: DİASPORİK YAKLAŞIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Adem KAYA

Niğde
Kasım, 2020

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**CİHANBEYLİ - BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARININ MÜZİKAL
KİMLİĞİ: DİASPORİK YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Adem KAYA

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Resul BAĞI

Üye: Prof. Dr. Timur VURAL

Üye: Doç. Dr. Ömer Can SATIR

NİĞDE

Kasım, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Cihanbeyli – Böğürdelik Köyü Sibirya Tatarlarının Müzikal Kimliği: Diasporik Yaklaşım" başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 06/11/2020

ADEM KAYA

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında bana sabırla destek veren ve yol gösteren kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Resul Bağrı'ya,

Lisansta ve lisans sonrasında beni meslektaşımı gibi gören derin bilgi birikimi ile akademik hayatımda yalnız bırakmayan kıymetli hocam Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Müzik Bölümü öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Cenk Celasin'e,

Araştırmalarımda misafirperverlikleriyle ve veri toplamamda her türlü yardımda bulunan, köydeki müzik kültürünün yaşatılması ve aktarılmasında ellerinden gelen her şeyi yapan Cihanbeyli - Böğrüdelik Köyünden Rahmetullah Kurtaran, Adnan Cengiz, Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral, Behçet Kılınç, Ercüment Yıldırım, Ahmet Salih Akyürek, Seniye Udmir, Müşfika Banu Ziyalı, Enis Ziyalı ve Teoman Oral'a,

Tezimde ve makalelerimde yabancı dil çevirilerimde yardımcı olan meslektaşımı İngilizce Öğretmeni İrem Akgün'e, aynı şekilde tezdeki metinleri okuyup kontrolünü sağlayan meslektaşlarımda Türkçe Öğretmeni Selin Aşkın, İnan Belka, Muharrem Çerkez ve Ömer Karaman'a ve son olarak Osmanlıca çevirilerimde yardımcı olan çocukluk arkadaşımı, kıymetli dostum Mehmet Candan'a,

Sonsuz desteğiyle her zaman ve her konuda yanımda olan aileme,

Biricik eşim, meslektaşımı, herşeyim Kübra Kaya'ya ve Kaya ailesinin yeni bireyi daha adını bile koymadığımız sekiz aylık olan evladımaya ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Kasım 2020

Adem KAYA

Özet
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CİHANBEYLİ - BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARININ MÜZİKAL
KİMLİĞİ: DİYASPORİK YAKLAŞIM**

KAYA, Adem
Müzikoloji AnaBilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Resul BAĞI
Kasım, 2020, 153 sayfa

Sibirya'dan Anadolu'ya 1907 yılında göçeden Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibirya Tatarlarının; göç süreci, tarihi, kültürü, dili, dini çalışmamızın alanı içerisinde ele alınmıştır. Bu yerleşim yerinde yaşayan Sibirya Tatarlarının sosyokültürel yaşam içerisinde müzikal kimliği diasporik bakış açısıyla incelenmiştir. Aynı kapsam içerisinde göçten önce ve sonraki süreçte yaşadıkları kültür etkileşimlerinin müzikal kimliğe etkileri ele alınmıştır. Dolayısıyla Sibirya Tatarlarının küyleri (şarkıları) derlenmiş bu bağlamda analiz edilmiştir. Sibirya Tatar kimliğinin özgün müziği olan küylerin etnik kimlik ve diaspora bağlantısı incelenmiştir.

Bu alanda yaptığımız literatür taraması, gözlem, görüşme ve Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde yaptığımız alan çalışması sonucunda elde ettiğimiz küy örneklerinin, hece ölçüsü, kullanılan ses dizisi, ritimleri, müzik formu, küylerde geçen temalar araştırılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü Sibirya Tatarları müzikal kimliğinin göçten sonrada varolan kültürlerini devam ettirmek için çaba gösterdiği gözlemlenmiştir.

Yapılan bu çalışma, üç temel konu üzerinden tartışmaya açılmıştır. Bunlardan ilki 'diaspora' kavramı, ikincisi 'müzikal kimliğin aktarımı' bir diğeri ise 'etnisite' kavramıdır. Buna göre, ilk yaklaşım 'diaspora' bağlamında yapılan çalışmalardır. Bu bağlamda diasporik toplum olarak düşündüğümüz Cihanbeyli / Böğrüdelik köyü Sibirya Tatarları türkülerindeki göç süreci, yaşadıkları vatan özlemi incelenmiştir.

"Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü Sibirya Tatarlarının Müzikal Kimliği: Diasporik Yaklaşım" adlı çalışma yaklaşık üç yıl süren inceleme, alan çalışması, literatür taraması, gözlem, katılımcı gözlem ve görüşmelere dayanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Böğrüdelik, Sibirya, Tatar, Müzikal, Kimlik

ABSTRACT
MASTER THESIS

**MUSICAL IDENTITY OF SIBERIAN TATARS IN THE CIHANBEYLI –
BOGRUDELİK VILLAGE: DIASPORIC APPROACH**

KAYA, Adem
Institute of Social Sciences, Department of Musicology
Thesis Advisor: Dr. Lecturer. Resul BAĞI
November, 2020, page 153

The migration process, history, culture, language and religion of the Cihanbeyli-Böğrüdelik village Siberian Tatars, who migrated from Siberia to Anatolia in 1907, are discussed within the scope of our study. The musical identity of the Siberian Tatars living in this settlement in the socio-cultural life was studied from a diasporic perspective. Within the same scope, the effects of cultural interactions on musical identity before and after migration were discussed. Therefore, the ballads (songs) of Siberian Tatars were compiled and analyzed in this context. Ethnic identity and diaspora connection of songs, which are the original music of Siberian Tatar identity, were examined.

The syllable size of the song samples, the syllable size, the sound sequence used, the rhythms, the music form, the themes in the songs, which we obtained as a result of the literature review, observation, interview and field work we did in the village Cihanbeyli-Böğrüdelik, were investigated. As a result of the investigations, it has been observed that the musical identity of Siberian Tatars in Cihanbeyli-Böğrüdelik village has made an effort to maintain their culture that existed after the migration.

This study has been opened to discussion on three main issues. The first of these is the concept of 'diaspora', the second is 'the transfer of musical identity' and the other is the concept of 'ethnicity'. Accordingly, the first approach is the studies conducted in the context of "diaspora". In this context, the migration process in Cihanbeyli-Böğrüdelik village Siberian Tatars' songs, which we consider as a diasporic society, and their homesickness were examined.

“The Musical Identity of Siberian Tatars in the Cihanbeyli-Böğrüdelik Village: The Diasporic Approach” is based on a three-year study, fieldwork, literature review, observation, participant observation and interviews.

Keywords: Böğrüdilik, Siberia, Tatar, Musical, Identity

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ	ii
Özet	iii
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER	x
KISALTMALAR	xiii
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
1.2. Yöntem ve Teknikler.....	2
1.3. Araştırmanın Problemi	3
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Sayıtlar	4
1.6. Sınırlılıklar	4
BÖLÜM 2	5
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ	5
2.1. Diaspora	5
2.1.1. Klasik Diaspora	7
2.1.2. Modern Diaspora.....	9
2.1.3. Sibiryaya Tatar Diasporası ve Müzik.....	11
2.2. Kimlik.....	13
2.2.1. Etnik Kimlik.....	15
2.2.2. Kültürel Kimlik	17
2.2.3. Müzikal Kimlik.....	18
BÖLÜM 3	20
TARİHSEL VE KÜLTÜREL BAKIŞ	20
3.1. Tatar Kelimesinin Kökeni	20
3.2. Dünyada Tatar Coğrafyası	22
3.3. Anadolu'da Tatar Coğrafyası.....	23
3.4. Konya'da Tatarlar	23
3.5. Sibiryaya Tatarlarının kökeni	24

3.6. Göç Süreci.....	25
3.7. Sibirya Tatarları İçin Önemli Şahsiyetler	30
3.7.1. Abdürreşit İbrahim.....	30
3.7.2. Küçüm Han	33
3.8. Cihanbeyli Böğrüdelik Köyü Sibirya Tatarlarının Sosyo – Kültürel Farklılıkları.....	37
BÖLÜM 4.....	45
CIHANBEYLİ BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARININ DİASPORİK KİMLİK OLARAK MÜZİK KÜLTÜRÜ.....	45
4.1. Cihanbeyli - Böğrüdelik Köyü Müzikal Kimliği	45
4.1.1. Küy Kavramı	53
4.1.2. Çalgılar	56
4.1.3 Müzisyenler.....	58
4.1.3.1. Rahmetullah Kurtaran	58
4.1.3.2. Ercüment yıldırım	58
4.1.3.3. Sebahattin Orhan	59
4.1.3.4. Recep Nuri Oral	60
4.1.3.5. Behçet Kılınç.....	60
4.1.3.6. Teoman Oral.....	60
4.1.3.7. Ahmet Salih Akyürek.....	61
4.1.3.8. Müşfika Banu Ziyalı.....	61
4.1.3.9. Enis Ziyalı	62
4.1.2 Tümeta.....	63
4.1.3. Müzikal Analizler.....	65
4.1.3.1. Halil Bala Küy'ü Müzikal Analizi	65
4.1.3.2. Huş Caniy Küy'ü Müzikal Analizi	65
4.1.3.3. Sandugaç Bala Küy'ü Müzikal Analizi.....	66
4.1.3.4. Baldızım Yaldızım Küy'ü Müzikal Analizi	67
4.1.3.5. Dagmag Küy'ü Müzikal Analizi	68
4.1.3.6. Ettettül Küy'ü Müzikal Analizi.....	68
4.1.3.7. Yiren Atım Küy'ü Müzikal Analizi	69
4.1.3.8. Eyte Abziy Küy'ü Müzikal Analizi	70
4.1.3.9. Aklı Sicce Küy'ü Müzikal Analizi.....	70
4.1.3.10. Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy Küy'ü Müzikal Analizi	71
4.1.3.11. Kuruhüyük Oyun Havası Küy'ü Müzikal Analizi	71

4.1.3.12. Esir Küy Müzikal Analizi	72
4.1.3.13. Ataullah Küy'ü Müzikal Analizi.....	73
4.1.3.14. Böğrüdellik Kısa Küy Müzikal Analizi.....	73
4.1.3.15. Sak – Suk Küy'ü Müzikal Analizi	74
4.1.3.16. Üre Küy'ü Müzikal Analizi.....	75
4.1.3.17. Canaryum Yuk Küy'ü Müzikal Analizi	75
4.1.3.18. Mahiserver (Esmе Bikey) Küy'ü Müzikal Analizi	76
4.1.3.19. Tangı Küy Müzikal Analizi.....	76
4.1.3.20. Zileyluk Küy'ü Müzikal Analizi	77
4.1.3.21. Şam – 1 Şerif Küy'ü Müzikal Analizi.....	78
4.1.3.22. Kuruhüyük Uzun Küy Müzikal Analizi	79
4.1.3.23. Bazı İdil – Ural ve Kazan Halk Müziklerinin Müzikal Analizi	80
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	90
KİŞİSEL GÖRÜŞMELER	95
URL KAYNAKLAR	96
EKLER	98
A- Reşediye ve Meşrutıye Köyünde Bulunan Sibirya Muhacirlerinden Askere Gidip Şehit veya Gazi Olanların İsim Listesi	98
B- Notasyon	104
B.1. Halil Bala Küy'ünün Notaları ve Müzikal Analizi	104
B.2. Huş Caniy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi.....	106
B.3. Sandugaç Bala Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi.....	108
B.4. Baldızım Yaldızım Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi	109
B.5. Dagmag Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi	110
B.6. Ettettül Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi	112
B.7. Yiren Atım Küyü'nün Notları ve Müzikal Analizi	114
B.8. Eyte Abziy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi.....	116
B.9. Aklı Sicce Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi	118
B.10. Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi.....	119
B.11. Kuruhüyük Oyun Havası.....	121
B.12. Esir Küy'ün Notaları ve Müzikal Anazlizi	121
B.13. Ataulla Küy'ün Notaları ve Müzikal Analizi	123
B.14. Böğrüdellik Kısa Küy'ü Notaları ve Müzikal Anazlizi.....	124

B.15. Sak – Suk Küy’ü Noları ve Müzikal Analizi	126
B.16. Üre Küyü Notaları ve Müzikal Analizi	127
B.17. Canaryum Yuk Küyü’nün Notaları ve Müzikal Anazlizi	129
B.18. Mahiserver (Esmе Bi Key) Küyü’nün Notaları ve Müzikal Analizi	130
B.19. Tangı Küy’ün Notaları ve Müzikal Analizi	132
B.20. Zileyluk Küyü’nün Notaları ve Müzikal Analizi	133
B.21. Şam – ı Şerif Küyü’nün Notaları ve Müzikal Analizi.....	134
B.22. Kuruhüyük Uzun Küy’ün Notaları ve Müzikal Analizi.....	136
B.24. Bazı İdil – Ural ve Kazan Tatar Halk Müzikleri	137
ÖZGEÇMİŞ	155

ŞEKİLLER

Şekil 1: Abdülreşit İbrahim.....	28
Şekil 2: Yuvanbaş Muhammedi'nin torunu Adnan Cengiz.....	28
Şekil 3: Yermak Timofeyeviç (Yermak çetesi lideri).....	35
Şekil 4: Yermak'ın Sibir Seferi (Vasiliy Surikov).....	36
Şekil 5: Böğrüdelik köyü uydu görüntüsü	38
Şekil 6: 1928 – 1929 Eğitim – öğretim yılı Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü öğrencileri ve öğretmenleri Abdülreşit İbrahim (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi).....	38
Şekil 7: 1930 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü öğrencileri (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi).....	39
Şekil 8: 1960'lı yılların sonları Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Futbol Takımı yeni diktirdiği formalar, hakem ve yöneticiler birlikte (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi).....	39
Şekil 9: 1970'li yılların başında Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Futbol Takımı (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi).....	39
Şekil 10: 1988 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)	40
Şekil 11: 1988 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)	40
Şekil 12: 1988 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)	41
Şekil 13: Geleneksel Tepreş Şenliğinden bir poster	42
Şekil 14: Eskişehir Kazan Tatarlarının oluşturduğu bir müzik grubu	43
Şekil 15: Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde köylülerin kendi aralarında hazırlamış olduğu bir tiyatrodan kesit	50
Şekil 16: Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü eğlencelerinde akordeon ve ağız kopuzu icrası.	52
Şekil 17: Rahmetullah Kurtaran'a ait ağız kopuzu.....	57

Şekil 18: Keman ve akordeon icrası (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi).....	57
Şekil 19: Rahmetullah Kurtalan ağız kopuzu icrası.....	58
Şekil 20: Ercüment Yıldırım.....	59
Şekil 21: Sağdaki Sebahattin Orhan, Soldaki Adem Kaya (Araştırmacı), Sebahattin Orhan ve çalgıları.....	59
Şekil 22: Ortadaki Behçet Kılınc 60	60
Şekil 23: Teoman Oral..... 61	61
Şekil 24: Müşfika Banu Ziyalı..... 62	62
Şekil 25: Soldaki Enis Ziyalının Ağabeyi Ayrat Ziyatov, ortadaki babası Ferhat Ziyatov ve sağdaki Enis Ziyalı..... 63	63
Şekil 26: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)..... 64	64
Şekil 27: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)..... 64	64
Şekil 28: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)..... 64	64
Şekil 29: Reşediye ve Meşrutıye Köyünde Bulunan Sibiryա Muhacirlerinden Askere Gidip Şehit veya Gazi Olanların İsim Listesi..... 103	103
Şekil 30: Halil Bala küyünde kullanılan ses dizisi 65	65
Şekil 31: Huş Caniy küyünde kullanılan ses dizisi..... 66	66
Şekil 32: Sandugaç Bala küyünde kullanılan ses dizisi..... 66	66
Şekil 33: Baldızım Yaldızım küyünde kullanılan ses dizisi 67	67
Şekil 34: Dagmag küyünde kullanılan ses dizisi 68	68
Şekil 35: Ettettül küyünde kullanılan ses dizisi 69	69
Şekil 36: Yiren Atım küyünde kullanılan ses dizisi 69	69
Şekil 37: Eyte Abziy küyünde kullanılan ses dizisi..... 70	70
Şekil 38: Akly Sicce küyünde kullanılan ses dizisi..... 70	70
Şekil 39: Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy küyünde kullanılan ses dizisi..... 71	71

Şekil 40: Kuruhüyük Oyun havasında kullanılan ses dizisi	72
Şekil 41: Esir küyünde kullanılan ses dizisi	72
Şekil 42: Ataula küyünde kullanılan ses dizisi	73
Şekil 43: Böğrüdilik kısa küyünde kullanılan ses dizisi	73
Şekil 44: Sak - Suk küyünden kullanılan ses dizisi	74
Şekil 45: Üre küyünde kullanılan ses dizisi.....	75
Şekil 46: Canaryum Yuk küyünde kullanılan ses dizisi	75
Şekil 47: Mahiserver Esmе Bikey küyünde kullanılan ses dizisi	76
Şekil 48: Tangı küyde kullanılan ses dizisi	77
Şekil 49: Zileyluk küyünde kullanılan ses dizisi	78
Şekil 50: Şam - 1 Şerif küyünde kullanılan ses dizisi	79
Şekil 51: Kuruhüyük Uzun küyde kullanılan ses dizisi.....	137
Şekil 52: Sarman Boyları küyünde kullanılan ses dizisi.....	80
Şekil 53: Bas Kızım Epipe Küy'ünde kullanılan ses dizisi.....	81
Şekil 54: Kaydan Kildin şarkısında kullanılan ses dizisi.....	81
Şekil 55: Alıp Kil Mina Yaznı Küy'ünde kullanılan ses dizisi	82
Şekil 56: Ağıydıl Buyları Küy'ünde kullanılan ses dizisi	82
Şekil 57: Meşe Boyları Küy'ünde kullanılan ses dizisi.....	83
Şekil 58: Sarman Küy'ünde kullanılan ses dizisi	83
Şekil 59: Gün Köyü Küy'ünde kullanılan ses dizisi	84
Şekil 60: Yeni <<Kara Orman>> Küy'ünde kullanılan ses dizisi.....	84
Şekil 61: Sular Aşıp Küy'ünde kullanılan ses dizisi.....	84

KISALTMALAR

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
DR.	: Doktor
YRD.	: Yardımcı
DOÇ.	: Doçent
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
VS.	: Vesaire
TV	: Televizyon
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
THM	: Türk Halk Müziği
ÇEV.	: Çeviri
YBO	: Yatılı Bölge Okulu

1.GİRİŞ

Sibirya Tatarları aslen özbek kökenli bir topluluktur. Altınorda devletinin yıkılmasından sonra Özbekler dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmışlardır. Özbeklerin bir kısmı ise Sibirya'ya göç etmişlerdir. Sibirya'ya göçten sonra ise bu topluluğa Sibirya Tatarı denilmeye başlanmıştır. Asırlar boyu bu bölgede yaşayan Sibirya Tatarlarının bir kısmı Rusların baskı ve işkencesine dayanamamış II. Abdülhamid'in yardımlarıyla Anadolu'ya göç etmişlerdir. Bu çalışmada Sibirya Tatarlarının göç sonrası etnik ve müzikal kimliği diasporik bakış açısı kapsamında incelenmiştir.

Yapılan gözlem, görüşme ve literatür taraması sonucunda Sibirya Tatarlarının göçten sonra kültürel yapılarını devam ettirme çabaları gözlemlenmiştir. Ancak Anadolu'ya geldikten sonra Türkler ve Tatarlar arasında kültür etkileşimi yaşanmıştır. Yaşanan kültür etkileşimi sonucu Türkler ve Tatarlar arasındaki kültürel farkların azaldığı gözlemlenmiştir.

Araştırma konumuzun önemli bölümünü temsil eden Cihanbeyli – Böğrüdellik köyü Sibirya Tatarlar küyleri müzikal kimlik açısından önemli verilere ulaşmamızı sağlamıştır. Dolayısıyla derlediğimiz bu küylerin müzikal analizleri detaylı bir şekilde yapılmıştır. Aynı zamanda düğün, kına, nişan, şenlik gibi müzikli eğlenceler hakkında incelemeler yapılması amaçlanmaktadır.

Çalışma konumuzda odak noktamız olan müzikal yaşam, kültürel sürdürülebilirlik için farklı kültürel diasporada, etnik grupların nasıl görüldüğünü belirlemek başat konudur. Etnik bir grubun kendisi ile birlikte göç eden müzikal unsurlar nelerdir ve zamanla bu müzikal unsurlar değişime uğramış mıdır? Bunların tespiti topluluğun sosyal yaşantısı hakkında bilinmeyenlerin de ortaya çıkartılmasında faydalı olacaktır. Dolayısıyla müzikal unsurların ortaya çıkartılmasında kullandıkları kültürel araçlar - semboller, ritüeller, törenlerin büyük önemi vardır.

1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bu araştırma, 1907 yılından bu yana Cihanbeyli - Böğrüdellik Köyünde yaşayan Sibirya Tatarlarının etnik ve müzikal yapısının yazılı hale getirilerek bu kültürel zenginliğin kalıcılığının amaçlanmıştır.

Literatür taraması sırasında Cihanbeyli Böğrüdellik Köyü Sibirya Tatarları hakkında yapılmış akademik çalışmaların oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Nesrin Şen'in 1996

yılında hazırlamış olduğu “Cihanbeyli – Böğrüdellik Köyü Türküleri” adlı müzikle ilgili yapılmış tek akademik çalışma olup bu çalışmanın daha çok edebi nitelikte bir çalışma olduğu gözlemlenmiştir. Bu araştırma, sözü edilen konuda yapılmış müzik bilimsel çalışmaların oldukça az ve güncel olmaması bakımından önem teşkil etmektedir.

1.2. Yöntem ve Teknikler

Bu araştırma Sibiryâ Tatarlarının etnik ve müzikal kimliğini öğrenmek amacıyla yapılmış, örnek olay tarama modeline¹ uygun nitel bir çalışmadır.

Çalışmamızın temelini teşkil eden Sibiryâ Tatar kültürü ve ezgileri, alan çalışmasının sistematik ve programlı yönünün bize sağladığı imkanlar doğrultusunda derlenmeye çalışılmıştır. Derlenen bilgiler çeşitli kaynaklardan sağlanan destekleyici bilgilerle çalışmanın işlerliğine ışık tutmuştur.

Araştırmadaki veriler Cihanbeyli – Böğrüdellik köyünde ve köy dışında yaşayan Sibiryâ Tatarlarından elde edilmiş görüşme kayıtlarıdır. Araştırmada önceden hazırlanılmış sorularla birlikte kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler önceden belirlenen gün ve saatlerde gerçekleştirilmiş olup görüşme sorularında açık uçlu ve kapalı uçlu sorular yer almıştır.

Bu tez Cihanbeyli – Böğrüdellik köyünde yaşayan Sibiryâ Tatarlarını içermektedir. Araştırmanın çalışma grubu Cihanbeyli – Böğrüdellik köyü Sibiryâ Tatarlarının etnik ve müzikal kimliği hakkında detaylı bilgi sahibi olan kaynak kişiler seçilmiştir. Bu kişiler; Adnan Cengiz, Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral, Seniye Udmir, Teoman Oral, Enis Ziyalı, Müşfika Banu Ziyalı, Ahmet Salih Akyürek, Ercüment Yıldırım ve Rahmetullah Kurtalan’dır.

1990’lı yıllardan sonra eğitim, iş, sağlık gibi sebeplerden dolayı köyde yoğun bir göç yaşanmıştır. Dolayısıyla köy halkı eskisi kadar bir araya gelemediği için birlik ve beraberliği arttırıcı etkinliklerin azalmasına sebep olmuştur. Buna rağmen köyde genci yaşlısı çeşitli tv programları, sempozyumlara katılarak, tez, makale ve köşe yazıları yazılarak ve köye gelen araştırmacılara kaynak kişilerce her türlü bilgiyi sağlayarak elerinden geldiğince Sibiryâ Tatarlarının zengin kültürünü yaşatmaya ve gelecek kuşaklara aktarmaya çalışmaktadırlar. Ulaşılan verilerden yola çıkılarak bahsi geçen konuların açıklanması amacıyla Cihanbeyli – Böğrüdellik köyünde ve köy dışına göç etmiş Sibiryâ Tatarlarıyla görüşmeler yapılmış aynı zamanda gözlem teknikleriyle de çeşitli müzikal ve etnik yapının kayda alınması ve kalıcı

¹ Örnek olay çalışması sosyal bir birimin – bu birim bir kişi, bir aile, kuruluş, kültür grubu(etnik grup) hatta bir toplum olabilir – araştırmasında ve analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir (Young, 1958: 250 akt. Çakır, 2009: 171).

olması sağlanmıştır. Bu araştırma içerisinde ulaşılan çeşitli türküler notaya alınarak müzikal anlamda karakteristik özelliği olan pentatonik ezgileri ve bir adet pentatonik müziğin dışına çıkmış Cihanbeyli – Böğrüdelik köyüne ait küy yazılı hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Gözlem ve katılımcı gözlem yöntemiyle derlediğimiz düğün, kına, şenlik ve sünnet eğlencelerinde çalınan ezgilerin Konya ve çevresinden yapılan düğün, kına, şenlik ve sünnetlerdeki oyun havalarından farklılık taşıdığı, araştırmamızda kendisini belli etmektedir. Popüler kültürün etkisiyle ezgilerdeki farklılıkları belirlemek için eski kaset ve video kayıtları incelenmiştir. Derlediğimiz türkülerini notaya alarak kayda geçirirken, saha çalışması sırasında kayda aldığımız ezgilerin de kültürel yapı içerisinde bütünlüğünün sağlanması amacıyla görüntü ve video kayıtları DVD'ye alınmıştır.

Alan çalışmamızda mülakat – gözlem – mülakat yöntemleri sırasıyla yapılmış olup karşılaşılan herhangi bir sorun ya da gözden kaçan noktalar bu yöntemle ortadan kalkmıştır. Araştırılan konular üzerinde en az 8 – 9 kişilik kaynak kişilerle mülakat yapılmış olup görüşme soruları tekrar değerlendirilerek çıkan sonuçlar analiz edilmiştir. Mülakat sorularından farklı cevaplar çıktığında, tekrar konuyla ilgili kaynak kişilerle görüşülüp kesin bir sonuca bağlanılmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız literatür taraması sonucunda Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü ile ilgili yapılmış bir adet Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü türkülerini ile ilgili çalışmaya rastlanmaktadır. O da Nesrin Şen'in yapmış olduğu “Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü Türküleri” isimli yüksek lisans tezidir. Ancak bu tez edebiyat alanında yapılmış bir çalışma olup incelenen türküler notaya alınmamış ve müzikal analizleri yapılmamıştır.

Bu araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu, gözlem tekniği ve literatür tarama yöntemi ile toplanmıştır.

Bu araştırmanın verileri ses ve video kayıtlarının düzenlenip bu kayıtların analizleri yapılmıştır. Analizler sonucu elde edilen veriler; araştırma sorularına ve görüşmelerin verdiği cevaplarla karşılaştırılmış ve yorumlanarak ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın problemi: Diasporik toplum olan Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü Sibirya Tatarlarının göçten sonra yaşanan etnik ve müzikal kimlik karmaşası sonucu Sibirya Tatarlarının müziğine yansımaları nelerdir?

1.4. Alt Problemler

Araştırmanın problem durumuyla ilişkili olarak şu alt problemlere cevap aranmıştır:

Cihanbeyli – Böğürdelik Köyünde yaşayan Sibiryalı Tatarları müzikal etkinliklerinin eskisi gibi devamlılığının sağlanamamasının sebebi ya da sebepleri nelerdir?

Cihanbeyli – Böğürdelik Köyü Sibiryalı Tatarlarının müziklerinde kullanılan çalgılar nelerdir?

Cihanbeyli – Böğürdelik Köyü Sibiryalı Tatarlarının müziklerinde kullanılan ses dizileri nelerdir?

Cihanbeyli – Böğürdelik Köyü Sibiryalı Tatarının diasporik topluluk olarak görülmesini sağlayan özellikler nelerdir?

Cihanbeyli – Böğürdelik Köyü Sibiryalı Tatarının müziklerinde işlenen konular nelerdir?

Sibiryalı Tatarından seçilmiş 9 adet müzisyene ait (yaş, meslek, doğum yeri, doğum tarihi, çaldığı müzik enstrümanı gibi) kişisel bilgiler nelerdir?

1.5. Sayıtlar

Diasporik toplum olan Cihanbeyli/Böğürdelik köyünde yaşayan Sibiryalı Tatarlarının ülke müzik kültürüne katkı sağladığı Literatür taraması, gözlem ve görüşme tekniğinin araştırma için uygun bir veri toplama yöntemi olduğu ve katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplarda dürüst ve samimi oldukları sayıtlılarından yola çıkılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma; Konya/Cihanbeyli/Böğürdelik köyünde yaşamakta olan Sibiryalı Tatarları ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. Diaspora

Yaklaşık son yüzyıldır küreselleşmenin, ulusallaşmanın etkileriyle ve toplumun gizli beklentileriyle kültürel sürekliliği sürdürebilmek için geniş ölçüde kullanılmış olan diaspora, yerli ve etnik grupların hayat mücadelelerinin araştırılmasına yol açan bir katkıdır diyebiliriz. Küçük toplulukların büyük topluluklar içerisindeki homojenleştirici ve asimilasyonun kuvvetini hissettiği bir yaşam biçimi içerisinde ortaya çıkan bu terim, toplulukların koptukları ya da kopartıldıkları topraklara olan özleminin sözel aktarımıdır. Diasporik yaşam sürdürmeye başlayan topluluklar kültürel geleneklerini sürdürebilmek için hem ana dillerini hem de ikinci dil öğrenimini eşit oranda kullanmaya çalışmışlardır. Etnik grup olarak aynı yapıya sahip bir bölgeye göç eden topluluklar bile –Sibiryaya Tatarları buna iyi bir örnek teşkil etmektedir- binlerce yıllık değişim içerisinde aynı etnik toplulukta dil yapısındaki farklılıklar nedeniyle yeni yerleşim bölgelerinde dil ile ilgili önemli zorluklar yaşamışlardır. Diasporik yaşamlarda kültürel sürdürülebilirliğe odaklanılması, çok kültürlü eğitimde ortaya çıkan soruların, sınırların açık ve sürdürülebilir bir şekilde korunması konularına yönelik sınırların açılmasını ele alanların doğasını değiştirmiştir.

Toplumların kompozisyonlarını ve içerisindeki eğitim sistemlerini değiştirdiği için - öğretim / öğrenme sürecine zengin bir kültürel deneyim çeşitliliği getirerek - diaspora, çeşitli sebeplerden dolayı topraklarından kopartılmış göçe zorlanan toplulukların, sürdürülebilirliğini sürdürmenin yollarını aramaya devam eder. Bu bağlamda kültürler birbirlerini daha geniş bir şekilde sosyo-politik etki ile kendi çemberi içerisine almaya çalışır. Diasporik topluluğun yeni yerleştiği topluluk içerisinde kültürel açıdan özgün ancak aynı zamanda hoşgörülü sosyal yaşam seçenekleriyle diyalogda eleştirel olarak çok kültürlü çabalarını düşünmek için onlara tanınan ilk fırsattır.

Diaspora kavramı, bir paradigma olarak aralarında önemli farklılıklar barındırsa da göç deneyimi yaşamış günümüz topluluklarının birçoğu için kullanılır. Bir dönem daha sınırlı bir kullanım alanı olan ve sınırlı sayıda topluluğa atfedilen kavramın kullanım alanının genişlemesi, özellikle sosyolog ve antropolog gibi kimi bilim insanlarının onu ele alış biçimlerine, bakış açılarına borçludur (Ersoy, 2010: 5).

Sosyal Bilimlerde diaspora kavramı üzerine yapılmış pek çok tanım ve akademik çalışma bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında toplulukların kendi ülkelerinde ya da dış ülkeler tarafından çıkartılan savaş ve baskılar sonucu başka topraklara göç ederek orada yaşamını devam ettiren topluluklara verilen isimdir. Diaspora ile ilgili bazı tanımlara bakılacak olunursa;

Konuyla ilgili Kartal'a göre;

Diaspora kelimesinin etimolojik kökeni Grekçe olup dağılmak saçılmak anlamına gelen "disperison" ve tohumlamak anlamlarına gelen "speiren" kelimelerinin birleşiminde ortaya çıkmıştır (Kartal, 2017: 17).

Konuyla ilgili Dufoix'e göre;

Diaspora, kendi devletinden ya da yurdundan ayrılmış ve başka uluslar arasında dağılmış, ancak kendi ulusal kültürünü koruyan bir ulus ya da ulusun bir parçası için kullanılan, Yunanca bir terimdir (Dufoix, 2011: 27 akt. Yıldız, 2013: 297).

Konuyla ilgili Irak'a göre;

Diaspora, özellikle diplomasi ve reel politik söz konusu olduğunda dillere pelesenk olan, ancak üzerinde yapılmış kapsamlı çalışmaların akademik alanda bile sayılı olduğu bir kavram (Irak, 2014: 119).

Kavramın politik ve sosyolojik literatürde ortaya konduğu ilk dönemlerde, topraklarından ayrılmak zorunda bırakılan Yahudi, Yunan, Ermeni toplumlarını tanımlamakta kullanılmıştır. 90'lı yılların başından itibaren diaspora kavramı daha fazla ilgi çekmeye başlamış ve hızla anlamı genişlemiş, artık göçmen, mülteci, misafir işçi, ticaret erbabı, sürgün edilmiş topluluklar, deniz aşırı topluluklar vb. gibi oluşumları tanımlamakta kullanılır olmuştur. Bu durum diaspora kavramını karmaşıktırırken aynı zamanda kavramın teorik açıdan açıklayacağı bir anlamda zayıflatmıştır (Cliford, 1994 akt. Kartal, 2017: 17).

Öte yandan bugün diasporaya ilişkin görüşler de diasporanın olgusal bakımdan yaşadığı değişimlerle eşanlı bir dizi dönüşüm geçirmektedir. Nitekim bugün diaspora disiplini kendi içerisinde iki temel yaklaşıma ayrılmış bulunmaktadır. Bunlardan ilki klasik yaklaşım, ikincisi ise modern yaklaşımdır. Klasik yaklaşımlar daha ziyade Yahudi, Ermeni, Afrika, Filistin diasporası gibi göçe bir zorunluluğun sebep olduğu, daha kapalı yapıdaki, anavatan miti ve

dinsel-kültürel ögeler etrafında örülen kalın duvarlı bir yapıyı işaret etmektedirler (Ulusoy, 2015: 11).

2.1.1. Klasik Diaspora

Çeşitli kaynaklarda Yunanca ‘dağılmak’ anlamında olan diaspora kavramı ilk olarak nerede kullanıldığı ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimi kaynaklarda terimin ilk olarak Yunanlıların ekonomik nedenlerden ötürü kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bazı kaynaklarda ise diaspora kavramının ilk olarak "Babil Sürgünü" sonucunda kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Konuyla ilgili Ersoy şunlara yer vermiştir;

"Diaspora terimi literatürde ilk olarak Yunanlıların ekonomik nedenlerden ötürü Yunanistan dışında kolonileşmesi için kullanıldı. Yani diasporanın ilk kullanımı ekonomik nedenlere dayalıydı. Terim daha sonra "Babil Sürgünü"² sonucunda dağınık biçimde yaşamaya başlayan Yahudilerle birlikte yaygın biçimde kullanılmaya başlandı. Yahudi diasporası, Yunan diasporasından farkı olarak siyasal nedenlere dayalıydı. Ağırlıklı olarak Yahudilerle özdeşleştirilen ve sadece Yahudiler için kullanılmaya başlayan diaspora, ‘klasik / geleneksel diaspora’ olarak bir taksonomiye dahil edilebilecek biçimde 20. Yüzyıla kadar Yahudi ırkına, Yahudi dinine karşı bir baskının ifadesidir ve Yahudilerin yaşam süreçleriyle özdeşleşir. Klasik / geleneksel diaspora tanımı bağlamında, diaspora terimlerinin kullanılması için; Yahudiler gibi dinine ve ırkına karşı siyasal bir zulmün gerçekleşmesi ve bu bağlamda Yahudi yaşamıyla örtüşmesi gerekliliği gibi bir zorunluluk ortaya konulmuştur (Ersoy, 2010: 6)."

Konuyla ilgili Gülgan şunlara yer vermiştir;

"Bu tabir ilk olarak Yahudilerin Filistin’den sürülmeleri sırasında kullanılmıştır. Bahsi geçen sürgün, M.Ö. 598-587’de gerçekleşen Babil Sürgünü’dür. Bu sürgün ile birlikte Yahudiler dünyaya dağıldılar. M.Ö. 140 yılında Kudüs’te kalan Yahudi toplumu tekrar bir araya gelmiş ve ayaklanarak yeni bir Yahudi devleti kurmuşlardır. Ancak bu devlet 70 yıl sonra Roma İmparatorluğu tarafından ortadan kaldırılmıştır. Yahudiler M.S. 66 yılında Roma İmparatorluğu’na karşı tekrar ayaklanmışlar ve bu ayaklanma M.S. 70 yılında Filistin’de yaşayan

² Babil kiralığı’nın Yahudileri sürgü etmesi (M.Ö. 6. Yüzyıl), Kudüs’ün yıkılması sonucunda Yahudilerin Avrupa, Amerika gibi farklı coğrafyalara gitmeleri Yahudi diasporasının oluşmasına neden olur.

bütün Yahudiler topluca sürgün edilmesiyle ve dünyanın dört bir yanına dağılmasıyla sonuçlanmıştır (Gülgen, 2012 akt. An, 2013:5)."

Diaspora kavramı Yunancadan gelmesine rağmen geleneksel diaspora çalışmalarında Yunan diasporası, Yahudi diasporasına göre arka planda kalmıştır. Çeşitli akademik çalışmalarda geleneksel diaspora içerisinde en çok adından söz edilen Yahudi diasporası olmuştur. Geleneksel diaspora ile ilgili pek çok çalışma yapılmış olsa da bu çalışmaların çoğunda Robin Cohen ve William Safran referans gösterilmiştir.

Safran diasporaları, anavatanlarından talihsiz bir nedenle ayrılmış, kendi anavatanına karşı sadakatini ve etnik kimlik bilincini sürdüren insan topluluğu olarak tanımlamış ve yaptığı çalışmalar neticesinde de diasporalar için şu özellikleri belirtmiştir:

- Yaşanılan yerden iki ya da daha fazla bölgeye dağılma,
- Yaşadıkları yerlerden başka yerlere dağılan insanların anavatanları ile ilgili ortak tarihi, bakış açıcı ve mitlere sahip olması,
- Yaşadıkları yerde tam olarak kabul edilmedikleri veya belki de tam olarak kabul edilmeyecekleri duygusundan dolayı kendilerini yaşadıkları yerde dışlanmış hissetmeleri,
- Göç ettikleri toprakların anavatanları olmadığı ve şartların uygun olması halinde tekrardan bir gün anavatanlarına geri dönecekleri düşüncesi,
- Anavatanlarına yönelik geliştirdikleri kolektif bir bilinç doğrultusunda anavatanlarının çıkarlarının korunması, güvenliğinin sağlanması ve daha iyi refah seviyesine ulaşabilmesi için çaba gösterme eğilimi,
- Anavatanları ile ilişkilerin sürdürülmesi ve dayanışma halinde olunması (Safran, 1991: 83 – 84 akt. Çakır, 2018: 21).

Safran'la aynı cenahta yer alan Robin Cohen ise, onun bu tanımlaması ve listesi üzerinde çalışmış ve başka bir özellik olan 'etnik milliyet bilinci' ve anavatanında yaşamayan bir gurubun anavatanına dönme ya da diasporada kalmayı seçebilme olasılığı üzerinde durmuştur. Ona göre bir topluluğu diaspora olarak nitelendirebilmek için şu dokuz özellikten çoğunun o toplulukta bulunması gereklidir:

- Köken anayurttan, genellikle açlık ve baskı gibi trajik bir olay sonucu iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılmak,

- Bazı durumlarda, anayurttan iş, ticaret veya kolonyalist nedenlerle dağılmak,
- Konumu, tarihi ve başarıları dâhil olarak anayurda ilişkin kolektif bir hafıza ve mit olması,
- Varsayılan tarihi yurdun idealleştirilmesi ve bu yurdun korunması, inşası, güvenliği, refahı ve hatta yaratılmasına yönelik kolektif taahhüt,
- Kolektif tasvip bulan bir dönüş hareketinin gelişimi,
- Farklılık, ortak tarih ve ortak gelecek düşüncesine dayalı ve uzun süre korunan güçlü bir etnik grup bilinci,
- İçinde yaşanılan toplumlarla sorunlu ilişki, en azından kabul edilmeme veya grubun başına bir başka felaketin gelme ihtimali,
- Diğer ülkelerde yaşayan topluluk üyeleri ile dayanışma ve sempati,
- İçinde yaşanılan ülkede çoğulculuğa geçit veren bir ortamda varlığı sürdürme olasılığı (Cohen, 1996: 515 akt. Ulusoy, 2015: 14).

Cohen (1996: 514), diaspora kavramına ilişkin yaptığı incelemede, Yahudi diasporasına benzerlik gösterdiği için dört farklı klasik tespit eder: Afrika Diasporası (ABD topraklarından sürülen Afrikalı zenciler), Filistin Diasporası (İsrail'in devletleşmesi sonucunda dağılan Filistinliler), İrlanda Diasporası (Britanya'dan İngilizler tarafından kovulan İrlandalılar) ve Ermeni Diasporası (ABD, Fransa, Ortadoğu'ya dağılan Ermeniler) (Ersoy, 2010: 7).

Clifford'a göre Safran ve Cohen'in aktardıkları şekilde, diasporaların oluşumunda diasporayı oluşturacak topluluğun yaşadığı topraklardan çok uzak yerlere göç etmeleri, bu göçlerin genellikle sürgünler şeklinde gerçekleşmesi, yaşanılan topraklara tabu haline gelmiş dönüş isteğinin olması gibi bir takım temel kabuller vardır. Clifford, insanların yaşadıkları eski topraklarına duydukları özlemlerinin, hatıralarının ve hafızalarının aynı şeyleri hisseden ve düşünen bir topluluk için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre diasporalar aynı zamanda kendileri gibi diaspora konumunda olan diğer topluluklarla iletişim halindedirler (Safran, 1991: 83 akt. Özocak, 2012: 12).

2.1.2. Modern Diaspora

Robin Cohen, Yahudi diasporasına benzerliklerinden 4 farklı klasik diaspora (Afrika diasporası, Filistin diaporası, İrlanda diasporası ve Ermeni diasporası) tespit etmiştir. Bu diasporaların ortak noktası sürgün, topraklarından zorla koparılma gibi trajik olaylar söz

konusudur. Ancak 20. ve 21. yüzyıllarda Nicholas Van Hear, Frank Pieke, Steven Vertovec, Robert Park, Rose Hum Lee, Stephan Castles ve Mark J. Miller gibi araştırmacılar yaşanan savaşlar, salgın hastalıklar, teknolojinin hızla gelişmesi, küreselleşme, nüfus mübadeleleri gibi etkenler sonucu diaspora kavramı yeniden ele alınmıştır.

Yeni modern diaspora kavramında dışarıdan zorla bir göç ettirme durumu olmadığı için bu şekilde göç etmiş toplulukların küreselleşen dünyada teknolojik imkânlar sayesinde ana vatanları ile iletişim ve dayanışma içinde aidiyet hisleri canlı kalmakta olup fakat geri dönüş mitinden uzaklaşmış yaşadıkları ülkeye de kendilerini vatandaş olarak kabul edilmiş gruplar olarak görürler. Bu yüzden gelecekte tekrardan ana yurtlarına dönüşlerine dair bir mitsel durumdan ve umuttan bahsedilemez (Yağmurlu, 2019: 6).

Küreselleşme ve kapitalizmden doğan modern diaspora kavramı, ulus ötesi ve küreselleşmeyle ilişkilendirilmekte ve ülkesini terk ederek yurtdışında göçmen, mülteci, sığınmacı, misafir işçi gibi grupları açıklamak için kullanılmaktadır. İdeolojik çatışmaların, savaş mültecilerinin hızlı bir biçimde artması, iletişim ve hareketliliğin artan hızı, kültürel ve siyasi sınırların oluşması, diasporaların hem siyasi hem de sosyal açıdan etkin rol oynamasının esas nedenlerindedir. Görüldüğü üzere bir baskı grubu olarak faaliyet gösteren diasporaların çağımızın en etkin sivil toplum örgütlerinden olduğunu söyleyebiliriz (Sadıgı, 2019: 13).

Alanyazın bağlamında kavram, 20. Yüzyıl ortalarına değin, Yahudilerin dağılmasına ve dağıldıktan sonra dinleri etrafında birleşmiş halk topluluklarına (Ermeniler ve Morovya Biraderleri) gönderme yapan ilahiyat incelemeleri alanının bir konusu olarak karşımıza çıkmaktadır ve dini anlamı dışında olası bir başka anlam ifade etmez.³ İlk kez 1931 yılında, Amerika’da çıkan “Sosyal Bilim Ansiklopedisi” için yazdığı ‘diaspora’ maddesinde Dubnov, kavramı Yahudi halkının tarihsel deneyiminden ayırır ve kendi vatanından ayrılarak dağılan tüm nüfusları tanımlamak için kullanır. Terimin anlam sahasını genişleten bu eğilim, Robert Park (1939) ve Rose Hum Lee (1949)’nin çalışmalarıyla da güçlendirilmiş ve özellikle 1990’lı yıllardan itibaren diaspora teriminin kullanımındaki çeşitlilik ve işaret ettiği gruplarının enflasyonu doruk noktasına ulaşmıştır (Dufoix, 2011: 26–27 akt. Sağlam, 2019: 24).

³ Kelimenin dünyanın en büyük diasporalarından kabul edilen Afrika dışında yaşayan Afrikalıları tanımlaması için 1965 yılına kadar beklenmesi gerekecektir. “Siyah diaspora” tamlaması, ilk olarak Abiola Irele’nin 1965 tarihli ve “Negritude or Black Cultural Nationalism” isimli makalesinde kullanılmıştır.

Diasporanın bu yeni anlamında gönüllülük, bilinç ve organizasyonun kazandığı önem, onu giderek daha siyasî ve menfî bir zemine çekmiştir. Bu anlamıyla diaspora; hâkim unsurların bilinçli veya bilinçsiz, sistemli veya kendiliğinden gelişen şekilde uyguladıkları ötekileştirme, uzaklaştırma, yalıtma ve asimilasyona varoluşsal bir cevap niteliği taşımaktadır. Diasporada yaşayan göçmenler mesken ülkede kalıcı olmak, orada yaşamak ve kök salmak, mesken ülkenin toplumuna ve yaşantısına entegre olmak iradesindedirler. Ancak söz konusu entegrasyon vizyonu, asimilasyona karşı ve onunla mücadele eden bir çerçevede gelişir. Diaspora içerisinde bir araya gelen göçmenler (gevşek veya sıkı) bir yapı kurmakta, sosyal, siyasal ve ekonomik bir mücadele vermektedirler. Söz konusu eylemsellik ve durumsal değişiklik, zaman içerisinde yaşadıkları ülkenin daha demokratikleşmesine ve küresel anlamda uygarlaşmasına destek veren bir takım siyasal-kültürel etkiler de doğurmaktadır ki bu, diyalojik bir demokrasiyi yaşatabilmek misyonunun başarıya ulaşabilmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece kurumsallaşmış kimliği ve farklılıklarla birlik sloganı ile amaç ve vizyonunu görünürleştiren diaspora, siyasetin yalnızca nesnesi değil, aynı zamanda öznesi de olabilmektedir (Ulusoy, 2017:144)

Bugün karşımızda kendi bağlamlarına göre her ne kadar farklı iki diaspora yaklaşımı olsa da, her ikisinin de bir deneyim olarak kültürel kimlik yaratma süreci olduğunu söylemeliyiz. Klasik diaspora ile Yeni diaspora arasındaki farklılıklar göç deneyimlerinin sonrasında oluşan kültürel kimliklerin niteliğiyle ilişkilidir. Her iki diaspora deneyiminin süreci ve sonucunda oluşan kültürel kimliğin kimi dinamikleri ve bu dinamiklere ilişkin diasporik davranış modelleri vardır. Klasik diasporalarda farklı yerlerde de olsa diasporalar arasında homojenitenin, paralelliğin, koordinasyonun ve bağlılığın varlığı esastır. Hatta Klasik diasporada diasporik toplulukların 'saf'lık ve 'aynı'lık taşıdığı ön görülür. Oysa Yeni diasporada bu söz konusu değildir. Yeni diaspora içinde barındırdığı heterojen yapıya ve çoklu kimliğe, hatta (aynı anavatana bağlı olan) diasporaların birbirlerinden farklılaşabilecekleri ihtimallerine dem vurur. Dolayısıyla bu yaklaşım günümüz diasporik topluluklarının tanımlanmalarında daha fazla işlevseldir. Küreselleşme ile birlikte diaspora toplulukları, gelişen teknolojik imkânlar (internet, televizyon, radyo, telefon, kolay, ucuz ve hızlı seyahat vb.) sayesinde daha kolay bir biçimde anavatanlarına aidiyet geliştirirler (Ersoy, 2008: 13 - 14).

2.1.3. Sibirya Tatar Diasporası ve Müzik

Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünün sakinleri olan Sibirya Tatarlarının, kültürel eğitim - kültürel sürdürülebilirlik yaşam mücadelesi içerisinde temel gündemi olan diaspora, yerli ve

etnik grupları tarafından yatırılan eğitimsel çabaların araştırmasına katılan müzisyenlerin bir araya gelmesini sağlamıştır. Belirli zamanlarda gerçekleşen müzikal etkinliklerde amaç, bu etnik grupların yaşadıkları karmaşık durumların toplum ve aidiyet duygusunu sürdürmenin yollarını ararken geliştirdikleri stratejileri ortaya koymak olmuştur.

Türk topluluk diasporası olan Sibiry - Tatar topluluğu, Türkçülük yenilenme hareketi ile uyumlu bir topluluk olmuştur. Çağdaş diaspora bağlamında kültürel kimliğini sürdürmek ve dönüştürmek için bir araç olarak kullanılan müziğin; kültürel deneyimi temsil etmek, anlamak ve dönüştürmek için müzik kullanan Cihanbeyli – Böğrüdilik köyünden müzisyenlerin deneyimleri araştırılmıştır.

Müzik, toplulukların yansımasıdır. Müziklerine bakarak toplumları ve bu toplumların oluşturduğu medeniyet ve “uygarlık” ları analiz etmek mümkün. Dolayısıyla her toplumun müziği incelendiğinde, müziklerinde olanları anlatan derin melodik ifade biçimleri bulunabilir. Mesela batı müziğinin tampere sisteminde Avrupa’yı Hind müziğinde Hind felsefesini ve yaşama biçimini, Çin Pentatonizmde özellikle Konfüçyanizm’in beş ses üzerindeki yorumlarını, Osmanlı – İslam musikisinde bu medeniyetin ve yaşama felsefesinin iz ve anlamlarını görebilmek mümkündür (Çetinkaya, 2016: 44).

Müzikal unsurlar, diasporik topluluklarda gösterge bilim açısından değerlendirilirken amaç; insanların müzikal kodları yorumlamasını, kendileri için anlamlı olan işaretleri yeniden biçimlendirmesini, değiştirmesini ve dönüştürmesini önermektir. Buna mütemadiyen müzik, kültürel bir göstergebilimdir: şarkılar ve / veya çalgılar manevi mesajları iletmek için kullanılır. Müzikal türler ve tarzlar, ritmik, melodik desenler, armoniler, makamlar ve anahtarlar gibi benzersiz kültürel niteliklerle tanımlanır.

Sibiry Tatar topluluğunun Türk ritüel müziğinin ağız kopuzu, akordeon, keman enstrümanları ve bunlarla yapılan genellikle pentatonik olan müziklerin ünsüz, kalın armonileri, bizi belirli bir yere bağlayan müzikle ifade edilen kültürel “tabelaların” örnekleridir.

Cihanbeyli - Böğrüdilik köyünde diasporik bir hayat sürdüren topluluk kültürün geçmişi ve benzer deneyimine sahip olan ana vatan olarak gördükleri topraklardaki insanların deneyimlerine katılarak, kültürel kimliklerini paylaşılan hafıza yoluyla sürdürmeye çalışmaktadırlar. Gerek dini gerekse din dışı ritüellerinde önemli davranışları ve normları birbirlerine iletmek ve ritüelleri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla şarkı söyleme yoluyla

derin bir duygusal ve psikişik seviyede kolektif angajmanı oluşturarak kutsal şarkı söylemenin kültürel ortamını kullanırlar.

Etnik köken olarak Özbek olan bu topluluğun gelenekleri müzikle doludur; söylenen küyler, ritmik şarkılar, ağıtlar ve ninniler ortak kültürün müzikal yansımasının göstergesidir. Müziğin ritmi ve melodisi önemli ve ayrılmaz parçaları, her kültürün müziğini tanımlanabilir kılan özel stilist aygıtları temsil ediyor. Teorik olarak, müzik ve şarkının kültürel sürdürülebilirlik aracı olarak kullanılması, yaşadığı tecrübeyi ilişkişel açıdan ortaya koyan post - modern paradigmaya bağlanır. Öğrenme bağlamsaldır. Bizim için anlamlı olanı yaratır ve hatırlarız. Okur - yazar oranı düşük olan toplumlarda bellek inşasında müzik topluma anlam kazandırma yapısında önemli derecede söz sahibiydi.

Bu bağlamda içsel olmayan müzikal konuşmacı diyaloglar veya hikaye önemli bilişsel araçlar olmaya devam ediyor. Konuşma ya da hikaye olarak müzik hem dili (kelimeleri ve vokalleri) hem de müzik sesini içerir. Diyalojik ve işbirliğine dayalı bir diyalog süreci olan şarkılar, hem şarkı sözleri (dil) hem de ses (müzikal öğeler) aracılığıyla insanların, olayların ve duyguların hikayelerini anlatır. Birbiriyle dinleyen, şarkı söyleyen, konuşan çeşitli katılımcılar arasında, sanatçılar ve izleyiciler arasında ve sanatçılar ve - veya yaratıcılar olarak müzik ve şarkıcılar arasında etkileşim vardır. Duyguları müzikle anlatmak, yeniden anlatmak, değiştirmek ve yaratmak için yapılan işbirliğine dayalı süreç, etkileşim ve işbirliği sırasında geçmiş ile bugünü birbirine bağlayan zamansal bir bağlamda gerçekleşir.

Bu çalışma Sibiryta Tatar toplumun diasporasını Türklüğün yenileme hareketi ile uyumlu bir cemaat bağlamında çağdaş diaspora akımı ile kültürel kimliğini sürdürmek ve dönüştürmek için bir araç olarak kültürel deneyimi temsil eder. Bu nedenle diasporik toplulukları anlamak ve dönüştürmek için müzikal etkinlikler yapılan ritüeller grup üyelerinin birbirlerine olan bağlarının daha da güçlenmesini sağlamaktadır.

2.2. Kimlik

Kimlik, bireylerin ve toplumların bilinmezliklerini ortadan kaldıran, onlara toplumlar ya da gruplar arasında aidiyet hissi yaşatan, kişisel, kültürel, etnik gibi farklılıkları ortaya çıkaran ve canlıları, toplulukları, dünyayı anlamak için kullanılan önemli bir kavramdır. Sosyal bilimlerde kimlik kavramı üzerine çeşitli tanım ve çalışmalar yapılmış olsa da birey, toplum, kültür gibi önemli kavramların daha detaylı incelenebilmesi için kişisel kimlik, kültürel kimlik, müzikal kimlik gibi başlıklarda ele alınmıştır.

Kimlik ile ilgili çeşitli tanımlara bakacak olursak konuyla ilgili Erol şunlara yer vermiştir;

“Kimlik bizi diğer insanlardan farklı kılan ve köken, tarih ve bellekle ilgili her şeyin içinde olduğu basit bir soru değildir, aksine daha ziyade kimlik, kültürün gelecek konumların olduğu kadar mevcut koşullar içindeki unsurların farkında olmaktır. Bu, kimliğin “ben” ve “öteki” arasındaki etkileşim konumları ve kalıplarını her zaman için belirleyen bir role sahip olması yüzünden böyledir (Erol, 2018: 24). ”

Konuyla ilgili Şentürk şunlara yer vermiştir;

“Kimlik, fert ve toplum için olduğu gibi milletler içinde sadece biyolojik veya genetik kodlarla belirlenecek bir yapı değildir. Kimlik daha çok ruha, düşünceye, zihniyete, sanata ve kültüre ait olan ve her türlü varlık ve oluş biçimine damgasını vuran karakteristiğe işaret eder (Şentürk, 2016: 9).”

Konuyla ilgili Altunoğlu şunlara yer vermiştir;

“Kimlik, dünyayı anlamaya dair bir imkândır. İlgi ister eşyaya, ister bireye ve topluma yönelik olsun, her halükârda dönüp dolaşıp kendimize varırız. Kimliği mesele edinmek kendiliğe dair bir düşünümdür; kendiliğin soruşturulmasıdır. Ya da tersinden düşünüldüğünde esas ilgi kendimize dönük olduğunda, aynı zamanda, topluma, eşyaya dair bir düşünümdür (Altunoğlu, 2009: 7).”

Konuyla ilgili Yıldız şunlara yer vermiştir;

“Kimlik kavramı toplumun sosyal sisteminin en temel ve en önemli kökenini teşkil etmektedir. Kimlik, bireylerin gerek kültürel gerekse yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsamın alt başlığıdır (Yıldız, 2007: 9).”

“Kimlik” üzerine eğilen, bağlamına göre tanımlamasını yapan ve bu anlamdaki çalışmalarını genel ilkelerine ve gereklerine uygun olarak kavramsallaştıma çabası içinde olan bilim dallarına her geçen gün yenileri katılıyor. 1940’lardan önce kullanılmayan kavram, son 50 – 60 yıl boyunca göz ardı edilemeyecek teknik terim haline geliyor. Kavramın bu tarihsel serüven içinde ağırlığı, önceleri psikoloji ve sosyal psikoloji alıyor. 1980’lerin başından itibaren sosyoloji ve sosyal antropolojinin yorumsal ve teknik söz dağarına giriyor. Kimlik ile ilişkili düşünülen ve onun ayrıntılanmasını da içerecek şekilde kullanılan dört terim şöyle belirginleşiyor: Ben = ego Benlik = self Kişilik = personality Kimlik = identity (Erol, 2009: 211 - 212).

Sosyal bilimlerde “Kimlik” üzerine birçok tanım, tartışma ve çalışma yapılsa da yapılan her tanım aynı anlamı taşımamaktadır. Bu yüzden çalışmamızda “Kimlik” kavramı etnik kimlik, müzikal kimlik, kültürel kimlik gibi başlıklara ayrılmıştır.

2.2.1. Etnik Kimlik

Etnik kimlik; çeşitli grup, kabile, cemaat, aynı ırktan olan bireyler gibi toplulukların doğup büyüdüğü ve kendine has kültürel öğeleri yansıtarak diğer topluluklardan farklarının ortaya çıkmasını sağlayan kimlik türüdür.

Etnik kimlik kavramının ortaya çıkış süreci, ulus-devlet kavramının ortaya çıkış süreci ile paralel bir görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla bu kavram, politik süreçten etkilenmiş hatta ortaya çıkışı politik süreçten kaynaklanmıştır. Etnik kimlik kavramının Türkiye’de de konuşulmaya başladığı ve kendini gösterdiği yıllar hemen hemen dünya ile paralellik göstermiştir. Osmanlı devletinin yıkılışı ile birlikte dünya genelinde yaygınlaşmaya başlayan ulus-devlet anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti içinde de kendine yer bulmuş ve etnik kimlik kavramının gelişimini farklılaştırmıştır. Bu yönüyle tarihsel süreç, etnik kimlik kavramının ortaya çıkışı, gelişimi ve değişimi açısından önemli bir belirleyici konumundadır (Erdal, 2008: 1).

Etnisite kavramı köken olarak Yunanca bir kelime olan “*ethnos*”tan gelmektedir. Bu kavram 19. yüzyıla kadar farklı anlamlarda kullanılsa da 19. yüzyıldan itibaren etnik kimlik olarak ele alınmaya başlamıştır. Konuyla ilgili Sağır ve Akıllı’ya göre;

“19. yüzyılda, etnik kavramının yaygın olan anlam ve içeriğinin yanında, bilimsel çalışmalarda kendisini gösteren değişik; ancak, bağlamsal olarak kökenine bağlı kullanımlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kullanımların en belirgin olduğu bilim dalları etnoloji (etnoloji kelimesinin kökeni ethnos kelimesine dayanmaktadır) ve antropoloji olarak gösterilebilir. Max Weber dışında, sosyolojinin kurucuları sayılan Karl Marks, F. Tönnies ve Emilie Durkheim gibi sosyal bilimcilerin etnik kavramını kullanmadıkları belirtilmelidir (Sağır ve Akıllı 2004: 4).”

Etnik kimlik üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde Gordon Marshall, Fredrik Barth, Max Weber, P. Alford Andrews gibi araştırmacıların önemli çalışmaları olduğu gözlemlenmiştir. Gordon Marshall etnisite kavramı ile ilgili olarak şunlara yer vermiştir;

*“Etnisite terimi *ırk terimine karşı olarak bulunmuştur. Çünkü, etnik bir grubun üyeleri ırksal özelliklerine göre tanımlanabilecekleri halde, bunun yanında, din,*

meslek, dil ya da politika gibi başka kültürel özellikleri de paylaşıyor olabilirler. Etnik gruplar toplumsal »sınıflardan da ayrı görülmelidir, çünkü bir etnik grubun üyesi olmak, sınıfı aşan ortak özellikleri paylaşan (ya da paylaştığı düşünülen) insanları kucakladığından toplum içindeki sosyo-ekonomik »tabakalaşmayla genellikle kesişmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yahudiler, Doğu Avrupa'dan Kuzey Afrika'ya kadar farklı ırksal kökenler, toplumsal sınıflar, ana diller, siyasal düşünceler ve dinsel inançlardan (ortodokslardan ateistlere kadar) gelen insanlardan oluştuğu, buna rağmen kendilerinin, onları (bu toplumla bir zıtlık içine düşmeleri gerekmeseyse de) daha geniş Amerikan toplumundan ayıran, ortak bir Yahudi kimliğiyle birleştiklerini düşündükleri için tipik bir etnik grup örneğidir (Marshall, 1999: 215 çev. Akınhay ve Kömürücü).»

Konuyla ilgili Andrews şunlara yer vermiştir;

“Etniklikten, etnik grupları karakterize eden kavramları, duygu düşünce ve hareketleri anlamaktayız. Bunlar bir devletin içindeki diğer gruplarla örtüşmeyen özellikleri tanımlar.

Etnik gruplar, kendi kültürel tanımları için, geçmişten seçilmiş ortak gelenekleri kriter alan, genelde endogamik gruplardır (Andrews, 1992: 10 çev. Küpüşoğlu).”

Etnisite ile doğrudan bağlantılı olarak ele alınacak etnik kimlik, bir inşa sürecini kapsamaktadır. Etnik kimliğin bir inşa olarak ele alınmasındaki ana parametre, kavramın kimlik tanımlamasında görüldüğü gibi modern bir olguya tekabül etmesinden kaynaklanmaktadır. Modern bir olgu olarak etnisite kavramının kullanılmasında, göç ve göçmenlik durumu ile dünya üzerinde yaşanan bir takım olumsuz olaylar etkili olmuştur (Yanık, 2013: 230). Savaşlar, teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelişen ulaşım ağları, sağlık, eğitim, iş olanakları gibi faktörler insanların göç etmesine sebep olmuştur. Böylelikle toplulukların yaşadıkları bölgelerden ayrılıp farklı bölgelere göç etmesi sonucunda etnisite, etnik kimlik ve diaspora kavramlarının önemi artmıştır.

Türkiye’de yaşayan etnik gruplar, birçok kategoride belirtilebilir. Türkiye birçok etnik grubu barındıran bir ülkedir. Nüfus sayımlarında 1965'ten bu yana etnik köken sorulmadığı için bir etnik kümenin nüfusunun ne kadar olduğunun tam olarak tespiti yapılamamaktadır. Bazı kişi ve gruplar tahminler yapsalar da genelde objektif kalmayı başaramamaktadırlar. Osmanlı imparatorluğu gibi geniş topraklara yayılan ve yüzlerce yıl hüküm süren bir imparatorluğun 20. yüzyıl başında çöküşü sonrasında, imparatorluğun çeşitlilik gösteren demografik mirası içinden bazı etnik gruplar Türkiyede yaşamaya devam etmişlerdir (Bolat,

2015: 39). Türkiye, Batılı ülkelerden gelmeyen göçmenlere yasal mülteci statüsü vermediğinden, bir hedef ülke olmaktan ziyade, bu coğrafyalar arasında bir uğrak olarak görülmektedir (Öğüt, 2019: 128). Türkiye hem stratejik konum bakımından Irak, Suriye, Afganistan gibi iç karışıklıkların ve savaşların yaşandığı bölgelere yakın ya da komşu olması, Asya ve Avrupa kıtaları gibi uluslararası ticaretlerin yoğun olduğu bölgelerde köprü görevi görmesi, Akdeniz ve Ege denizlerine kıyısı olması, üç büyük din (İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudi) için önemli tarihi yapılarının ve ibadethanelerinin bulunması Türkiye'yi önemli bir göç noktası haline getirmiştir.

2.2.2. Kültürel Kimlik

Kolektif kimlik ya da kültürel kimlik kavramı, antropolojik ve sosyoloji çalışmalarda etniklik (ethnicite) veya etnik kimlik terimiyle karşılanmaktadır. Ancak disiplinlerin perspektiflerine göre farklı tanımlarla yüklenen pek çok terim gibi etnik terimi de belirsizleşebilmektedir. Etnik (ethnic veya ethnical) sıfatının türediği etni (ethnie), bir takım kültürel nitelikler bakımından ortak bir insan topluluğunu, özellikle de bir dil ve kültür komütasını ifade etmekte ve daha ziyade anatomik niteliklere gönderen ırk teriminden farklılaştırılmaya çalışılmaktadır; ancak etnik terimin dar kullanımında etniklik ya da “etnik küme”, aynı dili paylaşan bir insan topluluğu anlamına gelmektedir (Erol, 2009: 220). 1960'lardan sonra tv, radyo gibi teknolojik ürünlerin dünyanın hemen hemen yer yerine ulaşması, kara yolu, demir yolu, deniz yolu ve hava yolunun gün geçtikçe insanlar için daha kolay ve daha masrafsız hale gelmesi dünya üzerinde kültürel etkileşime neden olmuş ve kültürler arasındaki farklarda azalmalar görülmüştür. Bu durumdan dolayı etnik kimlik, kültürel kimlik, kolektif kimlik gibi kavramlar kesin ve net olarak birbirlerinden ayrılamamıştır.

Ortak bir coğrafyada, ortak idealler etrafında toplanmış, ortak tarihe ve ortak geleceğe yönelik birliktelikle oluşan ortak kültür, o ulusun kültürel kimliğini oluşturur. Toplumlar, kültürel aidiyetlerine göre düşünür, davranır, yer, içer, kutlamaları, yasaları, bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlanır ve paylaşılır. Kültürel kodların, süreç içinde toplumsal uzlaşma ile içselleştirilerek ve o topluma ait statik değerlere tutundurularak değişmesi ve dönüşmesi normaldir. Bu da toplumsallaşma ile gerçekleşir (Mora, 2008: 5). Kültürel kimlik, bizi çevreleyen değişik sosyal sistemler içinde temsil edilmemiz yoluyla farklı formlarda sürekli olarak yeniden biçimlenen ve dönüşen hareket halinde bir yapılandırma. Bütünüyle birleşik, tanımlanmış, güvenli, uygun kimlik bir fantezidir. Bu yüzden kültürel kimliği süreç olarak kavramlaştırmalıyız (Erol, 2018: 82).

Kültürel kimlik bireyin kendisini millet, etnisite, ırk, cinsiyet ve din gibi çeşitli kültürel kategorilerden oluşan belirli bir grup ile tanımlaması veya ona ait olduğunu hissetmesi anlamına gelmektedir. Kültürel gelenekler; miras, dil, estetik, kurallar ve örfler gibi kolektif bilginin paylaşılma sürecinde oluşur ve devamlılığını sürdürür. Eskiden bilim insanları kültürel gruplarla özdeşleşmenin mutlak ve değişmez olduğunu varsayarken, günümüzde bunu zamansal ve mekânsal değişkenlerle ilişkilendirmekte ve bağlamsal olarak değerlendirmektedir. Kültürlerarası karşılaşmaların arttığı küreselleşen dünyada kültürel kimlik kavramı iletişim pratikleri üzerinden yeniden tanımlanmakta, müzakere edilmekte, sürdürülmekte veya sorgulanmaktadır (Chen, 2017: 1).

2.2.3. Müzikal Kimlik

Sanat, duygu ve düşünceleri kısa ve öz biçimde anlatmada önemli bir araçtır. Toplulukların yaşadıkları savaşlar, göçler, acılar, sevgiler, aşklar gibi duygular ya da hislerin yazıya dökülmesi sayfalar sürerken bir ressamın tablosuna ya da halk ezgilerindeki bir dörtlüğe bakıldığında uzun yıllar süren bir savaşı, günler süren bir acıyı, aylar süren bir göç gibi yaşanmış bir olayı kısa ve öz biçimde anlatmaktadır.

Önemli bir iletişim aracı olan sanat, insan yaşantısı ile bütünleşen, toplumsal değer ve ideallerin belirlenmesinde, hayata geçirilmesinde önemli bir faktördür (Artut, 2006: 18). Sanat, insanların ruhani ihtiyaçlarını doyurmak için ortaya çıkmıştır. Sanatın önemli dallarından biri olan müzik, toplumların kültürlerini yansıtan en önemli kültürel öğelerinden biridir.

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryalı Tatarları göçten önce belirli aralıklarla Ruslarla asırlar süren savaşlar yaşamıştır. Dolayısıyla savaşlar sonucunda Sibiryalı Tatarları genci yaşlısı pek çok işkenceler görmüş, sevdiklerini kaybetmiş, mallarına - mülklerine el konulmuş ve inançlarından döndürülmek istenmiştir. Göç döneminde Rusların çıkardığı zorluklar sonucu kış aylarının en sert dönemlerinde yola çıkmak zorunda kalmışlardır. Göç esnasında gemide bulunan bazı çocuk ve yaşlılar hava koşullarına dayanamayıp şehit olmuştur. Dolayısıyla göç esnasında ilk çocuk deniz şehidi verilmiştir. Göçten sonra Türkiye'ye yerleşip I. Dünya Savaşında eli silah tutan herkes cephede Türklerle birlikte savaşmıştır. Dönemin hükümeti savaşa onları sokmak istememiştir. Ancak onlar savaşa gönüllü katılmışlardır. Şehit ailelerine verilen şehit ve gazi maaşlarını da kabul etmemişlerdir. Savaşta düşman askeri tarafından esir düşen pek çok Sibiryalı Tatar'ı olmuştur. Yaşadıkları savaşlar, göç, acılar, kahramanlıklar, esaret yazıya döküldüğü zaman kalın kitaplara sığmazken yazdıkları beyitlerde, türkülerinde ve pentatonik müziklerine pek çok olay sığmıştır.

Toplulukların türkü, ağıt, ninni gibi yöresel müziklerinde önemli pek çok olay saklıdır. Ses kayıt cihazı, kamera gibi teknolojik cihazların olmadığı dönemlerde bazı toplumlar yaşanan olayları yazıya dökmemişlerdir. Bundan dolayı yaşanmış önemli olayları resim, müzik, tiyatro gibi sanat dallarından ya da kulaktan kulağa aktarımla gelmiş yaşayan kaynak kişilerden öğrenilmektedir. Konuyla ilgili Çetinkaya şunları aktarmıştır;

“Tarihin yazmadığı, ama toplumların kendi hafızalarında taşıdıkları, bazı halk hikayeleri ve türkülerle korudukları bir “hafızaları” olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda Anadolu’nun muazzam bir zenginliğe sahip olduğunu ve halk ezgilerinde, türkülerde gündelik hayata dair, tarih kitaplarında da bulunamayacak pekçok bilginin yeraldığını düşünüyorum. Anadolu insanının acılarını, kederlerini, hüznlerini özlemlerini, sevinçlerini anlatan o kadar çok türkü vardır ki, bu sayede günlük hayatın en önemsiz görünen detaylarını bile halk müziklerinden öğrenmek mümkündür (Çetinkaya, 2016: 128).”

Konuyla ilgili Erdoğan şenları aktarmıştır;

“Müzik, repertuarı açısından “tekrara dayalılığı”, ortam içerisinde zihinsel bir sahne yaratma adına “canlandırmayı” yeniden üretebilen ve toplulukla birlikte paylaşılması (alımlanması) adına ise kültürel belleği inşa etme adına başlı başına bir hatırlama biçiminin bizahi kendisidir (Erdoğan, 2018: 132).”

Konuyla ilgili Bağı şunları aktarmıştır;

“Dünya kültürlerinin farklı etnik kökenlere, dinlere ve milletlere karışması günümüzde ancak gelişmiş iletişim, ulaşım ve teknoloji ile artmaktadır. Müzik ve kişisel hafıza kültürel değerlerin yayılmasında önemli etkenlerdir. Sosyal ve kültürel temelli geleneksel müzikler, kültürel hafızanın yayılmasında kültürlenme yoluyla hayatta kalma olanağı bulur. Müziğin dünyaya yayılması aynı zamanda kültürel yayılımı göstermektedir (Bağı, 2020: 23).”

BÖLÜM 3

ÇİHANBEYLİ – BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARINA

TARİHSEL VE KÜLTÜREL BAKIŞ

3.1. Tatar Kelimesinin Kökeni

“Tatar” adının Tatarlara nasıl verildiği ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte kelimenin anlamıyla ilgili çeşitli tanım ve çalışmalar yapılmıştır. Bunlar;

Kuzeyden Orta Asya’yı Sibiry’a dan ayıran sıradağlar, güneyden Kura, Tibet, Seyhun Nehri ve Hazar Denizi ile sınırlı olan Orta Asya’da, Volga kıyılarından Japon denizine kadar uzanan bu geniş kıtada eskiden beri, Türkler, Tatarlar ve Moğollar oturur ve bunlar göçebe halinde yaşarlardı. Çinliler Orta Asya'nın bu kavimlerine "Kuzey vahşileri" derlerdi ki bunlar Hunlar'dır. Çin tarihlerinde ziholunan ilk Hun hükümdarı "Hsiung-nu" olup 93 senesine doğru vefat etmiştir. Çinliler Hunlar'a karşı M.Ö. 250 yıllarında meşhur sedlerini inşa etmişlerdir (D’ohsson, 2008: 30).

Moğollar arasındaki “Tatar” adı bir Moğol boyunu ve Moğolistan sahasındaki Türk-Moğol boylarını ifade etmekten Türk dünyasında, özel olarak Kıpçak bozkırlarında, ortaya çıkan “Tatar” adı ise Kıpçak Türklerini ifade etmektedir. Artı olarak bugünkü Moğolistan sahasında ise, geçmişte Tatar olarak adlandırılmış Otuz Tatar, Dokuz Tatar gibi Türk kabilelerinin yaşamış oldukları bilinmektedir (Alptekin, 2011:149).

Konuyla ilgili Kalafat ve Güngör şunları aktarmıştır;

“Tatar kelimesi bir boy olarak gerek Türkler gerekse Moğollar arasında çok eskiden beri kullanılmaktaydı. Moğol Tatarları ile Türk Tatarların aynı olup olmadıkça halen tartışılmaktadır. Fakat eski dönemlere ait yazınlarda Tatarların Türk boyları arasında sayıldığıının sağlam örnekleri mevcuttur. Dede Korkut Hikayelerinde Tatar adı geçmekte, Divanü Lügati't Türk adlı eserde Tatarlar Türk milleti içinde sayılmakta, Kabusname’de dokuz Türk boyundan biri Tatar olarak gösterilmekte, Tarih – i Fahrettin Mübarek Şah'ta ki Türk boyları listesinde Tatar adına rastlanmaktadır. Buna karşın 13.yy. dan itibaren Tatar adında bir anlam kayması olmuş, Tatar adı Moğol anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle İslam dünyasında ve Arap araştırmacılarada Tatar kelimesi ile kastdilen, Moğol kabileleridir (Kalafat ve Güngör, 2011: 8).”

Tatar adı, tarihin değişik dönemlerinde değişik anlamlarda kullanılmıştır. Avrupa ve Rusya'da Tatar adının yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması XIII. yüzyıldaki Moğol istilasından sonra olup, Orta Asya göçebelerini tanımlamak içindi. Ruslar bunu Çarlık Rusya'sında yaşayan Türk kökenli halkları anlatmakta kullanıyorlarken, Tatar sözü ile bugün İdil-Ural bölgesindeki Kazan Tatarları ile Kırım'da ve başka yerlerde yaşayan Kırım Tatarları kastedilmektedir. Ancak, milliyet temeline dayalı etnik kimlik, XX. yüzyılın başına kadar İdil-Ural'ın Müslüman toplumuna yabancı bir kavramdı (Belmerze, 2018: 5).

“Tatar ” adının ilk kez VI-VIII. yüzyıllarda Türkistan sahasındaki Türk ve Moğol boyları arasında görüldüğü şeklindeki genel görüş bizce doğrudur ancak tarih biraz daha geri götürülebilir. Tatar etnik kimliği konusundaki görüşlerden en öne çıkanı Tatarların çok eski devirlerden beri var olduğu ve birçok etnik safhada rol oynadığı yönündedir. Bu çerçevede biz Çin kaynaklarında Tatar adının ormancı boylara atfedilerek daha V. ve VI. yüzyılda ortaya çıktığı yönünde bazı malûmatlara sâhibiz (Yıldırım, 2014: 244).

Tatar sözü, çeşitli zamanlarda değişik anlamlarda kullanılmıştır. Ruslar yüzyıllar boyunca, Avrupa Rusyası'nda yaşayan bütün Türk soylu Müslümanları Tatar olarak adlandırmışlardır. Batılı araştırmacı ve yazarlar bu kelimeyi, Türkistan'da ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Türkler için kullanmışlardır (Maksudoğlu 2009: 13).

Konuyla ilgili Gökalp şunları aktarmıştır;

“Tatar kelimesi, Tat - Eri tabirinden murahham olsa gerek. Dede Korkut Kitabı'nda Tat Eri tabiri var. Türkler Tatar sıfatını, cahil yani töresiz olan Moğollarla Tunguzlara isnat ederlerdi. Tat ile Tatar arasındaki fark, Arap lisanında kâfir ile cahili arasındaki gibidir. Tatarlarda kan davası, gazve gibi aşîret âdetleri henüz yaşıyordu. Türk'ün cahiline, Tatar denilip denilmediğini bilmiyorum (Dizdaroğlu, 1976: 21).”

Konuyla ilgili Yıldırım şunları aktarmıştır;

“Tatarlar çok eski devirlerden beri var olmuş ve birçok siyasî ve etnik safhada rol oynamışlardır. Tatar adının mânâsı ve tarihte ilk görüldüğü zaman üzerine bir fikir birliğine varılamamıştır. Çalışmamızda Çin kaynaklarında Tatar adının ilk kez X. yüzyılda değil V. ve VI. yüzyıllarda Ta-t'an ve T'an-t'an şeklinde görüldüğü ortaya konulmuştur. Bu hâliyle Tatar adının, IV. ve V. yüzyıldaki görünümü tarih, coğrafya ve kültür cihetleriyle bütün olarak

değerlendirildiğinde “ormancı”, “ağaç eri”, “yiş kişi” gibi mânâlara gelmesi pek muhtemeldir (Yıldırım, 2012: 186).”

Konuyla ilgili Zekiyev şunları aktarmıştır;

Batı Avrupalıların Tatar adını Moğol devletleri için “Cehennem Zebanileri” anlamındaki “Tartar” biçiminde kullandıkları bilgisini vermektedir (Zekiyev, 2019: 218).

Rusların Altın Orda Devleti dönemini "Tatarskoe İgo (Tatar zulmü) diye adlandırarak bu ada menfi bir anlam kazandırmış olmaları dolayısıyla "Tatar" adının Ruslar tarafından kasıtlı olarak takıldığı hususundaki görüş kuvvetli idi. Diğer yandan Rusya'daki Türkler arasında milliyet şuuruna nazaran ümmetçilik şuurunun güçlü olması da genel ad olarak "Tatar" veya "Türk"ü kullanmak yerine "Müslüman" adını kullanmalarında şüphesiz çok etkili oluyordu (Devlet, 1996: 192).

Konuyla ilgili Kurat şunları aktarmıştır;

“Moğol İstilasası zamanında askeri teşkilatın, ve istila bitip Altı Ordu Devleti kurulduktan sonra, idari teşkilatın başında bulunan "Tatar"lara izafeten verilen bir isimdir. Ruslarla temas edenler, bilhassa Tatarlardan tayin edilen Tatar "Baskak"ları ve askerleri veya Taht İli'nde (Saray' da) de Tatar zümreleri olduğundan, Ruslar alelumum Altın Ordu'daki bütün ahaliyi "Tatar" tesmiye etmişlerdir; bu cümleden olarak eski Bulgar Devleti ahalişi de sırf Altın Ordu hakimiyeti altında bulunması hasebiyle bu isimle adlanmağa başlanmıştır. Tatarların çok eskiden bir Türk kabilesi olduğu kuvvetli bir ihtimal olmakla beraber, XIII. yüzyılın başında artık tamamiyle Moğollaştığı malumdur. "Tatar" adının İdil boyunda Moğol İstilasından önce de kullanıldığına ait öne sürülen görüşler ciddi delillere dayanmıyor (Kurat, 1972: 153).”

3.2. Dünyada Tatar Coğrafyası

Tarih sahnesine ilk çıktıkları yerler, Karadeniz'in kuzeyi, Hazar'ın kuzeyi ve Sibirya içleri olan Tatarlar göçler, sürgünler ve savaşlar neticesinde değiştirilmişler ve farklı coğrafyalarda varlık göstermişlerdir. Balkanlar'dan Avrupa'ya, Anadolu'dan Güney Kafkasya'ya kadar oldukça geniş bir alanda Tatar varlığından söz edilebilir. Polonya, Romanya, Litvanya, Türkiye, Tataristan, Başkurdistan, Kırım, Rusya Fedarasyanu, Ukrayna,

Sibirya, Kalmikistan, Dağıstan, Azerbaycan gibi çok sayıda ülkede Tatar Türkleri kalabalık olarak yaşamaktadır (Kalafat ve Güngör, 2011: 19).

3.3. Anadolu’da Tatar Coğrafyası

Tatarlar çeşitli sebeplerden dolayı dünyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Türkiye’ye bakıldığında ise Tatarların çoğunluğunu Sibirya Tatarları, Kırım Tatarları, Kazak Tatarları ve Nogay Tatarları oluşturmaktadır.

Tatar boyunun veya Moğol – Tatar döneminin izlerini taşıyan Anadolu’da ki başlıca yer adları ise şunlardır: Tatar Gazi / Muş - Malazgirt, Ahlat – Köy ve Tatar Höyük / Urfa – Bozova, Tatar köy / Elazığ – Palu, Tataruşağı / Malatya – Akçadağ, Tataran / Diyarbakır, Tatar Mezrası / Musul, Tatar Kayası / Adıyaman – Besni, Tatar Dağı / Elazığ – Maden, Tatar / Tunceli, Tatarcık Mezrası / Bitlis – Ahlat, Tatar Düzü ve Tatar Yaylası / Malazgirt (Gül akt. Kalafat ve Güngör, 2011: 16).

3.4. Konya’da Tatarlar

Göçmenlerin iskanı açısından Konya, düz ve geniş arazisiyle sürekli tercih edilen bir il olmuştur. İskan amacıyla arazi arandığında her zaman Konya ön plandadır. Ancak bu ilde iskan olunan Kırım ve Kafkas göçmenlerinin sayısı net olarak bilinmemektedir. 1861’de Konya’ya 17.173 kişi (3.520 hane) yerleştirilmiştir (Saydam 1997: 131 akt. Gökçebay 2006: 36). 1892’de bu ile İstanbul’dan sevk edilen göçmenlerin sayısı 19.291’dir (Erkan 1996: 150 akt. Gökçebay, 2006: 36). Ancak bunların ne kadarının Kafkasya veya Kırım göçmeni olduğu konusunda net bilgi yoktur. Çalışmamız sırasında tespit edebildiğimiz kadarıyla Konya bölgesinde Kırım Tatarlarının yerleştirilmeleri 1890-1905 yılları arasında gerçekleşmiştir. İl merkezi ve ilçelere bağlı toplam on köy mevcuttur. Ayrıca Konya merkezde ikamet eden bir miktar nüfus bulunmaktadır. Bunlar sosyoekonomik nedenlere bağlı olarak köyden göç etmiş ailelerdir (Gökçebay 2006: 36).

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğün Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığından alınan bilgilere göre;

“Devletlu efendim hazretleri; 07 Ağustos 1909 (Miladi) tarihli ve 69 numaralı mektubunuza cevaptır. Emirsiz olarak göçüp, yerleşmek için müracaatlarından dolayı kayıt altına alınıp kabul edilenlerle, (bu tarihten) önce ve sonra resmen gelenlerden, yerleşik ve yerleşik olmayan durumda, tamamı; Niğde, Teke, Burdur ve Konya sancaklarında 3218 evde, 8783 kişi olarak kayıtlı oldukları ve bunların tamamının Tatar, Nogay ve Çerkes Soyundan

olduğu, buldukları (bugünkü yaşadıkları) yerden gelen evrakla, İl Merkezi Göçmenler Komisyonu kaydından ve Isparta Sancağı'nda artık göçmen kalmadığı, sancak yönetiminin bildirmesinden anlaşılmıştır. Bu Tatar ve Nogaylar, ziraat ve zanaatten anlamayıp, bazı arabacılık ve hamallık gibi işlerle geçinmekte, ancak birçoğu da işsiz olduğu için daima devletin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Belli bir yere yerleştirildikleri halde(kurulu düzenleri), belli bir işle uğraşmayıp, hâlâ yardım istediklerinden dolayı, hem kendi geçimlerini kolaylaştırmak, hem de bu bölgede yaşayan insanlara, bazı sanayi işlerini yaptırmak için, artık bu bölgeye gönderilecek göçmenlerin muhakkak, “sanayi işinden anlıyor olmasının göz önünde bulundurulması”, adı geçen komisyonda not edilmiştir. Talep edilen bu durumun aydan aya düzenli olarak takip edilmesine (gönderilmesine) özen gösterilmesi adı geçen Göçmenler Komisyonu'na bildirilmiştir. Bu durumda son söz sizindir efendim (Ünal, 2012: 414).”⁴

3.5. Sibiryaya Tatarlarının kökeni

Altın Orda'nın parçalanmasından sonra kurulan (batı) Sibir (Sibiryaya) Hanlığının bilinen ilk hükümdarı, Mamık oğlu Taybuğa'dır. Çingiz ona, İrtiş, Tobul, İşim ve Tura ırmakları boyunca verdi; bu hanlığın merkezi, bugünkü Tümen şehri (veya ona yakın bir yer) olsa gerekir; o zaman ki adı ise “Çinki” (veya Çimki) – Tura idi (Sarı, 2013: 757). Taybuğa'dan sonra oğlu Hoca Han sonra da onun oğlu Mar Han tahta çıkmıştır. Kazan Hanlığı'na bağlı küçük bir beyliğin başında bulunan Opak'ın kız kardeşi ile evlenen Mar Han, aralarında çıkan mücadelede ölünce, Mar'ın oğulları Opak'ın sarayına alınmış ve Sibiryaya Hanlığı bunun idaresine geçmiştir. Mar Han'ın torunları Muhammed il Angış kaçarak dedelerinin memleketini ellerine geçirmişlerdir. Muhammed Han, eski merkezi bırakarak, daha emin bir yer olan, İrtiş nehri üzerindeki (bugünkü Tobolski'nin 17 km. yukarısında) “İsker” (İskir veya Kışlak) şehrini başkent yapmıştır. Bu ailelerin sonuncusu olan Yadigar'ın saltanatı, Kazan Hanlığı'nın Ruslar tarafından istilası zaman aşımına uğrar (Kahraman, 2017: 45). Batı'daki en kuvvetli kale olan Kazan'ın düşmesinin(1552), Sibiryaya'ya tesiri olmuştur (Kurat ve Temir, 1992: 438). Kazan'ın düşmesinden sonra bu bölge Sibiryaya olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Cihanbeyli - Böğrüdilik köyü Sibiryaya Tatarlarının asıl kökleri Özbeklerden gelmektedir.

Özbekistan'ın Persler (MÖ VI. yy.), Büyük İskender'in komutasındaki Makedonlar (MÖ IV. yy.), Yunanlılar, Çin'den gelen Akhunlar (MS VII. yy.), Müslüman Araplar (VIII.

⁴ Metnin Türkçe çevirisi Mehmet Candan tarafından yazılmış olup orijinal Osmanlıcası için bkz. (Ünal, 2012: 414).

yy.), Samaniler ve Karahanlılar (IX. yy.) Gazneliler ve Selçuklular (X. yy.), Karahitayiler (XII. yy.), Harzemşahlar ve Moğollar (XIII. yy.), Timurlular (XV. yy.) ve Ruslar (XIX. yy.) (URL – 1) gibi birçok devlet tarafından saldırıya uğraması sonucu Özbeklerin dağılmasına sebep olmuştur. Saldırıları sonucu dağılan Özbekler dünyanın farklı bölgelerine göç etmişlerdir. Özbeklerin bir kısmı ise göçten sonra Sibiryaya topraklarına göç etmiştir. Sibiryaya Topraklarına geldikten sonra onlara Sibiryaya Tatarı denilmiştir.

Feth edilen topraklardaki topluluklar fetih sonrası yeni kültür eski kültürü refüze eder. Fetih altındaki topluluk tamamıyla içine kapanarak yeni kültürü reddeder. Kapalı pekçok toplumda, özellikle din alanında buna rastlanmaktadır. Örneğin Avrupa'daki Müslüman topluluklar çoğu zaman Hristiyan geleneklerine karşı kendini kapatarak karşılaştığı yeni kültürü reddedme eğilimindedir (Bağı, 2020: 14). Cihanbeyli – Böğrüdellik köyü Sibiryaya Tatarları Ruslardan gördükleri işkence ve baskılara rağmen hiçbir şekilde Hristiyanlığı kabul etmemiş olup Türkiye'ye göç etmelerindeki en temel sebeplerden biri Müslümanlıktan vazgeçmek istememeleriydi.

"...köylüler kendilerinin Özbek olduğunu 1700'lü yıllarda Özbekistan'dan Sibiryaya'ya göçtüklerini söylüyorlar. Nitekim, Böğrüdellik köylülerinin macerasıyla ilgili bilgileri bir defterde toplayan, adeta onların bir tarihini yazmak isteyen Hacı Abdulhay Ünal, notlarının bir yerinde şöyle diyor: "Reşadiyelilere Türkistan'da iken Özbek kabilesine mensup olduklarından Özbek derler; Sibiryaya'da Sibirik dediler. Türkiye' de Tatar diyorlar (Akalın, 1984: 55 - 56)."

Cihanbeyli – Böğrüdellik Köyü Sibiryaya Tatarlarında Rahmetullah Kurtalan'a göre:

"Altınordu'nun dağılmasıyla Özbekler hanlıklara bölünmüştür. Kazan Hanının yıkılmasıyla Rusya Sibir Hanına saldırmıştır. O zaman 1500'lü yıllar. Sibir Hanının yanına Buhara'dan Sibir Hanını kurtarmak için hocalar gidiyor. İşte o vakit bizim dedeler oradan gelmiş ve bin yıllık kültürümüz var. Bu kültür Sibiryaya'dan Türkiye'ye gelmiştir (Rahmetullah Kurtaran, kişisel görüşme 26.01.2019)."

3.6. Göç Süreci

Sibiryaya'da İslamın yaygınlaşması on dördüncü yüzyılın sonundan başlayıp on dokuzuncu yılların başlarına kadar sürmüş ve bu yayılış iki kanaldan gerçekleşmiştir: Bunlardan ilk Nakşibendi tarikatına bağlı Buharalı dervişlerin faaliyetleridir ki bu dervişler sadece hizmetle kendini halka sevdirmiş ve kabul ettirmişlerdir. Yayılıştaki ikinci etken ise

Kazan Hanlığına mensup olup tarihi coğrafyada küçükten büyüğe saygı gören yetmiş din adamları sınıfıdır ki; bu sınıf ayrıca tüccardır ve evleri de küçük birer mekteptir. Bilhassa Küçüm Han zamanında Sibiry Hanlığı'nda yaşayan Türk boylarının birçoğu İslam'ı kabul etmiş, Küçüm Han'la beraber Rusların gönderdiği Yermak ve ordusuna karşı yarım asır mücadele etmişlerdir (Topsakal, 2017: 162).

Sibiryadaki Tatarlar kendilerini her ne kadar Müslüman olarak görseler de Müslümanlığı hiç bilmiyorlar ve Şaman geleneklerini uyguluyorlardı. Bunun üzerine Küçüm Han İsker'den Müslümanlığın doğru öğrenilmesini sağlamak için din adamları getirtmiştir. Her ne kadar Küçüm Han'dan Abdülreşid İbrahim'e kadar toplumda ileri gelen kişiler İslam'ı yerel halka ulaştırmaya çalışsa da Ruslar bu durumu engellemek için her yolu denemekteydi. Yerli halka çeşitli işkenceler yapıp onları sürekli vergiye bağlamaktaydı. Vergiyi ödemeyenler ise yine çeşitli işkencelere çarptırılmaktaydı. Ancak Hristiyanlığı seçenler ise birçok vergiden muaf tutulup rahat bir yaşam vaat ediliyordu. Bununla ilgili ise çeşitli yasalar çıkartılmaktaydı.

Rus çarlığında misyonerlik faaliyetleri sadece Rus Ortodoks Kilisesi tarafından yürütülebiliyor, diğer dinlerin faaliyetlerine izin verilmiyordu. Örneğin, valiler ve komutanlara gönderilen bir emirnameye şöyle yazılıyordu: *"Eğer Müslümanlar ya da İnovoretsler gizli ya da açık olarak Rus halklarından herhangi birine kendi dinini kabul ettirip sünnet ettirirse aranıp bulunacak 24. Maddenin 22. Fıkrasına göre idam edilecek, affedilmeden yakılacaktır (Gutogat akt. Topsakal 2017: 174)."* (Aynı zamanda Hristiyanlığı seçip Yeni Kreşin olanlar için de kanunla kolaylık sağlanmıştır. 1720'den başlayıp 40'lı yıllara kadar süren bir dizi kanunla bu teşvik ve destek sürdü (Ogryzko, 1941: 66 akt. Topsakal, 2017: 200).

Küçüm Han zamanında Sibiry Müslümanlarının İslam'ı öğrenebilecekleri bir hoca istemesi üzerine yaşadıkları topraklardan Güney Sibiry'ya göç etmişlerdir.

Ruslar bölgeyi tamamen hakimiyeti altına aldıktan sonra özellikle 17. yy.da gereğinden fazla kürk toplamak için hayvan avına çıkınca bölgede bazı hayvanların soyu tükenme noktasına gelmiştir. Sibiry artık bir sürgün bölgesi en tehlikeli hapishanelerin bulunduğu bir nokta haline gelmiştir. Hatta Ruslarda Sibiry kelimesinin anlamı sürgün anlamına gelmektedir. İlerleyen yıllarda ise Sibiry din adamlarıyla, sürgünlerle, gönüllü gelmek isteyenlerle kat ve kat dolmuş yerli halk ise köle ve işçi olarak çalıştırılmıştır.

Arabacıya göre 20.yy'da:

Yirminci asır başlarındaki gelişmeler, huzur bırakmamıştır. Bolşevik hareket, Çarlık devrini bile aranır hale getirir. Bunun üzerine içlerinden çıkan bilge seyyah ve yazar Abdürreşid İbrahim (1857-1944), Sibiryadaki Özbekleri, Livaü'İHamd, Çolpan Yıldızı adlı eserleri, mektupları ile Türkiye'ye göç etmeye teşvik eder. Rusya'da baskı altında, Hıristiyanlaşma, neslini koruyamama tehdidi ile yaşamaktansa daha güvenli Osmanlı Devleti topraklarına göçmeyi kabul edenler artar. Bu etkiyle, Sibiry Türklerinden yetmiş bin kadar insan Türkiye'ye göçer. Bu sırada gelenlerden bir kısmı Böğrüdelik'i oluşturur (Arabacı, 2010: 422).

Önceleri yeni vatanlarında, rahat yaşarken sonraları dini baskılar artıyor. Komünizmin yaklaşmakta olduğunu da gördükleri için 1900'lü yıllarda Türkiye'ye göçmeye karar veriyorlar ve bir dilekçe ile zamanın hükümdarına müracaat ediyorlar. Fakat Türkiye'ye yerleşmeleri için hem Rus hem Osmanlı hükümeti nezdinde epey mücadele veriyorlar. Nihayet izin çıkıyor ve 1910 yılında Böğrüdelik yaylasına yerleşiyorlar. Köye o zaman Reşadiye ismi veriliyor. Cumhuriyet'ten sonra köyün adı Böğrüdelik olarak değiştiriliyor (Akalin, 1984: 57 - 58).

1907 yılında Abdürreşit İbrahim'in uyarısıyla bazı aileler göçe karar verirken bazıları ise evlerinde kalmaya karar verdiler. Gitmek isteyenlerin kaydını ise Yuvanbaş Muhammedi tutmuştur. Abdürreşit İbrahim ve Yuvanbaş Muhammedi'nin yoğun uğraşları sonucunda Ruslardan da göç izni çıkmıştır.

İstanbul'a vardığında Sultan ve mahiyetindeki ulama ile de tanışmıştı. Kalburüstü siyasiler ve diplomatlar ile yakın temaslar kurmuş olan bu zat Rusya'da yakın bir gelecekte siyasi bir fırtınanın kopacağını farketmişti. Tara ve çevresindeki hemşehrilerini uyarmak ve göçe teşvik etmek için haberler göndermiş mektuplar yollamıştı. Mektuplarında hicret edecekleri en uygun ülkenin ise Osmanlı Türk Devleti ve onun başkenti İstanbul olduğu bildiriliyordu. Hatta bu mevzuyu bir defa Sultan'a arz etmişti (Yıldırım, 2013: 18).

Türkiye'ye gitme konusunda Sibiry Tatarları fikir ayrılıkları yaşamış olsada çoğunluk İslam'ı rahat yaşayabilecekleri Türkiye'ye gelmeye sıcak bakmıştır. Türkiye'ye gitmek isteyenlerin kayıtlarını Yuvanbaş Muhammedi yapmış ve İstanbul hükümetine bu kayıtları iletmiştir. Türkiye ile ilişkileri iyi olan Abdürreşid İbrahim, Abdülhamit'le görüşmüş ve bu görüşme sonrasında Edirne, Konya, Şam ve Bursa'da yerleşmeleri için belirli yerler göstermiştir.

Şekil 1 Abdülreşit İbrahim

Yuvanbaş Muhammedi'nin torunu olan Adnan Cengiz ile yapılan görüşme;

“10 Kasım 1907 yılında yoğun karın olması sebebiyle kızaklarla Omsk'a gelmişlerdir. Omsk'tan Odesa Limanına geçmeleri için II. Abdülhamit on vagonluk bir tren tahsis etmiştir. Bu trenin vogoların bir bölümü çocukların oyun oynayabilmesi için ayrılmış, başka bir bölümü ise mescit olarak kullanılmıştır. Bu trenle Odesa Limanına geldikten sonra gemiyle İstanbul'a geçmişlerdir. 1 Ocak 1908 tarihinde İstanbul'a ayak basmışlardır. İstanbul'da II. Abdülhamit bizzat kendisi karşılamıştır (A. Cengiz, kişisel görüşme 15.05.2018).”

Şekil 2: Yuvanbaş Muhammedi'nin torunu Adnan Cengiz

⁵URL – 2

Adnan Cengiz'in bahsetmiş olduğu trenle ilgili Yıldırım göre:

"... Vagonlar birden on ikiye kadar numaralıdır. Biz istişare heyeti olarak, hangi ailelerin, hangi vagonlara bineceklerini belirledik. Herkes bineceği vagona acele etmeden, sıra ile binecektir. Herkese yetecek kadar yer vardır. Hesaba göre on bir vagon yeterli iken, ihtiyaten bir vagon daha ekledik. Boş olan o vagonu, inşallah namaz vakitlerinde namazgah olarak kullanacağız. Diğer vakitlerde başka faaliyetleri için kullanmayı düşünüyüyoruz... (Yıldırım, 2013: 33). "

Sibirya'dan göçü sağlayan Yuvanbaş Muhammedi de Reşadiye Köyü'nde yerleşti. Daha sonra Yuvanbaş Muhammedi, Böğrüdelik soyadını alarak Hacı Mehmet Böğrüdelik oldu. 1942 yılında Reşadiye Köyü'nde öldü. Hacı Mehmet Böğrüdelik'in oğlu Çanakkale Savaşı'nda şehit olmuştu. Hacı Mehmet Böğrüdelik ölünce de soyadı soyağacından düşmüş oldu. Köylüler de bunun üzerine köyün adını Böğrüdelik olarak değiştirdiler. Reşadiye Köyü, bu tarihten sonra Böğrüdelik Köyü olmuştur (Akalın, 1985: 56 akt. Şen, 1996: 3).

Ercüment Yıldırım ile yapılan görüşmede Sibirya Tatarlarının kökeni ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir;

"Sibirya Tatarları Özbekistan'dan Sibirya'ya göçmüşlerdir. Göç etmeleriyle ilgili olarak iki söylenti vardı. Birincisi yaşanan savaşlardan dolayı sürgün edilmişlerdi. İkincisi İslam dinini yaymak için göç etmişlerdir. 1991 yılında Sibirya'ya gittiğimde 100 yaşının üzerinde orada yaşayan Aynı Cemal isminde çok bilgili bir teyze vardı. Ona Sibirya Tatarlarının kökenini sorduğumda Sibirya Tatarları, Özbekistan'dan Sibirya'ya 70 deve yükü kitapla oraya geldiklerini söyledi (Ercüment Yıldırım, kişisel görüşme, 11.06.2020)."

Franz'a göre;

"1970 yılına gelindiğinde, kimisinin Konya, Cihanbeyli ve Ankara'ya çalışmaya gitmiş oldukları ve yaklaşık 80 kişinin Avrupa'da çalışmakta olduğu görülür. 1982 ve sonrasında Afganistan'dan gelenlerden, Farsça konuşan ve Buharalı denen farklı gruptan 55 ailenin Gaziantep şehrinin sanayi kesiminde yaşadığı belirlenmiştir (Franz, 1988: 67 akt. Andrews, 1989: 115)."

Sibirya Tatarları milli mücadele döneminde de gönüllü olarak savaşa katılmışlardır. Erkekler cephede savaşmış çok sayıda şehit ve gazileri vardır. Kadınlar ise cepheye kıyafet ve yöresel yemeklerini yaparak cepheye erzak yardımında bulunmuşlardır.

3.7. Sibiryaya Tatarları İçin Önemli Şahsiyetler

3.7.1. Abdürreşit İbrahim

Abdürreşit İbrahim (Babay), bugün Sovyet Rusyanın içerisinde bulunan Sibiryaya'nın batı bölgesinde İrtiş Nehri kıyısında kurulmuş olan Tara'da yaşayan aslen Buhara'lı Özbek bir ailedendir. Bölgenin esas yerli halkı olan Türk boyları, Turak, Kurdak, İştek, Ayak gibi adlarla anılıyordu. Daha sonra bu bölgede Türk boylarının hepine birden Sibiryaya Tatarı denilmiştir. A. İbrahim'in atalarının Buhara'dan buraya göç etmeleri 17. ve 18. Yy'a rastlanmaktadır. Bu bölgede yaşayan Buhara'lılara, "Sibiryaya Buharalıları" da denmektedir. Bölge halkı XI. Yy'da İslamı kabul etmiştir. Bölge halkının İslamiyeti kabul etmesinde Buharalıların hizmeti büyük olmuştur. A. İbrahim'in dedelerinin de bu hizmette çok büyük katkıları vardır (Dündar, 2007: 48).

Rahmetullah Kurtulan ile yapılan görüşmede:

"Kızıl elma uğruna Türkiye'ye gelip çile çekiyorlar, gazi oluyorlar, şehit oluyorlar. Biz Allahın rahmetini alsın Abdürreşit İbrahim dediğimiz o adam ön ayak olup getiriyor. Tabi Komünizm'in olacağını biliyor. Abdürreşit İbrahim anneden babadan yetim kalınca bir vizyon belirliyor ve on dört yaşında saban toylarda güreş yaparak birinci oluyor. O birinciye koyun veriyorlar. O koyunu satın kışlık nafakasını çıkarıyor. Okuyor. Daha sonra zenginlerin çocuklarını okutup onların işlerini yapıyor. Daha sonra hedef belirliyor. İstanbula gidip Abdülhamit'i göreceğim. Tataristan'da yani İdil – Ural boylarında hapislerde yatıyor. Orada Özbeklerle, Kırgızlarla, Uygurlarla tanışıyor. Onların lehçelerini biliyor artık Rusça biliyor. Abdülhamit'in yanına gelip çektikleri tüm çileyi anlatıyor. Ayrıca Alem – i İslam adında bir kitabı vardır. Kitapta Rus – Alman harbinde Doğu Anadolu'da İngilizleri Ruslara karşı savaştırıyor. 1917 yılında Rusya Komünizm'in gelmesiyle Alman kampında esirlere (isteyenlere) İslamı anlatmış vaazlar vermiştir. Esirlere Rusya'da Komünizm başladı. Gitseniz bile size orada rahat vermezler diyor (Rahmetullah Kurtulan ile kişisel görüşme 26.01.2019)."

A. İbrahim Sibiryaya'ya İslam'ın devamlılığını sağlayan en önemli isimlerdendir. Hapishaneye girmiş, Ruslardan gizli toplantılar yapmış, cebindeki son parayı harcamış hatta canını ortaya koymuş yine de yolundan dönmemiştir. İslami ilimlerle ilgili kitaplar çıkarmış, gazete ve dergiler açmış ancak Ruslar bu gazete ve dergileri yasaklamış ama o tekrar açmış

hatta Japonya’da İslamiyet onun çabaları sayesinde resmiyet kazanmıştır. Öğrencilerinin okuması için elinden gelen tüm yardımı yapmıştır. Sibirya’daki öğretmenlik yaptığı okullarda Avrupa’da gördüğü faydalı eğitim metotlarını uygulamıştır.

Öğrencilere hiçbir karşılık beklemeden ekmeğini verir çamaşırlarını yıkardı. Burada eğitimi sırasında 1871’in başlarında annesinin ölüm haberini alması üzerine Tara’ya gitmeye karar verdi. Fakat Tümen yöresine geldiğinde çetin kış şartları yüzünden oradaki bir medreseye yerleşti. Buhara’da yollar açılınca Tara’ya gidecek bir araba beklerken babasının vefat ettiğini öğrendi. Halasının yazdığı mektupta hiçbir miras kalmadığını ve küçük kardeşini de yanında götürceğini öğrenince Tara’ya gitmekten caydı ve oradaki medreseye yerleşmeye karar verdi (Dündar, 2007: 50).

Sibirya’da İslamiyet’i halka ulaştırmak için birçok aydın çalışmıştır ancak A. İbrahim’in apayrı bir yeri vardır. Dündar’a göre:

“O hanımını ve çocuklarını doğum yeri olan Tara’da bırakarak soydaşlarının ve Müslümanların meselelerini Güney Afrika ve Amerika hariç dünyanın her tarafını gezerek oradaki halka, aydınlara, önderlere ve yöneticilere ulaşarak duyurmaya çalışmış, bu gayeye ömrünü vakfetmiştir. 1905 Rus devrimini hazırlayan hürriyetçilerle daha devrimin başlamasından önce ilişkiler kuran A. İbrahim, Tatarların bu özgürlük ortamından yararlanabilmesi için yırtındı, büyük uğraşlara girdi bu fırsatlar kaçtımı bir daha ele geçmeyeceğini anlattı. Türk halklarının bağımsızlık yolunda ilerlemeleri için önemli ölçüde rol oynamaya çalıştı. Bu 1905 Rus inkılabından önce Türkiye ve Avrupa’nın birçok şehrinde temaslarda bulunarak, 1904 yılında Kazan’a gitti. Müslüman kongrelerin toplanmasını sağladı (Dündar, 2007: 49).”

Türkiye ile de ilişki içerisinde olan A. İbrahim, Mehmet Akif Ersoy’un Süleymaniye Kürsüsünde adlı şiirinde de A. İbrahim’den bahsedilmiştir:

1897’de İstanbul’dan başlayıp üç yıl süren bir seyahata çıkar. Mısır, Hicaz, Filistin, İtalya, Avusturya, Fransa, Sırbistan, Bulgaristan, Batı Rusya, Kafkasya, Batı ve Doğu Türkistan, Yedisu Vilayeti ve Sibirya bölgelerinde dolaşıp çeşitli temaslarda bulunur. Mehmed Âkif’in, “Süleymaniye Kürsünde” kendi dilden büyük seyahatini şöyle özetler: “Şarkı baştanbaşa yıllarca dolaştım, gezdim;/Hem de oldukça görürdüm, kafa gezdirmezdim!/Bu Arapmış, bu Acemmiş, bu Tatarmış demedim;/Müslüman unsurunun hepsini gördüm kendim (URL – 3).”

Dünder'a göre:

“1912 – 1925 arası bir sürü savaşlar, mücadeleler gah İstanbul gah Moskova, Stokholm, Lozan, Kiev, Tara ve buralarda müthiş mücadelelerle geçen günler, aylar, yıllar ve her dakikası din ve millet uğruna yaşanan acılar, sıkıntılar ve katlanmalar. 1925 – 1933 arası Abdürreşid İbrahim Moskova'dan döndükten sonra İstanbul'da bulunan ailesi ile Konya'nın Cihanbeyli ilçesine bağlı Böğrüdelik Köyüne, Tara'lı hemşehrilerinin yanına yerleşir. Onlarda onu bir baba gibi sevdikleri, saydıkları için ona ‘‘Babay’’ derler. Ama hep köyde durmamış Mısır ve Hicaz'a birçok defalar özellikle hac mevsiminde seyahatler yapıp dünyanın her yanından gelen Müslümanlarla görüşmüştür. 1933 yılının ağustos ayı ortalarında İstanbul'da Japonya'ya yola çıkar. 12 Ekim 1933'de Tokyo'ya ulaşır. Yani bu arada önce gezdiği yerlerdeki hemşehrilerinin yanına Kore, Çin ve Japonya'daki uğrar. 1939 yılında Japon parlamentosunda ekseriyetle alınan (A. İbrahim'in çabası) kararla İslamiyet Japonya'da resmi din olarak tanındı. Birde Japon ders kitaplarında İslamiyet ve Türkler hakkında yer alan bölümleri taranarak yeniden aslına uygun olarak yazılmasını sağlamıştır. 17 Ağustos 1944 yılında Tokyo'da vefat etti (Dünder, 2007: 58).”

Yıldırım'a göre:

“Tatarların Sibiry'a'dan Türkiye'ye hicretlerini teşvik eden meşhur seyyah Abdürreşid İbrahim de 1925 – 1933 yılları arasında Böğrüdelik Köyüne ikamet eder. Bütün köylünün sevip saydığı ‘Babay’ lakabı ile hitap ettikleri bu muhterem zatın tavsiye ve yardımları ile köye bir mektepyaptırılır. Okulun yanı sıra hükümet konağı ve karakol inşa edilir. Zira Hatırlı'da ki ilçe merkezi, o yıllarda Böğrüdelik'e taşınır (Yıldırım, 2013: 86).”

Abdürreşid İbrahim'in Eserleri;

Abdürreşid İbrahim, Tercüme-i Hâlim yâ ki Başıma Gelenler, Petersburg ts.; a.mlf., Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişâr-ı İslâmiyyet, İstanbul 1328-31, I, 95, 379, 395-396, 418-419, 427-428, 444; II, 267, 549-550, 618; a.mlf., “Japonya Mektupları”, Sırât-ı Müstakîm, sy. 38 (7 Cemâziyelevvel 1327), s. 183; sy. 40 (21 Cemâziyelevvel 1327), s. 213; Sebîlürreşâd, sy. 2 (184) (24 Rebîülevvel 1330), s. 28-30; sy. 3 (185) (2 Rebîülâhir 1330), s. 42-50; Eşref Edib, Mehmed Akif-Hayati, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, İstanbul 1938, s. 236-239; a.mlf., “Meşhur İslâm Seyyâhı Abdürreşid İbrahim Efendi”, İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, II, nr. 53-54, s. 3-4; Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Katalogu, Ankara 1963, nr. 1006; Özege, Katalog, I, 139, 233; Zeki Velidî Togan, Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi,

İstanbul 1981, s. 540-543, 549-550; Nadir Devlet, Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi, Ankara 1985, s. 76-77, 81-83, 89-101, 118, 172, 174-176; Hasan Duman, Katalog, İstanbul 1986, s. 181, 395; Cemil Lee, Hee-Soo, İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması (doktora tezi, 1987), İÜ Ed. Fak., s. 297, 301-339, 356-359; [Ö. Rıza Doğrul], “Abdürreşid İbrahim'in Son Yılları”, Selâmet Mecmuası, IV/32 (100), İstanbul 1949, s. 4-5, 16; R. Rahmeti Arat, “Matbuat”, İA, VII, 380-393; TA, I, 67-68 (URL - 4).

3.7.2. Küçüm Han

Küçüm Han'ın doğum tarihi ve çocukluk yılları ilgili kaynaklarda çok bilgi yer almamaktadır. Ruslar Sibiryâ bölgesine girdikten sonra gelişen olaylar Ruslar tarafından kaleme alınmıştır. Ancak 1900'lerden sonra önemli Sibiryalı din adamlarının çalışmaları ortaya çıksa da yine de Küçüm Han'ın çocukluk dönemlerine dair bilgiler yoktur.

Buhara'dan Sibiryâ'ya İslam'ı yayma çabalarında bulunmuş, Rusların baskılarına karşı boyun eğmemiş, vergi vermemiş ve topraklarını korumaya çalışmış en önemli Sibir Hanıdır.

16. yüzyılda Sibiryâ'nın keşfi ile birlikte Ruslar bu bölgeye yönelmeye başlamışlardır. Rusların Sibiryâ'ya yerleşmesinin üç nedeni vardı. Birinci olarak sağlam ve dayanıklı hayvan derileri, önemli altın madenleri ve tuz gibi ticaret getirisi fazla olan kaynaklarının olması. İkinci olarak ise; Rusların Sibiryâ topraklarına askeri üs kurmak istemesiydi. 16. Yüzyılda devletler keşfettikleri topraklara göçmenler yollayarak gittikleri topraklarda askeri üsler kurmuş ve o toprakları hakimiyeti altına almıştır. Yolladıkları göçmenlerle kendi işsiz vatandaşlarına geçimini sürdürebilmek için yeni iş sahası açma fırsatı yaratmışlardır. Üçüncü neden ise Sibiryâ'daki Tatarların tamamen Müslüman olmaması, Ruslar onları Hristiyanlaştırıp tamamen kendi etkisi altına almak istemekteydi.

Rus Çar'ı III. Ivan Sibiryâ'ya öncü birlikler yollayarak Sibiryâ Tatarlarından yüklü miktarda vergiler toplamışlardır. Hatta bazı Sibiryâ topluluklarını etkisi altına alarak onlardan düzenli vergiler almışlardır. Ancak Ruslar bölgeyi terkettikten sonra tekrar vergi vermeyi kesmişlerdir.

Halkının egemenliği ve bağımsızlığı için savaşan Küçüm Han Dünder'a göre:

“Son Sibiryâ Türk Han'ı (.../1601). Sibiryâ Hanlığına, Bozkır Kazaklarıyla yaptığı baskınlar sonucu geçti(1563). Sibiryâ'da daha önce bulunan İslam dini, Küçüm Han zamanında yayıldı ve İslam kültürü yerleşti. Rusların Sibiryâ'ya ilerlemelerini durdurmak için Buhara Hakimi aracılığı ile şeyhler getirtti. Bu sıralarda, Hristiyan Türk ailesi olan Stragonovlar, sanayici olarak mücadele

etti. Bu ailenin yetkilerini Moskava çarlığı da kabul edince, Sibiryaya doğru yayılmaya ve bu şehirde silahlı koruyucuların bulunduğu şehir ve kaleler kurmaya başladılar. Ruslar yapılan baskılar sonucu ayaklanan yerli Türk ve Fin – Ugor kabilelerine karşı, Stragonov'lara doğru doğuya yayılma ve askeri harekate girişme izni verdiler. Bu arada Rus merkezi hükümetinin sert tepbirlerinden kaçan 6000 kadar Rus Kazağı, Stragonovların silahlandırılmasıyla doğuya sefere gönderildi(1577); ancak bu hareket başarılı olamadı. Rus kuvvetlerinin de katılmasıyla Tura Irmağının kıyısında yapılan ikinci savaş (1580), Sibiryaya Türklerine karşı ilk Rus seferi oldu (Dündar, 2007: 18).”

Kuçüm Han Batı Sibiryaya lider olduktan sonra hiçbir zaman dünyaya hükmetmek gibi bir düşüncesi ve amacı olmamıştır. Kuçüm Han'ın amacı Sibiryaya topraklarını Ruslardan ve ihanet edenlerden korumak olmuştur. Ruslar bu süreçte Rus Kazağı olan Yermak Çetesinden yardım istemiş ve onlara hem erzak hem de silah vererek yanlarında savaşa çekmiştir. Kaynaklarda ise Yermak'ın çetesinin çok vahşi bir topluluk olduğundan bahsetmiştir. Konu ile ilgili Bayram'ın “Kuçüm Han” adlı eserinde Yermak Çetesinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Merhamet nedir bilmeyen Rus Kazakları Mansilerin Samar topraklarına kadar gelerek tarihte örneği olmayan katliamlar yapmışlardır. Onlar kendilerine baş eğen, eğmeyen, vergi ödeyen, ödemeyen herkesi kılıçtan geçirmişti ve etraftaki köylerden Tatarları toplayıp kanlı vahşeti seyretmeye zorlamışlardı. Bunun özellikle gözdağı vermek için yapıldığını Tatarlar da, Hantı – Mansiler de anladı fakat onların Rusların ateşli silahlarına karşı direnecek güçleri yoktu. Daha sonra Samar'da sağ kalan Mansileri, Tatarları zorla Hristiyanlaştırmaya başladılar. İnsanlara zorla kanlı haç öptürüyordu çünkü Rus Çarı'na boyun eğmenin ispatı bu haçı öpmektir. Buna razı olmayanlar at kuyruğuna takılır ve ölünceye kadar steplerde gezdirilirdi, kol – ayaklar iki ağaca bağlanıp vücutları ikiye ayrılırdı, soğuk havalarda buzlu sulara atılarak öldürüyorlardı, kısacası halkın kökünü kuruttular, bezdirdiler, nefret ettirdiler... Mucize eseri sağ kalan halkları ve oralarda yaşayan tatarlar esir olarak Ural'a getirildi. Onların ömür boyu Stragonav'ların kölesi olması gerekiyordu... (Bayram, 2016: 55 - 56) ”

Şekil 3: Yermak Timofeyeviç (Yermak çetesi lideri)

1597 yılında Ruslar diplomatik olarak atak yapıp Küçüm Han ile ilişki kurmak istemiş ona kendi topraklarında egemenlik kaydıyla bağlanma teklif etmişlerdi. Ancak bağımsız olmayı yeğleyen Küçüm Han bu atağa ve teklife olumlu cevap vermemiştir. Küçüm Han'ın cevabında Nogay ve Buhara Hanlıklarının desteği göz ardı edilmemelidir. Nihayet aynı yıl Rus ordusu Küçüm'ün ordusunu Ob nehrinin sol kıyısında zayıf bir durumda yakalamıştır. Çat Tatarları ve Kalmıklar, Küçüm'e karşı kıyıda olduğu için yardım edemediler. Küçüm Han talihsiz bir şekilde yenildi ve ailesi esir düştü. Ordusunda bulunan ve kaçmak için Ob nehrine atlayan yüz askeri boğuldu. Ancak bu saldırıdan Küçüm Han kurtuldu. Bazı kaynaklar Küçüm Han'ın Ob nehrinde boğulduğunu yazarlar. Bazılarına göre ise Küçüm Han Buhara'ya sığınınca oradakiler tarafından öldürülmüştür. Remozov'a göre ise Nogaylara sığınmış ve orada ölmüştür (İstoriya Sibiri akt. Topsakal, 2017: 100 - 101).

Küçüm Han'ın ölümünden sonra oğulları ve torunları onun bağımsızlık izinden gitmeye devam ettiler. Ancak Ruslar Küçüm Han'ın kanından olan herkesi yok etmiştir. Konuyu Bayram şu şekilde özetlemiştir:

“Rus Çarı, Kazak steplerine Küçüm Han'ın torunlarını tamamen yok ettikten sonra ve Sibir – Ural Tatarlarını tamamen baskı altına aldıktan sonra adım atabilmiş ve aynı usul, aynı yolla oraları işgal etmiştir. Kazak topraklarının arkasından Buhar ve Hive, daha sonra Türkistan'ın tamamı elden gitmiştir. Sibiry Hanlığı'nın başına gelen afet Orta Asya halkının da başına geldi. Kutuptan Kıpçak Bozkırına kadar, Tatar boğazından Kaf dağlarına kadar olan

⁶ URL - 5

topraklara Rusya Hakim oldu ve yerleşti. Ve bu durum bugünde devam etmektedir... (Bayram, 2016: 352).”

Şekil 4: Yermak'ın Sibir Seferi (Vasiliy Surikov)

Küçüm Han'ın ölümünden sonra Fevziye Bayram kitabında şunlara yer vermiştir;

Sibiry Ormanlarında, Baraba bozkırlarında halkın ozanı olan ihtiyar Sıpra şarkı söylüyor. Kimse onun kaç yaşında olduğunu bilmiyor. Hayat suyu içen Sibiry Tatarının kimi yüz, kimi bin yaşında olduğunu söylüyor. Fakat o hala milleti hakkında destanlar yazıyor, Tatar halkına methiye okuyor, Sibiry'nın cihangir erkeği Küçüm Han'a övgüler dolu şarkılar söylüyor...

Sibiry toprakları çok geniş,

Küçüm Han'ın da kalbi genişmiş.

Sibiry'daki halkı düşünen o tekmiş,

Vatanı koruyan özgür bir insanmış.

Küçüm Han öyle bir savaşçıymış ki,

Çok geniş Sibiry ilinde, Tatar tacıymış.

Peybamber çağından beri namazlı bir ülkeymiş,

Millletin dili de, bülbüller diliymiş!

Sibiry öyle bir ülkeymiş ki,

Sahiplari çünkü Tatarmış.

⁷ URL - 6

Kutuplardan Kıpçaklara kadar devlet kurmuşlar

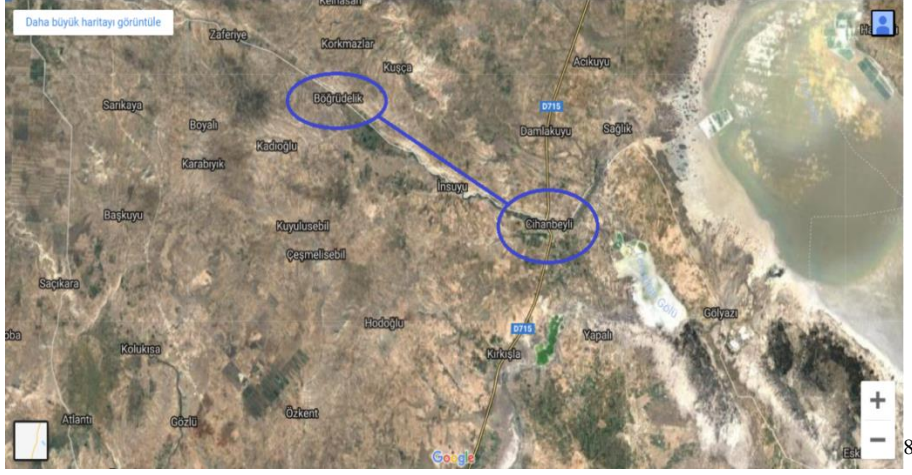
Herkesin gönlüne taht kurmuşlar! (Bayram, 2016: 355)

3.8. Cihanbeyli Böğrüdelik Köyü Sibiryalı Tatarlarının Sosyo – Kültürel Farklılıkları

Konya Cihanbeyli ilçesine bağı olan Böğrüdeliğin eski adı Reşadiyedir. Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Konya'ya 128 km. mesafede, Cihanbeyli'nin 38 km batısındadır. İnsuyu, Kuşça, Zaferiye, Korkmazlar, Kedioğlu köylerine komşudur. Çevresindeki köylerin çoğunluğu ise kürt kökenli köylerdir. Köye göç ettikleri dönemlerde köyün tamamını Sibiryalı Tatarı oluşturmaktayken zaman içerisinde Tatarlar arasındaki evlilikler sonucunda köyde şuan Kazan Tatarları, Başkurt Tatarları, Nogay Tatarları ve birkaç hanede Kırım Tatarıda bulunmaktadır. Cihanbeyli / Böğrüdelik Köyüne komşu olan köylerin çoğunluğu Kürt kökenli köylerdir. Dolayısıyla bu köyler ve Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryalı Tatarları arasında yapılan evlilikler sonucu Cihanbeyli / Böğrüdelik köyünde Kürt kökenli hanelerde bulunmaktadır. Köyde yaşayan Bulgar göçmenleri ise 1950'li yıllarda dönemin hükümeti tarafından Cihanbeyli / Böğrüdelik Köyüne yerleştirilmiştir. Tatarca bilenler köyde kendi aralarında Tatarca konuşmaktadırlar. Köyün okur – yazar oranı fazladır. Köyde kış aylarında nüfus fazla değilken yaz aylarında, bayramlarda ve diğer uzun süreli tatillerde köy nüfusu üç katına çıkmaktadır. Eğitim, iş, sağlık ve ticaret gibi faktörlerden dolayı köyden hem yurt içine hemde yurt dışına çok fazla göç verilmiştir. Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Konya'da düzenlenen 'En Temiz Köy' yarışmasında ikinci olmuştur. Göç ettikleri dönemden bugüne kadar köyde adli vakaya geçen herhangi bir olay yaşanmamıştır.

Cihanbeyli/Böğrüdelik köyü, Konya/Cihanbeyli ilçesinde bulunan köyler arasında tek Tatar kökenli köy olma özelliğine sahiptir. Cihanbeyli ilçesinde herhangi bir Tatar köyünün bulunmamasına rağmen köy halkı kültürel zengiliğini koruma çalışmalarında bulunmaktadır. Köyün geneli geçimini çiftçilik, hayvancılık ve inşaat işleri ile sağlamaktadır. Ayrıca köydeki okur – yazar oranının fazla olmasından dolayı çeşitli devlet kademelerinde çalışanlar da bulunmaktadır.

Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü, Sibiryalı Tatarları Türkiye'ye göç ettikten sonra II. Abdülhamid tarafından yerleşmeleri için onlara önerilen bölgelerden biridir. Bu bölgeyi seçmelerindeki sebep ise, köyün girişinde bulunan su kaynağıdır. Hatta bu su kaynağının adı türkülerde geçmektedir.

Şekil 5: Böğrüdelik köyü uydu görüntüsü

Böğrüdelik Köyü'nün Sosyal ve Kültürel Durumu:

Köyde bir ilkökul var ancak eskiden faaliyetteydi şuan öğrenciler servislerle Cihanbeyli'ye gitmektedir. Aynı şekilde postane de kullanımda değildir. Köyde çeşitli etkinlikler (düğün, eğlence, toplantı gibi) için gösteri salonu bulunmaktadır. Bir adet Camii ve bir adet tarım kooperatifinin yanı sıra sosyal aktivitelerde de Böğrüdelik köyünün önemli etkinlikleri bulunmaktadır. Kendi köylülerinden kurdukları futbol takımı ile uzun yıllar Konya geneli ve Türkiye geneli turnuvalara katılmışlardır. Ayrıca kendi aralarında kurdukları müzik grupları ve folklor ekipleri ile hem köyde çeşitli etkinliklerde hem de Konya valiliğinin etkinliklerin de müzik ve dans konserleri vererek kendi kültürlerinin önemli parçası olan müzik ve dansı birçok kişiye tanıtmaya imkanı bulmuşlardır.

Şekil 6 1928 – 1929 Eğitim – öğretim yılı Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü öğrencileri ve öğretmenleri Abdülreşit İbrahim (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi)

⁸ URL - 7

Şekil 7 1930 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü öğrencileri (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi)

Şekil 8 1960'lı yılların sonları Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Futbol Takımı yeni diktirdiği formalar, hakem ve yöneticiler birlikte (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)

Şekil 9 1970'li yılların başında Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Futbol Takımı (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)

Şekil 10: 1988 Cihanbeyli - Böğürdelik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)

Şekil 11: 1988 Cihanbeyli - Böğürdelik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)

Şekil 12: 1988 Cihanbeyli - Böğrüdellik köyünün kurmuş olduğu müzik grubu ve folklor ekibinin zamanın bakan, milletvekilleri ve Özbekistan Kültür Bakanına verilmiş olduğu konserden bir fotoğraf. (Adnan Cengiz Fotoğrafa arşivi)

Böğrüdellik köyünden Adnan Cengiz ile yaptığımız görüşmede;

“Köyümüzde etkinlikler, şenlikler maalesef şu 10 - 15 yıla kadar tamamen bitmiş durumda. 10 – 15 yıl öncesine kadar devam ederdi. Mesela 1987 – 1988 yıllarında köyümüzün çok güzel bir folklor ekibi vardı. Folklor ekibimiz devamlı toylarda gösterilerde yer alırdı. Ancak düğün geleneklerimiz yirmi sene öncesine kadar tamamen asimile olmuştur. Gelenekleri bıraktık artık göreneklere devam ediyoruz. Bir düğün aşağı – yukarı bir hafta sürerdi. 1988 yılında Konya Valiliği köyle çok ilgilenmişti. Kırım geceleri düzenlemişti. Valiliğin desteği ile ordu evinde konser vermiştik. Ancak şuan hiçbir etkinliğimiz devam etmemektedir (Adnan Cengiz ile kişisel görüşme 15.05.2018).”

Adnan Cengiz ile yapılan görüşmede eskisi gibi köyde şenlik ya da düğün gibi etkinlikler yapılmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Köyde düğünler Konya ya da çevre ilçe ve kasabalarda yapılmaktadır. Düğünlerinde eskiden olduğu gibi folklor ekiplerinin dans gösterileri bulunmamaktadır. Ancak eskiden düğünlerde ya da herhangi bir resmi kuruluşun açılışın da bile folklor ekipleri gösteriler yapmıştır. Köyde okur - yazar oranı fazladır. İl dışında öğrenimini gören çok fazla öğrenci olup köy hizmetlerinde çalışan ya da öğretmenlik gibi devletin farklı kademelerinde çalışan memurlarda bulunmaktadır.

Eğitim, sağlık, iş olanakları gibi sebeplerden dolayı Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Cihanbeyli – Bögrüdelik ky Sibirya Tatarlarıda zamanla yurt içi ve yurt dışında çeşitli bölgelerine göç etmişlerdir. Konuyla ilgili Kongar şunlara yer vermiştir;

“Yüksek ücretlerin, kültürel değerlerin ve hizmetlerin çekici kıldığı büyük kentlerde, özellikle birleşik kentsel alanlarda (illerde de göreceğimiz gibi), yaşam koşulları yeterli olmaktan çok uzaktır. Fakat küçük kasaba ve köylerdeki yaşam koşulları kentlerdekinden daha iyi olmadığı için, kırsal alanlardan dışarı doğru g bütün hızıyla sürmektedir (Kongar, 2008: 553). ”

Rahmetullah Kurtalan ile yapılan görüşmede şenliklerin yapılmadığı ancak Eskişehir’de şenliklerin yapıldığı ve bu şenliklerde yurt içinden ve yurt dışından Tatarlar gelerek kültürel etkinlikler yapıldığını söylemiştir.

Şekil 13: Geleneksel Tepreş Şenliğinden bir poster

Eskiden düğün, şenlik, sünnet gibi önemli günlerde akordeon, keman, ağız kopuzu gibi algıları almasını bilenler kendi yöresel müziklerini çalarlar ve sesi güzel olanlara ise bu müzikler syletilirdi. Müziksel etkinlikler sadece önemli günlerde alınıp – sylenmezdi. Aynı zamanda dostlar, akrabalar kendi aralarında toplandığında atalarının yaşadıkları zorlu süreçleri, kendi tarihleri ve kültürleri yatan bu türküleri yaşatmak, anmak ve yeni nesillere aktarmak için icra etmektedirler. Ancak günümüzde popüler kültürün etkisi, teknolojinin

⁹ URL - 8

gelişmesi bu müzik kültürünün etkisini kaybetmeye başlamasına neden olmuştur. Eskiden her sene şenlikler yapılır ve bu şenliklerde kendilerinin hazırladığı senaryosunu yazdığı ve oyunculuklarında kendilerinin yaptığı tiyatro performanslarını keyifle sergilerken günümüzde sadece Eskişehir’de tüm Tatarlar için ortak bir tepreş¹⁰ şenliği gerçekleştirilmektedir. Eskiden yerli halktan genci ve yaşlısıyla Tatar müzik grupları kurulurken günümüzde ise bu gruplar kalmamış ve Tatar müziklerinin yerini popüler müzikler almaya başlamıştır.

Şekil 14: Eskişehir Kazan Tatarlarının oluşturduğu bir müzik grubu

11

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünden Seniye Udmir’in notlarında konuyla ilgili:

“Köyümüzde arasırada olsa gruplar kurularak bazı şanslı insanların düğününde ve önemli günlerde gösteriler yapılmıştır. Bir süre devam eden bu gösteriler şu sıralar kesintiye uğramıştır. Bunun nedeni gruptaki çocukların büyüyüp kiminin okuyup, kiminin evlenip çoluk çocuğa karışmaları, kiminin çeşitli nedenlerle gurbete gitmeleri ve yeniden yetiştirilmemesidir.”

¹⁰ Hidrellez sonrası Kırım Tatarlarının çeşitli etkinliklerle kutladıkları şenlik.

¹¹URL – 9 (Bu fotoğraf URL – 9’deki videodan alınmıştır.)

Her ne kadar eskisi kadar etkinlikler devam etmiyor ve gençler tarafından yaşatılmıyor olsada hala Adnan Cengiz, Rahmetullah Kurtaran, Sebahattin Orhan, Behçet Kılınç, Recep Nuri Oral, Ercüment Yıldırım, Seniye Udmir, Teoman Oral, Müşfika Banu Ziyalı, Enis Ziyalı ve ulaşamadığımız köyün ileri gelenlerinden birçok kişi bu kültürün devamlılığı için elinden geleni yapmaktadır. Müzik kültürünün devamlılığı ile ilgili olarak Seniye Udmir'in notlarında:

“Köyümüz hakkında müzikler arasına da olsa uğraşanlara yaşlanması ve vefat etmeleri tatar müziğinin ağır aksak ilerlemesine neden olmaktadır. Hali hazırda germen bilen Ercüment yıldırım, Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral olduğunu biliyorum. Tatar müziğinin ana enstrümanı germendir. Bu aleti çalıp bilenler en azından kendi çocuklarına öğretmeleri gerekmektedir. Böğrüdelik halkı olarak iki kültürden de almamız gerek olduğundan biraz çaba göstermemiz gerekmektedir. Aslında iki kültürde birlikte yaşadığımız için şanslı sayılırız. Kardeşimiz Sebahattin Orhan köyümüz adına “Böğrüdelik” adlı bestelemiş olduğu şarkıdan dolayı kendisini kutluyorum. Aliye Banu adlı şarkıda Böğrüdelik köyüne aittir.”

BÖLÜM 4

CİHANBEYLİ BÖĞRÜDELİK KÖYÜ SİBİRYA TATARLARININ DİASPORİK KİMLİK OLARAK MÜZİK KÜLTÜRÜ

4.1. Cihanbeyli - Böğrüdelik Köyü Müzikal Kimliği

Müzik, güçlü bir kültürel sürdürülebilirlik aracı olabilir. Ses ve şarkılar uzun zamandır insanın sosyolojik ve psikolojik durumunu anlatmaktadır. Müzikal unsurlar, zaman içinde ve her yerde bir kültürü tanımlayan ve sürdüren hafızayı kalıcı ve zorlayıcı anlatılarla iletişim kurmak ve tutmak için taşınabilir, dinamik bir ortam sağlayan sözlü geleneğin kilit bir aracıdır. Müzikal ifade, diğer kültürel kodlar gibi belirli bir kültürün değerlerini ve davranış normlarını yansıtır.

Toplumların yaşadıkları bölgeler, iklim koşulları gibi etmenler toplumların kültürel farklılıklarının ortaya çıkmasını sağlayan önemli faktörlerdir. Kültürel farklılıklar ise toplumların kültürel kimliklerinin belirlenmesinde önemli rol oynar. Dolayısıyla toplumların kültürel kimlikleri içerisinde müzikal kimlikleri de ortaya çıkar.

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryalı Tatarları göçten önce yaşadıkları bölge, iklim koşulları gibi faktörler onların başka topluluklardan ayıran kültürel farklılıklarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla kültürel farklılıklar içerisinde müzikal kimlikleri de büyük ölçüde belirlenmiştir. Ancak Sibiryalı Tatarlarının göçten önce Ruslarla yıllar süren savaşları göçten sonra ise Türklerle birlikte yaşamaları hem Ruslarla hem de Türklerle kültürel etkileşimde bulunmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla Sibiryalı Tatarlarının müzikal kimliğinde de etkileşimler yaşanmıştır.

Sibiryalı Tatarlarının müzikal kimliğini etkileyen bir diğer faktör ise teknolojinin hızla gelişmesi sonucunda insanların istedikleri zaman istedikleri yerde istedikleri müzik türüne ulaşabilme imkanı doğmuştur. Dolayısıyla insanlar yeni şeyler denemişler ya da popüler olana yönelmişlerdir. Böylece dünya genelinde kültürel farklarda azalmalar meydana gelmiş dünya tek kültürlü büyük bir köy olma yolunda ilerlemektedir.

Yapılan gözlem, görüşme ve literatür taraması sonucunda 1990'lı yıllara gelene kadar düğün, sünnet, kına, nişan, şenlik gibi müzikli eğlenceler ve etkinlikler düzenli olarak yapılmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise köydeki genç ve orta yaştaki nüfusun çoğunluğu sağlık, eğitim, iş gibi sebeplerden dolayı Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli bölgelerine göç

etmişlerdir. Ancak göç edenlerin çoğunluğu bayramlarda ve uzun süreli tatillerde tekrar köye kısa süreliğine gelmektedirler. Dolayısıyla yaşanan göçler sonucunda şenlik, festival gibi organizasyonların azalmasına neden olmuştur. Düğün, nişan, kına, şenlik gibi müzikli eğlenceleri etkileyen bir başka sebep ise teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dünyayı etkisi altına alan popüler kültür olmuştur. Popüler kültürün ortaya çıkmasıyla birlikte sadece Türkiye’de değil dünya genelinde kültürel farklılıklarda azalmalar meydana gelmiştir. Ancak Cihanbeyli – Böğrüdilik köyü Sibirya Tatarları kültürel zenginliklerini korumak için hem köyde yaşayanlar hem de köy dışında yaşayanlar ellerinden geleni yapmaktadır. Bu çabaya örnek olarak 2020 yılının Haziran ayında gerçekleşen ‘Sabantuy Bayramı’¹² örnek gösterilebilir. Covid – 19 salgın hastalığı sebebiyle dünya genelinde hayat durma noktasına gelmiştir. Dolayısıyla dünya genelinde pek çok organizasyon iptal edilmiştir. Ancak dünyada Tatarlar arasında büyük bir coşkuyla kutlanılan ‘Sabantuy Bayramı’ pandemi dolayısıyla internet üzerinden organize edilmiştir. Bu organizasyona Cihanbeyli – Böğrüdilik köyü Sibirya Tatarları da aktif olarak katılmıştır.

Cihanbeyli – Böğrüdilik köyü Sibirya Tatarları göç öncesi ve göç sırasında birçok trajedik olaylar yaşamışlardır. Göç öncesinde Ruslar Hristiyanlığı ve vergi ödemeyi kabul etmeyen Müslüman Tatarlarını ailelerinin gözü önünde genç – yaşlı demeden ellerini ve kollarını bağlayıp buzlu sulara atmışlar, yürüyemeyecek hale gelene kadar çıplak ayakla kızgın ateşin üzerinde yürütmüşler ve Hristiyanların simgesi olan Haç’ı zorla öptürmüşlerdir. Yaşadıkları baskı ve işkenceler bunlardan sadece birkaçıydı. Göç sırasında da Ruslar göçü zorlaştırmak için Sibirya Tatarlarını bekletip yılın en soğuk döneminde göç izini vermişlerdir. Türkiye’ye göç ederken soğuklar havalardan dolayı çocuklardan ve yaşlılardan hastalanıp vefat edenler olmuştur. Göç öncesi ve göç sırasında yaşadıkları trajik olaylar sonucunda yaptıkları halk müziklerinin büyük bir kısmı hüzünlü ezgiler olmuştur. Konuyla ilgili olarak Rahmetullah Kurtaran’ göre:

“2002 yılında Kazakistan’ın Özkemen şehrine tadilat işinde çalışmaya gittim. Gitme sebeplerimden biri de geçmişe özlemli. Sabahları çalışırken akşamları da Kur’an kursuna giderdim. Kur’an kursunda otururken Rinat diye birisi yanıma geldi. Ben de o sırada anlatıyordum Omsk’den gelmeyiz şarkılarımız, türkülerimiz devam ediyor diye. O da bizde Omsk’den gelmeyiz dedi. Biz de Tatarız dedi. Anneme söyleyeyim dedi. Annesine söylemiş. Annesigil de oğlunun

¹² Sabantuy: Haziran ayının ilk haftaları köylerde, ikinci haftası ilçelerde, son hafta başkent Kazan’da kutlanılan Tatar bayramıdır (Enis Ziyalı ile kişisel görüşme 13.08.2020).

doğum gününe çağırdılar. Doğum gününe gittim. Yanımda eşimin ördüğü patik vardı. Çam sakızı çoban armağanı onu verdim. Doğum gününe gelenler de aynı bizim gibi konuşuyorlardı. İne günlük balada bala günlük talada yani Annenin günlük çocukta, çocuğun günlük orda burda... Seni görünce aklıma annem geldi dedi. Ondan sonra bir şarkı söyledim.”

Derleyen: Adem Kaya

Kaynak: Rahmetulla Kurtaran

Notaya Alan: Adem Kaya

üs-ken-çak - ta - cak - tı us-kan i - dik Dal - da - mir - lar - ı kı - fık Dal - da - mir - la - rı
kı - fi - k İn - d - i biz - ler dar - ga - lıs - tık ku - s ba - la - la - rı kı - fi - k Ku - s ba - la - la - rı kı - fık

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

üskençaktacaktı uskan idik

Çocukken yetişirken beraber yetiştik

Daldamırları kılık

Aynı dalın damarları gibi

İndi bizler dargalıştık

Gayrı biz dağıldık

Kuş balaları kılık

Kuş yavruları gibi

Öyle deyince teyze geldi;

“Oğlum o benim çocukluk şarkım. Sen nereden biliyorsun?” dedi.

Bu özlem şarkısı çocukluğa... Oradaki teyze “Sana vasiyetim buradaki kültürümüzü her şeyimizi not al Türkiye’ye gidice yay” dedi. Bende elimden geldiğince yaymaya çalışıyorum. (R. Kurtaran, kişisel görüşme 26.01.2019)”

Rahmetullah Kurtaran Tataristan'daki yakınları ile yapmış olduğu görüşmelerden sonra Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerinden sempozyumlardan davet almış, başta TRT olmak üzere birçok Tv programında röportajlar vermiş, çeşitli tez, makale, kitap ve köşe yazıları gibi bilimsel çalışmalarda önemli kaynak kişilerden biri olmuştur.

Yine Rahmetullah Kurtaran ile yapılan görüşmede:

“Şarkılar genellikle hep hasret şarkısıdır. Mesela Sibiry / Omsk'dan çıkarken söylenen bir şarkı var”:

(TATARCA)

Biz illerden çıkkan çakta

Bastık kara yirlerge

Gümüş tüğül altın yavsa

Yitmey tuvgan illerge

(TÜRKÇE)

Biz illerden çıktıkta

Bastık kara yerlere

Gümüş değil altın yağsa

Yetişmey yurtun yerlerine

(Rahmetullah Kurtaran ile kişisel görüşme 26.01.2019).

Söz: Anonim

Kaynak: Sebahattin Orhan

Müzik: Sebahattin Orhan

Notaya alan: Adem Kaya

Tür: Halk müziği

Bizim İller

♩ = 60

8

16

22

Biz - il - ler - den çık - kan cakta bas - tık ka - ra yir - le ge Biz il - ler - de
Gü - müş - tü - gil al - tın yavsa yit - mez - dıv - gan il - ler ge
Biz - nin - il - ler kay - sı yakta al - maz - i - dim gu - zım - ni
U - cıp - bar - gan kuş - ar dındın ey - ter i - dim su - zım - ni

13

çe - çek - bilir i - dik kayt - sak - dıv - gan il - ler - de

TATARCA

BEZNEN İLLER

Biz illerden cıkkan cakta

Bastık kara yirlege

Gümüş tugil altın yavsı

Yitmez dıvgan illerge

Biz illerde çeçek idik

Dargaldık çit illerge

Daga çeçek bılır idik

Kaytsak dıvgan illerde

TÜRKÇE

BİZİM İLLER

Biz ellerden çıkarken

Bastık kara yerlere,

Gümüş değil altın yağsa

Bizim elleri yerini dolduramaz.

Biz ellerde iken çiçek idik

Dağıldık yad ellere.

Gene çiçek olur idik

Dönsek bizim ellere.

¹³ Bizim iller yır'ın da pentatonik dizi kullanılmamıştır. Bunun sebebi ise Sebahattin Orhan'ın köy gençlerine kendi müzik kültürünü farklı yöntemler kullanarak sevdirmeye çalışmasıdır.

Biznin iller kaysı yakta

Almaz idim guzimni

Ucipbargan kuş ardındin

Eyter idim suzimni

Bizim iller ne tarafta,

O taraftan gözümü alamazdım.

O tarafta uçmak üzere olan kuş ardından

Söyler idim sözümü selamımı

Böğrüdelik köyünde yaşayan Sibiryâ Tatarları'nı eğlence ve diğere müziksel etkinliklerinde müzik önemli yer tutmaktadır. Kültürü, tarihi, acıları, hüzneleri, aşkları, kederleri, sevinçleri vs. birçok duyguları müziklerinde saklıdır. Köyün kültürel bilgi birikimi bakımından ileri gelenlerinden olan Rahmetullah Kurtaran ile yapılan görüşmede türkülerin yaşanan anlık bir olayı şiir haline getirip onu şarkı olarak da seslendirilebileceğini söylemiştir. Böğrüdelik köyüne göç ettikten sonra türkülerinde sözleri Türkçeye dönmüş ve ezgilerdeki gırtlak yapısı değişmiştir. Türkülerin orijinaleri Osmanlıca ya da Kiril alfabesi ile okunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Topluluk her ne kadar Türkçe konuşan bir ülkeye gelmiş olsa da kiril alfabesini kullanmamaları ve şarkılarındaki sözlerin Türkçe'nin başka bir diyalektiğine dönmesi topluluğun Türklerin içerisinde bile diaspora yaşadığının bir göstergesidir. Hızla gelişen teknolojinin, topluluklar arasındaki evlilikler, Böğrüdelik köyündeki özellikle genç ve orta yaş grubunda kişilerin iş bulma, sağlık sorunları, eğitim ve büyük şehirlerdeki gelişmiş imkanlar dolayısıyla göç etmesi bu durumu daha da hızlandırmıştır.

Sebahattin Orhan ile yapılan görüşmede;

“Eskiden tiyatrolar yapılırmış, sahneler kurulurmuş, kendileri çalıp kendileri oynarlarmış yani oyunları kendileri yazıp kendileri oynarlarmış; bağlaması olan bağlamasını, cümbüşü olan cümbüşünü, akordiyonu olan akordiyonunu getirirmiş (S. Orhan, kişisel görüşme 16.08.2019).”

Şekil 15 Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde köylülerin kendi aralarında hazırlamış olduğu bir tiyatrodan kesit

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünden müzik öğretmeni Teoman Oral ile yapılan görüşmede Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibirya Tatar müziklerinin armonik yapısı hakkında:

“Türkülerimiz genelde uzun hava ve kısa hava(kırık hava demek istemiştir) olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak yapılan müzikler pentatoniktir (Teoman Oral, kişisel görüşme 18.08.2019).”

Teoman Oral’ın söylemiş olduğu uzun hava ve kısa hava ile ilgili olarak Gazimihal şunlara yer vermiştir;

“ Bu iki kısım türkülerin bahsini, evvelki tarihi takriplerimiz ile alâkadar pek dikkate şayan bir noktayı işaretle yetineceğiz: Rusya Türkleri Musiki Halkiyatının başlıca müdekkiklerinden Rybakov’da ora Türkleri’nin savtî musikilerinin iki türlü bulduğuna celp eder: Biri uzun “Küg” diğeri ise kısa “Nakmak” (Raks Havası)... Bunlardan “Küg” tabirinin, Hoca Abdülkadir Meraği’nin bahsettiği Orta Asya Türkleri’ne ait “Kök”ten başka bir şey olmadığı aşikar (Gazimihal, 2006: 216). ”

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibirya Tatarları müzik kültüründe müzikler geçmişte çıktıkları acılardan dolayı ağıtlar, uzun havalar ön planda olsa da düğünlerinde, şenliklerinde ve önemli günlerde kullandıkları önemli eğlence müzikleri vardır. Bazı eğlence müziklerinde ise kızlı erkekli söyleyip dans ettikleri müzikli oyunlar bulunmaktadır. “Dagmağ Çeşme” bu müzikli oyunlara örnektir. Bu türküyü kız ve erkek söylerken akordeon da onlara eşlik etmektedir. Böğrüdelik köyünün girişindeki çeşmeden bahsedilmektedir.

Sebahattin Orhan ile yapılan görüşmede “Dagmağ Çeşme” küyü ile ilgili;

“Eskiden evlerde çeşmelerin olmaması nedeniyle kızlar çeşmeye su doldurmaya giderlerdi. Suyu doldururken sevdiklerini beklerler ve geldiklerinde birbirlerine sevdiklerini anlatan beyitler söyleyip birbirleri ile atışmalar yaparlardı. Bundan dolayı bu oyun çeşme başında oynanılan bir oyundu. 1985’li yıllardan önce kızlar ve erkekler bu oyunu karşılıklı oynarken 1985’li yıllardan sonra kızların oynaması günah olarak düşünülmüş ve erkekler kadın kılığına girip bu oyunu oynarken kızlar ise hem bu atışma oyunlarından hem de köyde yapılmış olan tiyatrolara alınmamıştır (S. Orhan, Kişisel görüşme 18.04.2020).”

Şekil 16: Cihanbeyli - Böğürdelik köyü eğlencelerinde akordeon ve ağız kopuzu icrası.

Böğürdelik köyünde müzik önemli yer tutmakta ve müzikal etkinlikler büyük bir ciddiyetle yapılmaktaydı. Düğünlerde yaşlılar odaya toplanır, müziklerini icra ederler. Çocuklar ise bu tip etkinlikleri genellikle kapıdan ya da pencereden gizli bir şekilde dinlerlerdi. Konuyla ilgili Seniye Utmir'in notlarında:

“Başka zamanlarda büyüklerimiz bize öğretmemişlerdi. Düğünlerde yaşlılar tarafından bir odada icra edilirdi. Odaya girme şansımız bile yoktu. Ben küçüklüğümde beri dinlediğim için mi nedense tatarca şarkı, müzik duyduğumda elimde olmayarak dinlerdim. Hiç unutmam bir kere yine bir düğünde, kapıdan dinliyordum. İçeriden kapı açılınca haliyle içeri girmiş kendimi odanın içinde bulmuştum. Fırsat bu fırsat diye dinlemeye koyulmuştum. Ama büyükler tarafından dışarı çıkarılmıştım. Çocuklar ne anlar tatar yırlarından demişlerdi. Ama öyle olmamalıydı. Çocuklar, gençler kapı aralığından, pencere dışından dinlememeliydi. Ataların müziğini küçüklüğünden beri iç içe yaşamalıydı başka kültürleri gibi. O zaman ben de pencere aralığından dinlemiştim hayatımızı bir parçası olan müziği. Büyüklerimizin aklına öğretmek bizim aklımıza öğrenmek gelmemiş. Böyle durumlar çok yaşanmıştır. Bu yüzden tatarca müzik dinlemenin yasak olduğunu düşünürdüm. Saklı icra ettiklerini düşünürdüm.”

Seniye Udmir'in notlarına göre çocukların müzikal etkinliklere alınmamış olmasından kaynaklı müzik kültürünün aktarımında problemler yaşandığı gözlemlenmiştir. O dönemde

çocuklar bu müzikleri, kapı eşiklerinden ya da pencere kenarlarından dinlemeye çalışırlardı. Fakat köy evlerindeki odalarda toplanıp yöresel müziklerini icra eden yetişkinlerin, çocukları odalara almaması sonucunda çocukların içinde buldukları müzik kültürüne olan ilgisi azalmıştır. Ayrıca 1990'lı yıllardan sonra gelişmekte olan kitle iletişim araçları vasıtasıyla popüler müziklerin bölge halkına kadar ulaşması, köyde yaşayan insanlar için farklı müzik alternatifleri oluşturmuştur.

Kıçki toy düğün sahiplerinin varlığına, akrabalarının ve damatla – gelinin arkadaşlarının yakınlığı ve çokluğuna bakardı. Orta ve onun üstündeki yaştakiler garmun¹⁴, ıspırıpke¹⁵, cümbüş eşliğinde büyük bir odada toplanır ve yırav (türkü söylemeye usta ve güzel sesi olanlar)lar çalgıcılara yakın; saatlerce memleket yırları yırlanırdı. Bir yandan da piyes hazırlanmışsa o oynanır, taklit yapılırdı. Hüseyin Can Ağabey rahmetliyle İsmail Askar ağabey rahmetliydi sanırım; Hacı Rauf ağabey rahmetliyle, Hacı Burhan ağabey'in taklidini yapmışlardı. Yine Hüseyin Can ağabey rahmetliyle Kerem ağabey rahmetlinin kaşık oyunları hiç unutulmaz. Hacı Hekim Enişte “Küttüv” taklidi, Dünder Emmi rahmetli, Hamdi rahmetli İncili Çavuş oyunu oynarlardı. O kadar çok şey hatırlıyorum ki bunlar yazıya sığmaz. Bizim çocukluğumuz yoksulluk içinde ama rüya gibi bir mutluluk içinde geçti (Dünder, 2007: 61).

Dünder'in anlatmış olduğu “Küttüv” oyunu ile ilgili Oral'a göre;

“Köydeki büyüklerimizden duyduğumuza göre tiyatro bize Kazan Tatarlarından gelmektedir. Eskiden düğünlerimizde tiyatrolar sergilenirdi. “küttüv” oyunu ise komşu köyümüzde yaşayan “küttüv” isminde ayaklarından engelli biri yaşarmış. Yaşadığı ev ise köydeki her yeri görürdüğü için gelen geçen herkesi izlemiş. Büyüklerimizde onun taklidini yaparlarmış. Bu oyuna da bu kişiden dolayı “küttüv” denilmiş (Recep Nuri Oral, kişisel görüşme 18.04.2020).”

4.1.1. Küy Kavramı

Küy kelimesi, tarih boyu çeşitli anlamlarda ve toplumlarca kü, küğ, kö, kök, köy gibi çeşitli isimlerle kullanılmıştır.

Küy (kü, küğ, kö, kök, köy) şu şekilde tanımlamıştır: şarkı, ezgi. Kalıplaşmış müzik eseri. Anadolu'da, Asya'dan göçen Türk toplulukları tarafından kullanılmıştır. Bunun dışında Türkiye'deki halk müziklerinde bilinmez. Günümüzde Asya'da yaşayan bazı Türk

¹⁴ Akoedon

¹⁵ Keman

toplulukları arasında da hala kullanılmaktadır. DivanüLugat'it – Türk'te "Kög: şiirin vezni, uruzu, ırın ölçüsü, arlamakta sesin yükselip alçalması" açıklamasının yanında, "Köglemek: ırlamak, teganni etmek; köglenmek, şarkı söylemek ırlamak, teganni etmek, sesi yükselte alçalta şarkı çağırma" biçimleri ile veriliyor. Türkiye'de bazı müzikolglar tarafından şarkı, ezgi, türkü hatta müzik yerine önerilip kullanıldıysa da yaygınlaştırılmamıştır (Duygulu 2014: 312 akt. Bağ, 2018: 594). Eski lügatlerde "Kök" kelimesi, hem sema, hem de lâhin, beste manalarına mazbut bulunduğuna göre, hakikaten ufuk ve enginlik hissini veren uzun havaların, bu tabir ile olan mana mutabakatı anlaşılır... Şu halde Kök'ler, hiç değilse ekseriyetle usülsüzdürler (Gazimihal, 2006: 216). 'Küy' kelimesi 'Kök' olarak da ifade edilmekte ve 'Gök' anlamına gelmektedir. İslamiyet öncesi Türklerin inancı olan 'Gök Tanrı' inancı ile de bağıntılı olduğunu düşünebiliriz. Müziğinde gökten gelen tanrısal bir olgu olduğu düşünülmüş olabilir. Fakat müziğin dünyanın sesi olduğu hem 'Tasavvufta' hem de İslam öncesi inanışla geçmektedir. Her ne kadar Türklere ait her şeyi Şaman kültürüne bağlamak doğru olmasada Küy'lerin temelini inanç kökenli olduğunu düşünmekteyiz. Kökeninde ayine dayalı müzik kültürüne zaman içerisinde tabiat, doğa, ve oyun girmesiyle birlikte değişikliklere maruz kalmıştır. Bu metinlerde de anladığımız kadarıyla Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Türk topraklarında söylenilen sözle ya da sözsüz eserlerin tümü küğ olarak tanınmakta idi. Zaman içerisinde 'Türklere ait Küy'den 'Türküy – Türkü'nün türediğini düşünmekteyiz (Bağ, 2018: 594).

Kazak Türkleri ata sazı dombırayı iyi bir vaziyette saklamış ve bu güne getirmişlerdir. Kazak Türklerinde dombıra repertuarları oldukça geniştir. Dombıra repertuarlarını oluşturan türlerden biri de küy olarak adlandırılan ve sözü olmayan saz eserleridir. Küylerin de kendi içinde çeşitli kolları vardır. Kazak Türkleri acılarını, sevinçlerini, hasretini, aşkını dombıra ile, küy ile dile getirmişlerdir. Kazak Türklerinin büyük küyşileri (küycü, bu ezgileri çalan kişi) ve muazzam küyleri vardır (İpek 2017: 138).

Küyün Türk kültüründeki yeri ve önemi Orhun Abidelerinde de özellikle belirtilmiştir. Çin'in esaretine düşen Türk milleti anlatılırken "... Türklerin adı kü'si yok olmasın " diye devam eden ifadede küyün önemi vurgulanmaktadır ve şan şöhret, haber anlamı verilmektedir (Tekin ve Talat, 1998: 151 akt. Sametova, 2019: 98). 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut da Divanü Lugati't-Türk'te "küy" kelimesini "Ün, şan, haber" olarak anlamlandırmıştır. "Kög-i" ise "Anlamak, teganni etmek" anlamıyla "Devlet için ses, söz" olarak değerlendirebiliriz. "Küg" ise bu haberi, bu sesi duyurmak ve aynı zamanda devletin var ve canlı olduğunu işaret etmek anlamındadır (Mahmut, 2006: 316 akt. Sametova, 2019: 98). "Küy"e bir müzik ezgisi

olmasından başka anlamlar da yükleyen inanışlar Dede Korkut'ta da vardır ve orada aynı fonksiyon kopuza yüklenmektedir. Böylece Türk boyları arasında kültür kodları coğrafi uzaklıklara rağmen devam etmekte ve Kazak yazarlarınca da ortak miras olarak millî bilinci sembolize etmektedir (Sametova, 2019: 98).

Küy ile ilgili Sebahattin Orhan şunlara yer vermiştir;

“Küy makama karşılık gelir. Uzun Küy sanat müziği makamları gibi kısa yani kısa küy halk müziği gibi halka mal olmuş icrası nispeten kolay makamlardır (Sebahattin Orhan ile kişisel görüşme 30.01.2020).”

Her ne kadar Sebahattin Orhan'a göre uzun küyü Türk Sanat Müziğine ve kısa küyü Türk Halk Müziğine benzetse de buradaki benzerlik Âşık geleneğine daha çok benzemektedir. Âşıklık geleneğinde âşıklar, kendi çalgılarıyla toplumda meydana gelmiş herhangi bir olayı beyit haline getirip belirli ezgiler içerisinde söylemektedir. Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde söylenen küylerde de çoğunlukla belirli ezgilerin üzerine beyitler yerleştirilerek oluşturulmuştur.

Âşıklık geleneği ile ilgili Sakaoğlu şunlara yer vermiştir;

Temelleri İslam öncesi döneme kadar uzanan Aşık Tarzı Şiir Geleneği halk edebiyatının bir kolu olarak günümüze kadar uzanmıştır. Genellikle sözlü geleneğe ve doğaçlamaya dayanan; hece ölçüsü, dörtlük nazım birimi, yarım kafiye gibi unsurlar taşıyan; aşk, ayrılık, gurbet, kahramanlık, ölüm... duygularını koşma, semai, varsağı, destan gibi nazım şekilleri ve sade bir Türkçe ile saz eşliğinde terennüm etme geleneği olarak süregelmiştir. Âşık edebiyatının temsilcileri 16. Yüzyıla kadar “ozan” adını kullanırken 17. Yüzyılda bu kelime olumsuz anlamda kullanılır olmuş ve tasavvufun da etkisiyle bu edebiyatın temsilcileri arasında “aşık” adı yaygınlaşmıştır (Sakaoğlu, 1998: 369 akt. Yücetoker ve Bahar, 2015: 9 - 10).

Özbek folklor müziğinin içinde yer alan Küy kavramı diğer Türk halklarında da görüldüğü gibi hikâyesi olan eserlerdir. Özbek Türkleri ata-babadan kalmış olan geleneğe göre Küy kavramına “Navo” diye adlandırmaktadırlar. Navo sözü, Fars dilinde “نَوا” “hāva” olarak gösterilmekte ve melodi, motif anlamına gelmektedir. Özbek dili sözlüğünde ise “наво” müzik, melodi ve perde anlamına gelmektedir. Tacik dilinde de melodi ve motif anlamına gelen bu söz doğu Asya ülkelerinin ortak terimidir (Kaztuganova, 2007: 112 akt. Solakoğlu, 2011: 23).

Orta Asya'nın musikibilim yazınında da sıkça rastlanan bu terim, Kazakça'da (küy)¹⁶ ve Kırgızca'da (küü)¹⁷ çalgısal musiki anlamında kullanılır. Çoğunlukla doğaçlama bölümlere yer veren küğler genellikle tek bir çalgıyla yalkın olarak seslendirilir (Tansuğ, 2017: 60).

4.1.2. Çalgılar

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryaya Tatarlarında Sibiryaya'da yaşadıkları dönemde akordeon, ağız kopuzu ve keman çalgılarının kullanıldığını bilgisine ulaşılmıştır. Konuyla ilgili Sebahattin Orhan şunlara yer vermiştir;

“Sibiryaya Tatarları Buhara'dan göç ettikleri için Tuva Türkleri ve Yakut Türklerinden çok etkilenmemiştir. Tuva ve Yakut Türklerinin müziğinde çeşitli yaylı, üflemeli, telli ve vurmali çalgılar bulunmaktadır. Ancak bu çalgılar Sibiryaya'nın güneyine inmemiştir. Bizde davul, bendir gibi ritim çalgıları bulunmamaktadır. Ezgilerimizde ritim sazını ağız kopuzu ile kullanmaktayız (Sebahattin Orhan, Kişisel görüşme 11.08.2020).”

Konuyla ilgili Ercüment Yıldırım şunlara yer vermiştir;

“Sibiryaya'da yaşadıkları dönemlerde şuan kullanılan daha küçük ve yapı itibari ile farklı bir akorden kullanılmıştır. Akordeonun yanı sıra ağız kopuzu ve keman çalgıları da kullanılmıştır. Sibiryaya'ya gittiğim dönemlerde ise çoğu müzisyen bu çalgıları el yapımı almaktadır. Orada özellikle akordeon ve ağız kopuzu üzerine çalışan çalgı yapımcıları bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle bu çalgılar fabrikada da yapılmaktadır. Ancak el yapımı kadar kaliteli çalgılar değildir (Ercüment Yıldırım, kişisel görüşme 11.08.2020).”

Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryaya Tatarları göçten önce çoğunlukla akordeon, ağız kopuzu ve keman çalgılarını kullanmışlardır. Göçten sonra Türkler ve Sibiryaya Tatarları arasında yaşanan kültür etkileşimi sonucunda, Türk müziği çalgılarının da kullanıldığı gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili Teoman Oral, Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryaya Tatar müziğinde kullanılan çalgılar ile ilgili şunlara yer vermiştir;

¹⁶ Kazak çalgısal küğleri için bkz. Elemanova vd. (2006); Mergaliev vd. (2000); Mukhambetova (2002) ile Raiymbergenov vd. (1990).

¹⁷ Kırgız çalgısal küğleri için bkz. Diushaliev vd. (1999); Slobin (1969); Tumanov (1990) ile Zataevich (1971).

“Müziklerimiz için beyitler yazılır. Bu beyitler belirli kullandığımız ezgiler üzerinden türkü olarak söylenir ve ağız kopuzu, akordeon, keman, cümbüş, rebap, bağlama gibi çalgılarla çalınır (Teoman Oral, kişisel görüşme 18.08.2019).”

Şekil 17 Rahmetullah Kurtaran'a ait ağız kopuzu

Şekil 18 Keman ve akordeon icrası (Adnan Cengiz Fotoğraf Arşivi)

Köyde kuray çalgısı ilk olarak Enis Ziyalı tarafından icra edildiği bilinilmektedir. Göç ettikleri dönemde bu çalgının icrasına rastlanılmamıştır. Konuyla ilgili Enis Ziyalı şunlara yer vermiştir;

“ Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde kuray çalgısını benden başka çalan yok. Köye bu çalgıyı il olarak ben getirdim. Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünün 100. Yıl kutlamalarına rahmetli babam da katılmıştı. Babam akordeon (Garmun) abim ve ben kuray çaldık. Bu çalgı Tataristan Tatarlarının milli çalgısıdır. Bir de Başkurt milli kurayı vardır. O ‘ney’ çalgısına benzer ve kamıştan yapılır (Enis Ziyalı, kişisel görüşme 22.11.2020).”

Şekil 19 Enis Ziyalı'ya ait kuray çalgısı

4.1.3 Müzisyenler

4.1.3.1. Rahmetullah Kurtaran

14. 04. 1962 yılında Böğrüdelik köyünde doğmuştur. İnşaat sektörü ile uğraşmaktadır. Küçük yaşta ağız kopuzu çalmaya başlamıştır. Bu çalgıyı seçmesinin sebebi ise köyde pek çok kişinin çalgı çaldığını görüp heveslenmiştir. Ağız kopuzu çalgısının icrasının kolay olduğunu düşündüğü için bu çalgıyı tercih etmiştir. Ayrıca çeşitli tv programlarında da ağız kopuzu çalmıştır.

Rahmetullah Kurtaran köyde yaşayan ve yaşamış pek çok kişiden beyitler derlemiş olup köye gelen araştırmacılarla bu beyitleri paylaşmıştır. Ayrıca Sibiry'a da önemli sempozyumlardan davet almış olup konuşmacı olarak bu programlara katılmıştır.

Şekil 20 Rahmetullah Kurtaran ağız kopuzu icrası

4.1.3.2. Ercüment Yıldırım

11. 11. 1956 yılında Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde doğmuştur. Bayan giyim konfeksiyon ustasıdır. Konya genelinde babası Hacı İzzet Yıldırım ile çeşitli konserler vermiştir. Müziğe babasının keman çalıyor olmasından dolayı heveslenip başlamıştır. Böğrüdelik köyünün 100. Yıl kutlamalarında folklor ekibine başkanlık etmiştir. Çeşitli konserlerde yer almıştır. TRT gibi önemli tv programlarında canlı yayına katılmıştır. Çeşitli il ve ilçelerde tepreş şenliklerine katılıp konserler vermiştir. Tataristan'da da çeşitli dinletiler vermiştir. Köy düğünlerinde bağlama çalmış, gençlerin düğünlerini yapmıştır. Akordeon, bağlama ve ağız kopuzu çalgılarını çalmaktadır.

Şekil 21 Ercüment Yıldırım

4.1.3.3. Sebahattin Orhan

13. 08. 1970 yılında Böğrüdelik köyünde doğmuştur. Konya Emniyet Genel Müdürlüğünden sivil memur olarak emekli olmuştur. Akordeon, bağlama, dutar, tar ve kabak kemane çalmaktadır. Köydeki Tatar türkülerini icra eden son kişilerdendir. Önceden yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle belirli oranda görme ve işitme kaybı yaşayan Orhan, “L.W.Bethooven’nın da duyma engeli vardı ama dünyaya damgasını vurdu. Ben neden köyüm için bir şeyler yapmayayım.” diyerek çalışmalarını sürdürmüştür. Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü müzik kültürüne katkı sağlamak ve kültürü yaşatmak için Cihanbeyli – Böğrüdelik köyüne hem pentatonik hem de çeşitli formlarda besteler yapmıştır. Göç ettikleri Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde müziğin yaygın olmaması hatta neredeyse hiç müzik enstrümanının kullanılmamasına rağmen atalarının getirmiş olduğu pentatonik müzik formunu sürdürmüş, gelişen teknolojiyle birlikte pentatonik müziğin yerini popüler müziğe bırakmamak için elinden gelen çalışmaları da yapmıştır. Ayrıca elinde bulunan çeşitli malzemelerle rebap, kabak kemane gibi çalgıların yapımı için çaba göstermektedir.

Şekil 22 Sağdaki Sebahattin Orhan, Soldaki Adem Kaya (Araştırmacı), Sebahattin Orhan ve çalgıları

4.1.3.4. Recep Nuri Oral

01/02/1957 yılında Cihanbeyli – Böğürdelik köyünde doğmuştur. Köyde çiftçilikle uğraşmaktadır. Akordeon çalmaktadır. Köye ait türkülerin hemen hemen hepsini çalıp söylemektedir. Dedesi ve amcaları da keman çalmaktadır. Küçük yaştan itibaren müziğe hevesli olan Oral, duyduğu ezgileri unutmadığını söylemiştir. Annesi ve babasının da pek çok beyiti bildiği ve seslerinin güzel olduğunu söylemiştir. Dedesi Ataulla Oral çalgı yapımı ile uğraşmış kendi çabalarıyla keman yapımında bulunmuştur. Ayrıca Ataulla Oral adına yapılmış ‘Ataulla Küy’ bulunmaktadır.

4.1.3.5. Behçet Kılınç

24/08/1932 yılında Böğürdelik köyünde doğmuştur. 20 yaşında Eskişehir’de yaşadığı trafik kazası sonucunda TSK’dan malulen emekli olmuştur. Köyde çiftçilik ile uğraşmaktadır. Küçük yaştan bu yana akordeon çalan Behçet Kılınç çeşitli TV programlarında yer almış olup köye gelen yurt içinden ve yurt dışından araştırmacılara yardımcı olmuş önemli kaynak kişilerdendir.

Şekil 23 Ortadaki Behçet Kılınç

4.1.3.6. Teoman Oral

27. 04. 1977 yılında Konya – Cihanbeyli ilçesinde doğmuştur. Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliğinden mezun olmuştur. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli dinleti ve konser çalışmalarında bulunmuştur. Bu konser ve dinletilerde Türkçe ve Tatarca şarkılar söylemiştir. “O Ses Türkiye” isimli yarışma programında sahne almıştır. Tataristandaki akraba ve arkadaşlarıyla ilişkileri devam etmekte olup 2020 yılında Eskişehir Kazan Tatar derneği tarafından düzenlenen Sabantuy Bayramı’nda da müzik dinletisi vermiştir.

Şekil 24 Teoman Oral

4.1.3.7. Ahmet Salih Akyürek

03. 08. 1967 yılında Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünden doğmuştur. Çiftçilik yapmaktadır. Köy türkülerinin çoğunu bilip söylemektedir. Köylüler tarafından “köyümüzün Zeki Müren’i ” denilmektedir.

4.1.3.8. Müşfika Banu Ziyalı

“1973 yılında Konya’da doğdum. Kendimi hatırladığımdan beri şarkı söylerim. Annemin söylediği ninniler, dede ve ninelerimden duyduğum şarkılar hala kulaklarımdadır. 13 – 14 yaşlarımda yoğun bir şekilde Tatarcaya yöneldim. Dedem Abdürreşit Çetin’in ses kayıtlarını dinler, onun gibi söylemeye çalışırdım. Kuzenim Sebahattin Orhan ağabeyimin öncülüğünde kurulan müzik topluluğumuz köyde büyük heyecan yarattı. Ben o yıllarda bir Özbek çalgısı olan rübab (koçkarca) çalmayı öğrendim. Biz grup olarak güzel etkinlikler içinde yer aldık, konserler verdik.

Benim konserlerde sergilediğim Tankı Küy, bilenler tarafından çok beğenildi. Özellikle büyüklerimin taktirini kazandım. Dört farklı uzun küyü biliyordum. O küylerin bizimle birlikte yok olmasını istemiyorum. Bu anlamda yaptığınız çalışmaları, emek ve çabayı çok önemsiyorum. Uzun küylerin notaya alınması fikri her zaman aklımdaydı. 2000 yılında Enis Ziyalı (Enis Ziyalı) ile evlendik. Onunla da ilk ortak payımız müzik oldu. Şimdi evimizde müziğin, özellikle Tatarca müziğin yeri büyük. Biz evde kuraylar, rübablar çalıp şarkılar söylemeye devam ediyoruz. Ben ayrıca beş yıl THM topluluğuna devam ettim. Müzik içinizde olunca sizi bırakmıyor ya da siz bırakamıyorsunuz.

Kültürümüze yaptığınız değerli katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. Yolunuz açık olsun (Müşfika Banu Ziyalı ile kişisel görüşme 13.08.2020).”

Şekil 25 Müşfika Banu Ziyalı

4.1.3.9. Enis Ziyalı

14.10.1975 yılında Tataristan / Arça ilçesi/ Öçili köyünde doğmuştur. Eşi Müşfika Banu Ziyalı ile yaptığı evlilik sonucunda Türk vatandaşlığı alıp kütüğünde Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü geçmektedir. Antalya’da avukatlık yapan Ziyalı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans mezunudur.

Müziyen bir ailenin evladı olan Enis Ziyalı, Tataristan bölgesine ait olan ‘kuray’ çalgısını çalmaktadır. Çeşitli konser ve dinletilerde yer almış olup Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Sibiryaya Tatarları müzik kültürü hakkında önemli kaynak kişilerdendir. Ayrıca Fevziye Bayramın yazmış olduğu ‘Küçüm Han’ isimli kitabın çevirisini yapmıştır.

2008 yılı Haziran ayında Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde ‘Böğrüdelik Köyü 100. Yıl Şenlikleri’ ni organize etmiştir. Bu şenliklere Tataristan kültür bakanına haber vermiş olup köye pek çok gazeteci, tarihçi ve müzisyen gelmiştir.

2008 yılı Haziran ayında Sabantuy¹⁸ milli bayramını Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde organize etmiştir. Ancak bu bayramda daha çok müzikal etkinliklere yer verilmiştir.

¹⁸ Sabantuy: Haziran ayının ilk haftaları köylerde, ikinci haftası ilçelerde, son hafta başkent Kazan’da kutlanılan Tatar bayramıdır (Enis Ziyalı ile kişisel görüşme 13.08.2020).

Şekil 26 Soldaki Enis Ziyalının Ağabeyi Ayrat Ziyatov, ortadaki babası Ferhat Ziyatov ve sağdaki Enis Ziyalı

4.1.2 Tümata

Tümata, 1976 yılında, Türk Musikisi'nin doğuşunu, gelişmesini, tedavi değerini, repertuar ve enstrüman zenginliğini araştırmak ve tanıtmak amacı ile Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç tarafından kurulmuştur (URL - 10). Türk musikisi ile ilgili önemli araştırmalar yapan Marmara Üniversitesine bağlı Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde, Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Birimi olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde de önemli alan çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Yaptıkları çalışmalardan sonra her sene köye gelip köylü halkıyla güzel ilişkiler kurmuşlar, çeşitli etkinlikler düzenlemişler ve Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü türkülerini de derleyip kayda almışlardır. Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünden Sebahattin Orhan ise Tümata'nın köyle kurdukları ilişkilerden dolayı sonraki geldiklerinde ise onları ezanla karşılamışlardır. Ezanla karşılaşmalarının sebebi ise gelin çıkarken, asker uğurlama ya da köye önemli bir misafir gelince ezanla karşılanırmış.

Şekil 27: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)

Şekil 28: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)

Şekil 29: Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde gerçekleştirmiş olduğu etkinliklerden bir fotoğraf (Adnan Cengiz fotoğraf arşivi)

Seniye Udmir'in notlarında Tümata'nın Cihanbeyli - Böğrüdelik köyüne gelişini şu şekilde anlatmaktadır:

“1972 yılında köyümüze Tümata grubu geldiğinde değerli insan doktor Oruç Güvenç beyin kurduğu müzik grubunun konserinde Tümata grubu Türk musikisini araştırma ve tanıtma vakfının kısaltılmışıdır. Müziğin insan hayatındaki yerini anlatan birçok araştırmalar yapan ve bu araştırmalarda müziğin hastalıkların tedavisinde kullanıldığını, eskiden şifahanelerde hangi müziğin ve hangi müzik aletinin hangi hastalıklara iyi geldiğini araştırmış. Kazak, Kırgız, Uygur, İdil – Ural Türklerinin Altay Türklerinde kullanılan müzik aletlerini biriktirip müziği müze haline getiren özellikle Altay Türklerinin Baksı dansının insan vücudunda sağladığı yararlarını danslarla sergileyerek, su sesinin müzikle birleşerek hastalıklar üzerindeki etkisini dünyaya tanıtan grubun

başkanı, değerli insan doktor Oruç Güvenç beyin grubu köyümüzde halkın ruhunu gıdalandırmışlardı. Dünya yüzünde, Türk müziğine bu kadar hizmet veren başka bir insan geleceğini ve onun kadar müziğe gönül vererek özveriyle çalışan bir grup olacağını sanmıyorum. İşte bu grup köye geldiğinde ben on sekiz yaşındaydım. Gündüz kadınlara akşamda erkeklere olmak üzere iki konser vermişlerdi. Konserde Tatar müziğinden ve danslarından çeşitli örnekler sergilemişlerdi. Bizim dinlemiş olduğumuz bizim kültürümüze ait şarkılar bile vardı. Konserde unutulmaz bir duygu seli yaşanmıştı. O yaşta olmama rağmen konseri ağlayarak izlemiştim ve etrafıma baktığımda birçok insanın ağladığını görmüştüm. Bu olay köyümüz halkı üzerinde büyük bir etki yaratmıştı.”

4.1.3. Müzikal Analizler

4.1.3.1. Halil Bala Küy’ü Müzikal Analizi

Halil Bala küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 30 Halil Bala küyünde kullanılan ses dizisi

- Böğrüdilik köyünde yaşamış olan Halil Çelik(vefat etti)’in beyitleri Sebahattin Orhan tarafından küy haline dönüştürülmüştür. Küy’de VII. dereceden ses kullanılmamış olup karar ses “sol” sesidir. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Ayrıca 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Al - tın a - şık / gü - müş ka - şık (4 + 4 = 8’li hece ölçüsü)

Yi - git - le - rin - in sul - ta - nı (8’li hece ölçüsü)

Sun - du - gac - man / ka - ra - bak - çal (4 + 4 = 8’li hece ölçüsü)

Ay - ak - la - rı - nın ul - ta - nı (8’li hece ölçüsü)

4.1.3.2. Huş Caniy Küy’ü Müzikal Analizi

Huş Caniy Küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 31 Huş Caniy küyünde kullanılan ses dizisi

- Sebahattin Orhan tarafından müzik haline getirilen Küyün konusu gurbete çalışmaya giden bir adamın eşyle vedalaşmasıdır. Küyün karar sesi “do” sesidir. Küyde IV. ses kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Di - re - se dü - bu ay dun ti - mar (8’li hece ölçüsü)

Du - nıp - pa - ram ca - ni - ya tu - nım bir (10’lu hece ölçüsü)

Yı - rak - lay il - ge gi - tap - pa - ram (9’lu hece ölçüsü)

Gil he - lel - le - şe - yak ku - lın bir (9’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.3. Sandugaç Bala Küy’ü Müzikal Analizi

Sandugac Bala küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 32 Sandugaç Bala küyünde kullanılan ses dizisi

- **Hikayesi:** “Vefat eden eşe yazılmış bir küydür. Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyünden Abdürreşit Çetin dört defa evlemiştir. Birinci eşi hastalanmış ve o dönem tıp çok gelişkin olmadığından vefat etmiştir. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Abdürreşit Çetin bir düğüne çağırılmıştır. Düğünde müzik enstrümanı çalmasını bilenler enstrümanını çalmış ve şarkı söylemek isteyen sırayla şarkı söylemiştir. Sıra Abdürreşit Çetin’e geldiği zaman oda “Sandugaç Bala” küyünü söylemiştir. Herkes bu küyü vefat eden eşine söylediğini anlamış ve düğünde bulunan herkes ağlamaya başlamış (Sebahattin Orhan, kişisel görüşme 20.04.2020).”

- Ezgide karar ses “sol” sesi olup IV. ve VII. derece sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Pentatonik bir yapıya sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

San – du - gaç ba - la ay bıl – sam – çı (9’lu hece ölçüsü)

U - çup kab – rüs – tü - ne kun – sam – çı (9’lu hece ölçüsü)

Al – lam - dîn e – mar - ler bı – lıp (8’li hece ölçüsü)

Yü – zün – nü - ley a - çıp gür – sem – çil (9’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.4. Baldızım Yıldızım Küy’ü Müzikal Analizi

Baldızım Yıldızım küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 33 Baldızım Yıldızım küyünde kullanılan ses dizisi

Hikayesi: Eniştenin eşi vefat eder. Vefattan sonra enişte ve baldız birbirlerine aşık olur. Baldız hem insanların kötü gözle bakma ihtimali hem de bu ilişkinin günah olabileceği düşüncesi ile eniştesine aşık olsa da böyle bir birlikteliğin olmayacağını söyler. Eniştesi ise, ablasının vefatından dolayı böyle bir durumun olabileceğini söyleyerek ikna etmeye çalışmış, sonrasında ise baldız ve eniştesi “*severek evlenmek peygamberlerden kalmış dostlarım*” diyerek evlenmeye karar vermişlerdir.

- Ezgide karar ses “si” notası olup IV. ve VII. sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küy pentatonik ses yapısına sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

B: Kar yu – mar – lap niy – ge at – tın yaz – ne – key (11’li hece ölçüsü)

Y: Di – re – sen – nen nik bak – tın bal – dı – zım yal – gı – zım (13’lü hece ölçüsü)

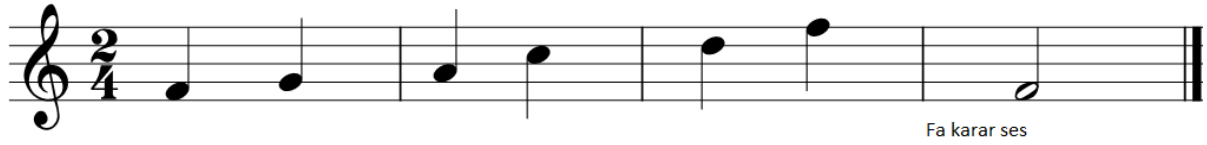
B: Bar – na dü – ga biş – na at – tın yaz – ne – key (11’li hece ölçüsü)

Y: Yeş yü – rek – na nik yak – tın bal – dı – zım yal – gı – zım (13’lü hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.5. Dagmag Küy'ü Müzikal Analizi

Dagmag küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 34 Dagmag küyünde kullanılan ses dizisi

- “Eskiden evlerde çeşmelerin olmaması nedeniyle kızlar çeşmeye su doldurmaya giderlerdi. Suyu doldururken sevdiklerini beklerler ve geldiklerinde birbirlerine sevdiklerini anlatan beyitler söyleyip birbirleri ile atışmalar yaparlardı. Bundan dolayı bu oyun çeşme başında oynanılan bir oyundu. 1985’li yıllardan önce kızlar ve erkekler bu oyunu karşılıklı oynarken 1985’li yıllardan sonra kızların oynaması günah olarak düşünülmüş ve erkekler kadın kılığına girip bu oyunu oynarken, kızlar ne bu atışma oyunlarına alınmış nede hemde köyde yapılmakta olan tiyatrolarda yer alabilmiştir (Sebahattin Orhan, kişisel görüşme 18.04.2020).”
- Bu oyun en son 2007 yılında oynanmıştır. Köyde bu oyunları bilenlerden bazılarının vefat etmesi bazılarında artık Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde bulunmamasından dolayı bir araya gelip oynamamışlardır.
- Küyde karar ses “fa” olup IV. ve VII. sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Pentatonik ses dizisine sahiptir.

Dav as – tın - da dal as – tın – da (8’li hece ölçüsü)

Sal - kın çış - me tü – ge – rek (7’li hece ölçüsü)

U - çup ba - rıp ku - nar i – tam (8’li hece ölçüsü)

E - ger bil - sam kü – ge – lek (7’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.6. Ettettül Küy'ü Müzikal Analizi

Ettettül küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 35 Ettettül küyünde kullanılan ses dizisi

- Ettettül en çok oynanılan küylerdedir. Eserin karar sesi “la” sesidir. Küy V. ses kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir.

At - ka man - sen sı - ka - rap man (8’li hece ölçüsü)

At - nın bi - tan tal - dı - rıp (7’li hece ölçüsü)

Yır yır - la - san çi - ber yır - la (8’li hece ölçüsü)

Kız yü - re - gan yan - dı - rıp (7’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.7. Yiren Atım Küy’ü Müzikal Analizi

Yiren Atım küyü müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 36 Yiren Atım küyünde kullanılan ses dizisi

- Cins bir at olan ‘Yiren at’ ile memlekete olan özlemi anlatmakta.
- Karar ses “la”dır. Eserde VII. ses kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ber a - tımy bıl - sa - dı - gıy (7’li hece ölçüsü)

Si - ke - rep men - sey - dem - kuy (7’li hece ölçüsü)

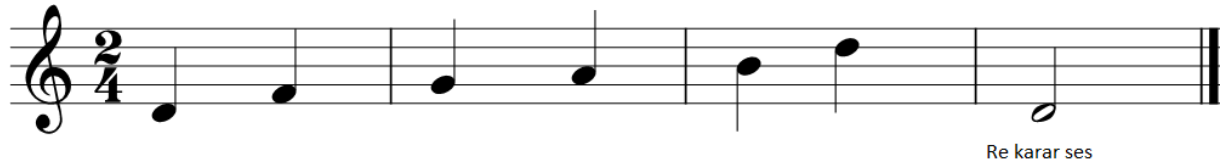
Ye - le - sen yel - ge bi - rep (7’li hece ölçüsü)

Üs - ken il - ge bar - ba - say - dım (8’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.8. Eyte Abziy Küy'ü Müzikal Analizi

Eyte Abziy küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 37 Eyte Abziy küyünde kullanılan ses dizisi

- Böğrüdelik köyündeki beyitlerden bazılarını küy haline getiren Sebahattin Orhan bu küydede Böğrüdelik Köyünde söylenmiş olan bu beyiti müziğe almıştır. Abziy kelime anlamı olarak dostum, arkadaş, amca, dayı anlamlarında kullanılmaktadır. Küy'ün hikayesi ise günlük hayatta yaşanmış olan acı, hüznün, keder, tasa gibi hüznü duyuların türkülerle anlatılması gerektiğidir.
- Re karar ses olup II. ve VI. sesleri kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)'ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Yal - far yal - far yal - ler is - se (8'li hece ölçüsü)

Ti - gar - men tar - tı - la - mi - gen (8'li hece ölçüsü)

Ya - get u - sa kar - tay - ma - sa (8'li hece ölçüsü)

Nuş - ta kar - tay - ta - mi - gen (7'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.9. Aklı Sicce Küy'ü Müzikal Analizi

Aklı Sicce küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 38 Aklı Sicce küyünde kullanılan ses dizisi

- Bir kumuş türü olan aklı sicce Böğrüdelik köyünde şenliklerde, düğünlerde oynanılan küylerden birdir. Ancak bu küy artık köyde çalınmamaktadır.

- Küyün karar sesi “sol” sesi olup IV. ve VII. ses kullanılmamıştır. Ayrıca küy pentatonik yapıdadır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ak - lı sic - ce kül – me – gın – nın (8’li hece ölçüsü)

Ya – ğuy – ma - sın kım uy – gan (7’li hece ölçüsü)

A - zan ey - tıp ka - met tü – şü – rüp (9’lu hece ölçüsü)

İ – sı – mın - nı kım kuy – gan (7’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.10. Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy Küy’ü Müzikal Analizi

Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 39 Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy küyünde kullanılan ses dizisi

- Göç sonrası yırlardan olan küy Sebahattin Orhan tarafından çocuk şarkısı olarak bestelenmiştir.
- Pentatonik ses yapısına sahip olan küyde karar ses “do” olup IV. ve VII. sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Uy – av – mi - gen yuk – lav – mi – gen (8’li hece ölçüsü)

Tur – may – mi - gen ba ba – la (7’li hece ölçüsü)

Tıl - lıy mıl - lıy sıt – tıl - lıy vıy (8’li hece ölçüsü)

Tıl - lıy mıl - lıy sıt – tıl – lıy (7’li hece ölçüsü)

- Her mısralarda tek bir hece ölçüsü kullanılmadığı için bu küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

4.1.3.11. Kuruhüyük Oyun Havası Küy’ü Müzikal Analizi

Kuruhüyük oyun havasının müzikal analizi;

- Yukarıda verilen oyun havasını çalan kişi Ataulla Oral ve bu oyun havasını kayda olan Recep Nuri Oral'dır. Notaya alan Adem Kaya'dır. Bu oyun havasında söz kullanılmamıştır.

Şekil 40 Kuruhüyük Oyun havasında kullanılan ses dizisi

- Küyde karar ses “fa” sesi olup IV. ve VII. derece sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)'ye denk gelmektedir.

4.1.3.12. Esir Küy Müzikal Analizi

Esir küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 41 Esir küyünde kullanılan ses dizisi

- Böğrüdelik Köyündeki önemli küylerden biri olan esir küyün konusu esareti anlatmaktadır. Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral, Ercüment Yıldırım ve Ahmet Salih Akyürek ile yapılan görüşmeler sonucunda iki görüş ortaya atılmıştır. Birinci görüş, Sibirya'da yaşadıkları dönemde Ruslardan gördükleri zulüm ve esareti anlatmaktadır. İkinci görüş ise; Çanakkale savaşında Böğrüdelik Köyünün erkekleri savaşa gönüllü olarak katılmış, kadınlar ise cepheye erzak ve giysiler yollamışlardır. Savaş sırasında bu köyden İtalya'ya esirler de verilmiştir. Böğrüdelik köyünden esir olan kahraman askerlerin esaret altında oldukları dönemde söyledikleri küy olarak da bir görüş ortaya atılmıştır.
- Esir küyün karar sesi “sol” sesidir. Küyde IV. ve VII. sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)'ye denk gelmektedir. Küy yapı olarak pentatonik ses yapısına sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

A – kış - lar uy – ga – nın – da (7'li hece ölçüsü)

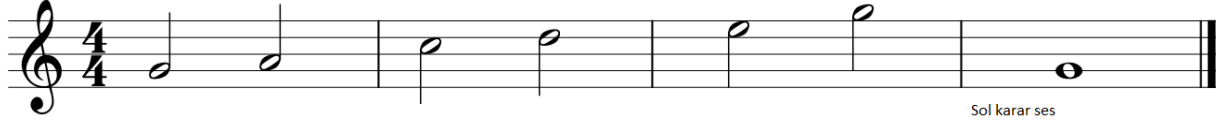
Dün yu – gım - nı yuk – lı – ya – miym (8'li hece ölçüsü)

Gül - üm si - ni uy – la – gan – da (8'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.13. Atallah Küy'ü Müzikal Analizi

Atallah küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 42 Atalla küyünde kullanılan ses dizisi

- Böğrüdelik köyünde Atalla isminde birinin yazmış olduğu beyit küy haline gelmiş ve küye kendi ismini vermiştir. Karar ses “sol” sesi olup III. ve VII. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik yapıdadır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küy serbest hece ölçüsüne sahiptir.

Bü - yük i - gen da - vı - nız (lay) (7’li hece ölçüsü)

Kar - şı ya - var ka - rı - nız (7’li hece ölçüsü)

Biz - ler gel - dik ku - nak bi - lip (8’li hece ölçüsü)

İn - di u - zi - niz ba - rı - nız (8’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.14. Böğrüdelik Kısa Küy Müzikal Analizi

Böğrüdelik Kısa küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 43 Böğrüdelik kısa küyünde kullanılan ses dizisi

- Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünde en çok icra edilen küylerden biridir. Adnan Cengiz ile yapılan görüşmede küyün göç sonrası Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde yazılıp bestelendiği bilgisine ulaşılmıştır.
- Küyün karar sesi “fa” sesidir. Küyde IV. ve VII. sesler kullanılmamaktadır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küy pentatonik ses yapısına sahiptir. Küy serbest hece ölçüsüne sahiptir.

At ak - lı gök kar - cı - ga (7’li hece ölçüsü)

Gi - le vur - man i - tek - lep (7’li hece ölçüsü)

Biz - ler - bı - lay yü - rü - mez i - dik (9’lu hece ölçüsü)

Yü - rü - te nu - şa yi - dek - lep (8’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.15. Sak – Suk Küy’ü Müzikal Analizi

Sak – Suk küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 44 Sak - Suk küyünden kullanılan ses dizisi

- Sak ile Suk adlı iki kardeş kavga ederler. Anneleri bunlara beddua eder. İki kardeş kuş olup uçup giderler. Sözleri söyleyen kuşlardır. Yani şarkı kuşların ağzından okunmuştur. Kuşlar hep insan haline dönerek geri dönmek isterler.
- Küyde karar ses “sol” sesidir. IV. ve VII. ses kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir.
- Diğer küylerde olduğu gibi aynı belirli ezgilerin üzerine farklı beyitler kullanılmamıştır. Bu küyün ezgisi ve sözleri tamamen kendine aittir. Bu küy daha çok Kazan Tatarları tarafında icra edilmekte olup zaman zaman Böğrüdelik köyünde de icra edilmektedir. Küy 5’li hece ölçüsüne sahiptir.

İ - kev / ur - ış - tık (2 + 3 = 5’li hece ölçüsü)

Di - mir uk i - çin (5’li hece ölçüsü)

En key kar - ga - dı (5’li hece ölçüsü)

Biz - ni yuk i – çin (5’li hece ölçüsü)

4.1.3.16. Üre Küy’ü Müzikal Analizi

Üre küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 45 Üre küyünde kullanılan ses dizisi

- Göç sonrası yazılmış olup söz ve müziği Sebahattin Orhan tarafından bestenmiş olan üre küyü, Böğrüdelik köyüne ait üre çorbasından gelmektedir. Küyde çorbanın nasıl yapıldığı ve bu çorbanında artık bitmek üzere olduğunu anlatmak istemektedir. Bu küy alışlagelmişin dışında pentatonik özelliğe sahip değildir. Bunun sebebi ise popüler kültürün etkisiyle yeni kuşakta eski kültürü koruma ve yaşatma çabası kalmamıştır. Köydeki gençleri sevdikleri ezgileri kullanıp sözlerini kendi sözlerini küye eklemiştir.
- Küyde karar ses, “mi” olup; “mi minör” tonunda icra edilmiştir. La(A) karar sesi diyaazonunda do(C)’ye denk gelmektedir. Küy serbest hece ölçüsüne sahiptir.

Kü - ce tüy - dük duk - map yıl – tep (8’li hece ölçüsü)

Kim - nin i – şi – gal – tın - da, (7’li hece ölçü)

Bi ku – ce - men ü - re pi – şe (8’li hece ölçüsü)

Kim – nin i – şi – gal – tın – da (7’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.17. Canaryum Yuk Küy’ü Müzikal Analizi

Canaryum Yuk küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 46 Canaryum Yuk küyünde kullanılan ses dizisi

- Böğrüdelik köyünde en çok icra edilen küylerdendir. Bir kadının eşinin vefat etmesinin ardından yaktığı ağdı anlatan bir küydür.

- Karar ses “sol” sesidir. Küyde VI. ses kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Pentatonik ses yapısına sahiptir. Küy 9’lu hece ölçüsüne sahiptir

Sa – ma - var yı ş - tım ay sa – ri – tap (9’lu hece ölçüsü)

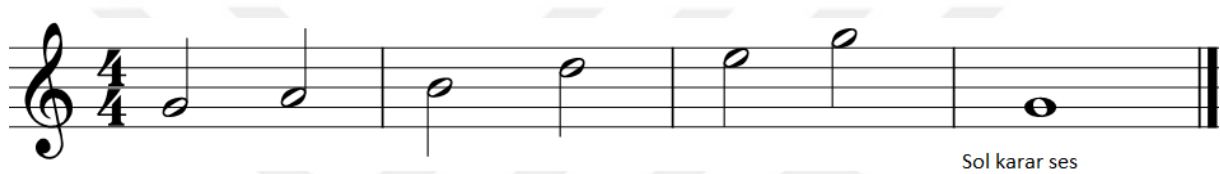
Sa - rı yav - lık al - dım ba – ri – tap (9’lu hece ölçüsü)

Ca – ni - yam baz - na taş - lap git – ti (9’lu hece ölçüsü)

Ki - ş i kol – la – rı - na var i – dip (9’lu hece ölçüsü)

4.1.3.18. Mahiserver (Esm e Bikey) Küy’ü Müzikal Analizi

Esm e Bi Bikey küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 47 Mahiserver Esme Bikey küyünde kullanılan ses dizisi

- Esm a isminde bir kadının katıldığı bir düğünde söylemiş olduğu bir küydür. Mahiserver Esme Bikey’e yazılmıştır. Ercüment Yıldırım’la yapılan görüşmede Küyde geçen Esme Bikey köyün güzelidir. Mahiserver ise Esme Bikey’in çok yakın arkadaşıdır. İki kız sürekli dertleştiği için kadınlara özgü bir küy olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Sabahları gündelik işlerini yapan kadınlar akşamları birbirlerinde toplandıklarında bu küyü kendi aralarında söylerlermiş.
- Küyde karar ses “sol” sesi olup IV. ve VII. derece sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Pentatonik yapıdadır.
 - Gö – ge - lim gi - der ay gö l buy – lap (9’lu hece ölçüsü)

Göl – ge - si gi - der Ma – hi – ser - ber su v buy – lap (12’li hece ölçüsü)
- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.19. Tangı Küy Müzikal Analizi

Tangı küyün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 48 Tangı küyde kullanılan ses dizisi

- Ercüment Yıldırım, Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral ve Ahmet Salih Akyürek ile yapılan görüşmelere göre; eskilerin tarla sürerken tan vakti söyledikleri bir küydür. Eskiden atlarla tarla işi yapmaya giden köylülerin tarlada çalışırken uzak mesafeler arası tan vakti birbirlerine karşılıklı olarak söyledikleri küydür. Ercüment Yıldırım'ın bahsetmiş olduğu tarlada geçen atışmayla ilgili Türk Halk Edebiyatı'nda yer alan manilerle ortaklık göstermektedir.

“...maninin anonim halk şiirinin nazım türlerinden biri olan ve genellikle aaxa şeklinde bir kafiye yapısına sahip; doğa, ayrılık, gurbet, kahramanlık, sevgi gibi konuları işleyen anonim dörtlükler olduğu anlaşılmaktadır (Çelik Peker, 2018: 37).” Türkiye’de mani söyleme geleneği incelendiğinde manilerin çok çeşitli ortamlarda söylenebildiği görülmektedir. Düğünler, tarla, bahçe vb. gibi çalışma ortamları, bayramlar, şenlikler ve bunun gibi pek çok toplantı mani geleneğine ortam oluşturmaktadır (Uğurlu, 2018: 1).

- Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibiryâ Tatarları arasında en çok okunan küy olarak bilinmektedir. Sebahattin Orhan ile yapılan görüşmede Böğrüdelik Köyünden Banu Ziyalı'nın katılmış olduğu müzik yarışmasında bu küyle çalıp söylemiş olduğu bilgisine ulaşılmıştır.
- Küyde karar ses “sol” sesi olup IV. ve VII. derece sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde 9’lu hece ölçüsü kullanılmıştır.

As – lan - cı bir - len ay kap – lan – cı (9’lu hece ölçüsü)

A - lar bı - lır yal - nı baş – lav – cı (9’lu hece ölçüsü)

O – ku - dum ki - tap gür - düm bir bap (9’lu hece ölçüsü)

Uç - mak gür - mey yar - nı taş – lav – cı (9’lu hece ölçüsü)

4.1.3.20. Zileyluk Küy’ü Müzikal Analizi

Zileyluk küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 49 Zileyluk küyünde kullanılan ses dizisi

- Ercüment Yıldırım ile yapılan görüşmede;
“Bu küy sadece Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde söylenmemiştir. 1991 yılında Tataristan ile sınır kapısı açılınca bende akrabalarımı görmek için gittim. Gittiğim dönemde Uluslararası Dünya Tatar Konferansının 1.si düzenlenmiş ve çeşitli gösteriler, konserler hazırlanmıştı. İlham Şakirov isimli bir sanatçı (şimdi vefat etti) zileyluk küyünü o konserde söylemişti. Ayrıca Tatristan’da başka şarkıcılardan da dinledim ama şuan isimlerini hatırlamıyorum (Ercüment Yıldırım, kişisel görüşme 22.04.2020).”

Sadece Cihanbeyli – Böğrüdelik köyünde değil, Tataristan’da da söylenen küyün tam hikayesi bilinmese de Ercüment Yıldırım ile yapılan görüşmeler sonucunda küyün bir kız isminden geldiği ve bir oğlanın Zileylük ismindeki bir kıza olan aşkı anlatılmaktadır. Ayrıca bu küy göçten sonra düğünlerde de söylenilmiştir.

- Küyde karar ses “sol” sesi olup IV. ve VII. dereceden sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Bü – yük – le - dey bü - yük tav ba – şı – na (10’lu hece ölçüsü)

Ak – na – maz - lık yey - dim ak yir – ge (9’lu hece ölçüsü)

Lev - hü le de ka – lem – min - de bıl - sa Zi – ley – luk (13’lü hece ölçüsü)

Ya - man yez - maz i - dim tak – dir – ge (9’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.21. Şam – ı Şerif Küy’ü Müzikal Analizi

Şam – ı Şerif küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 50 Şam - 1 Şerif küyünde kullanılan ses dizisi

- Şerif ismi şerefli anlamına gelmektedir. Altınorda Devleti'nin dağılmasından sonra asıl kökünü Özbek olan Tatarlar dünyanın çeşitli bölgelerini dağılmıştır. Buhara'da yaşayan Tatarlardan birkaç genç okumak için Şam'a gitmiştir. Şam'ı çok beğenmişler. Buhara'ya döndüklerinde ise Şam'ın çok temiz ve güvenilir bir şehir olduğundan bahsetmişler.

Şam – 1 Şerif denen ay şehirde

Akşamları kapı kilitlenmez

Geçen ömür kalan hatır(gönül)

Dünya mülkünü versen bulunmaz

Bu dörtlükte de bahsedildiği gibi insanlar birbirlerine güvendiklerinden dolayı kapılarını bile kitlemeden uyuyabildiğinden bahsedilmiştir.

- Küyde “re” kara ses olup tüm dereceden sesler kullanılmıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)'ye denk gelmektedir. Küyde 9'lu hece ölçüsü kullanılmıştır.

Şam şe - hit ti - gen ay şe – hir – de (9'lu hece ölçüsü)

Ak - şam sız - lay kap - ka ya – pıl – may (9'lu hece ölçüsü)

Üt – ken - ley ö - mür kal - gan ha – tır (9'lu hece ölçüsü)

Dün - ya mül - küm bir - sen ta – bıl – may (9'lu hece ölçüsü)

4.1.3.22. Kuruhüyük Uzun Küy Müzikal Analizi

- Eskişehir/Çifteler/Kuruhüyük köyünde yaşayan Kazan Tatarlarına ait bir küydür. Böğrüdelik köyü, Kuruhüyük köyünü kardeş köy olarak görmektedir. Gençlerin sokakta söylediği bir küy olarak bilinmekte olup herkes bu küy eşliğinde evlerine dağılmaktadır.

Şekil 51 Kuruhiyuk Uzun Küy'de kullanılan ses dizisi

- Küyde karar ses “re” sesi olup III. ve VII. dereceden sesler kullanılmamıştır. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küy serbest hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Kıb – le - ler din çık - kan ka - lın bu – lut (10’lu hece ölçüsü)

Ya - var gı - na bıl - san yav in – di (9’lu hece ölçüsü)

Sa – gı – nıv - la dü - gül sar – gay - dık biz in – di (12’li hece ölçüsü)

Kay – tar – gı - na bıl - san kayt in – di (9’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

4.1.3.23. Bazı İdil – Ural ve Kazan Halk Müziklerinin Müzikal Analizi

Sarman Boyları küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 52 Sarman Boyları küyünde kullanılan ses dizisi

- Kazan Tatarlarına ait olan bu küy, Böğrüdilik köyünde yeni yeni çalınmaya başlanmıştır. Recep Nuri Oral ve Ercüment Yıldırım ile yapılan görüşmede küyde Sarman Ormanları anlatılmaktadır. Ancak bir aşk hikayesinde geçmektedir.
- Küyde karar ses “do” sesidir. Ayrıca IV. ve VII. dereceden sesler kullanılmamış olup, pentatonik ses özelliğine sahiptir. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)’ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

San – du – gaç - lar ku - nup, kay - da say - rıy? (10’lu hece ölçüsü)

Sar - man bu – la – rın - da ti – rek - te. (9’lu hece ölçüsü)

Si - na bul - gan yeş - lık me – hab – be – tim (10’lu hece ölçüsü)

Ü – rı - lıp çe - çek at - a yö – rek - te. (10’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Bas Kızım Epipe Küy'ünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Fa karar ses

Şekil 53 Bas Kızım Epipe Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Kazan Tatarlarına ait olan bu küy Böğrüdilik köyünde çok fazla çalınmamaktadır. Köyde bu Küy'ü bilen birkaç kişi vardır.
- Küyde karar "sol" sesidir. Ayrıca VII. dereceden ses kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. La(A) karar sesi diyapozonda do(C)'ye denk gelmektedir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Bas kı - zım **E** – pi – pe (6'lı hece ölçüsü)

Sen bas – maz - san ben ba – sa – rım (8'li hece ölçüsü)

Se - nin bas – tı - ğın iz – le – re (8'li hece ölçüsü)

Ben - de se – ke - rek ba – sa – rım (8'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Kaydan Kildin küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Sol karar ses

Şekil 54 Kaydan Kildin şarkısında kullanılan ses dizisi

- TÛMATA tarafından notaya alınmış ortak İdil – Ural şarkısıdır.
- Küyde karar ses "sol" sesidir. Ayrıca IV. ve VII. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Kay - dan kil - **din** sin biz - ge şul (8'li hece ölçüsü)

Bat – ma – yın - ca **Din** – giz – ge (7'li hece ölçüsü)

Ka – tir - li ko - nak sin biz – ge (8'li hece ölçüsü)

Ni hür - met **i** - dem siz – ge (7'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Alıp Kil Mina Yaznı küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 55 Alıp Kil Mina Yaznı Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- TÜMATA tarafından notaya alınmış ortak İdil – Ural şarkısıdır.
- Küyde karar ses “sol” sesidir. Ayrıca II. ve VI. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

A - lıp kil min - a yaz - nı, (7'li hece ölçüsü)

çe - çek - ler aç - sın ta - gın (7'li hece ölçüsü)

Me - hab - be - tin sa - fın in - ci - ler - ge ti - zip (12'li hece ölçüsü)

a - lıp kil mi - na ta - gın (7'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Agıydıl Buyları küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 56 Agıydıl Buyları Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- TÜMATA tarafından notaya alınmış ortak İdil – Ural şarkısıdır.
- Küyde karar ses “sol” sesidir. Ayrıca II. ve VI. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ek - rin is - ken cil - ler bir - len (8'li hece ölçüsü)

Ti - gir - men tar - ta mi - ken? (7'li hece ölçüsü)

Yi - git ü - zi kar - tay - ma - sa (8'li hece ölçüsü)

Dün - ya kar - tay - ta mi - ken? (7'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Meşe Boyları küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Si karar ses

Şekil 57 Meşe Boyları Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Gülten Urallı tarafından derlenmiş olan ortak kullanılan Tataristan şarkısıdır.
- Küyde karar ses “sol” sesidir. Ayrıca IV. dereceden ses kullanılmamış olup, pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ek - rin is - ken cil - ler bir - len (8’li hece ölçüsü)

Ti - gir - men tar - ta mi - ken? (7’li hece ölçüsü)

Yi - git ü - zi kar - tay - ma - sa (8’li hece ölçüsü)

Dün - ya kar - tay - ta mi - ken? (7’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Sarman küyünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Do karar ses

Şekil 58 Sarman Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Gülten Urallı tarafından derlenmiş olan ortak kullanılan Tataristan şarkısıdır.
- Küyde karar ses “do” sesidir. Ayrıca IV. ve VII. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Bül - bül - ler kon - up ne - re - de ö - ter (10’lu hece ölçüsü)

Sar - man Boy - lar - ın - da ka - vak - ta (9’lu hece ölçüsü)

Sa - na o - lan genç - lik aşk - ım (8’li hece ölçüsü)

Çi - çek aç - tı yü - re - ğim - de (8’li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Gün Köyü Küy’ünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Do karar ses

Şekil 59 Gün Köyü Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Gülten Urallı tarafından derlenmiş olan ortak kullanılan Tataristan şarkısıdır.
- Küyde karar ses “do” sesidir. Ayrıca VII. dereceden ses kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Bü - yük dağ - lar - ın baş - ın - da (8'li hece ölçüsü)

O - tur - up düş - ün - ce - ler - e dal - dım (10'lu hece ölçüsü)

O - tur - up düş - ün - ce - ler - e dal - ıp (10'lu hece ölçüsü)

Uz - a - yıp git - miş boy - lar - ım (8'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Yeni <<Kara Orman>> Küy'ünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Mi karar ses

Şekil 60 Yeni <<Kara Orman>> Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Gülten Urallı tarafından derlenmiş olan ortak kullanılan Tataristan şarkısıdır.
- Küyde karar ses “do” sesidir. Ayrıca II. ve VI. dereceden sesler kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

Or - man - lar - a git - sem (6'lı hece ölçüsü)

Hiç dön - e - mem (4'lü hece ölçüsü)

Hay - ran kal - ır - ım küs - ler - in ses - i - ne (11'li hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

Sular Aşıp Küy'ünün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Do karar ses

Şekil 61 Sular Aşıp Küy'ünde kullanılan ses dizisi

- Gülten Urallı tarafından derlenmiş olan ortak kullanılan Tataristan şarkısıdır.
- Küyde karar ses “do” sesidir. Ayrıca II. dereceden ses kullanılmamış olup pentatonik ses özelliğine sahiptir. Küyde serbest hece ölçüsü kullanılmıştır.

İ - dil ki o de - rin ki o (8’li hece ölçüsü)

De - rin ki o zor ki o (7’li hece ölçüsü)

Ka – ran - lık ge - ce, bu – lut - lu gün (5 + 4 = 9’lu hece ölçüsü)

Bi - zim ay – rıl – dı – ğı - mız gün ki o (10’lu hece ölçüsü)

- Tek bir hece ölçüsüne bağlı kalmaksızın, tamamen söz yazarının kendi üslubuna göre yazılmıştır. Serbest hece ölçüsüdür.

SONUÇ

Zengin bir müzik kültürüne sahip olan Cihanbeyli – Böğrüderek köyünde müzik çok önemli bir yere sahiptir. Müziklerinden çoğunlukla akordeon, ağız kopuzu, keman kullanılmakta olup göçten sonra cümbüş, rebap, bağlama, kabak kemane, rebap gibi yaylı çalgılar kullanılırken akordeona, piyano ve org gibi tuşlu çalgılarda kullanılmaktadır.

İncelediğimiz Cihanbeyli – Böğrüderek köyü küyleri $4 + 4 = 8$ 'li hece ölçüsü, serbest hece ölçüsü, $2 + 3 = 5$ 'li hece ölçüsü ve $5 + 4 = 9$ ve $6 + 3 = 9$ 'lu hece ölçüleri kullanılmıştır.

Asya ve Anadolu'da yaşayan türk toplulukları şarkıya küy, kü, küğ, kö, kök, köy, cır, ır gibi isimler vermişlerdir. Şen'in "Cihanbeyli – Böğrüderek Köyü Türküleri" isimli yüksek lisans tezine türkü ile ilgili olarak; "Cihanbeyli – Böğrüderek köyünde türküye "yır", türkü söylemeye ise "yır yırlamak" denilmektedir (Şen, 1996: 323)." Köyde türküler hala söylenmeye devam etse de 1990'lardan önce olduğu gibi şenlikler, düğünler, tiyatrolar vb. etkinliklerin devamlılığının gelmemesinden dolayı bu türkülerini genellikle bilenler kendi aralarında söylemektedirler.

Sibirya Tatarları, Türkiye'ye göç ettikten sonra özellikle 1990'lı yıllara gelene kadar düğün, nişan, kına ve şenlikler gibi müzikli eğlencelerin kendi köylerinde ve kendi halk müzikleri ile yapıldığı gözlemlenmiştir. 1960'lı yıllarda çekilmiş video kayıtları ve kaynak kişiler ile yapılan görüşmeler bu tespiti desteklemektedir. 1990'lı yıllardan sonra ise düğün, nişan, kına gibi müzikli eğlenceler genellikle civar il ve ilçelerdeki düğün salonlarında yapılmaktadır. Müzikli eğlencelerde yer alan müzisyenler bölgedeki mahalli sanatçılar olup kullandıkları çalgılar genellikle org ve bağlamadır.

Cihanbeyli – Böğrüderek köyü türkülerini teknik açıdan incelendiğinde türkülerinin büyük çoğunluğunun pentatonik müzik yapısına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Cihanbeyli – Böğrüderek köyünden Sebahattin Orhan'ın yapmış olduğu bazı çalışmalarda pentatonik müziğin dışına çıktığı görülmüştür. Bu çalışmalar; kendi yazmış olduğu ya da başkalarından derlemiş olduğu beyitleri pentatonik müzik formunun dışına çıkararak bestelemiş olduğu müziklerdir. Bunun sebebi ise farklı müzikleri kullanarak kendi kültürümüzü anlatmaya çalışmak olarak belirtmiştir. Sebahattin Orhan'ın pentatonik müzik formunda da bestelemiş olduğu türkülerde bulunmaktadır.

Cihanbeyli – Böğrüderek Köyünde yapılan tatar şenlikleri artık sona ermiş ve sadece Eskişehir'de yaşayan Tatarlar tarafından düzenlenen "Geleneksel Tepreş Şenlikleri"ne

gidilmektedir. Eskiden müzik grupları kurulurken, kendilerinin yazmış ve oynamış oldukları tiyatrolar oynanırken şimdi ise köyde yaşayan genç ve orta yaştaki bireylerin çoğunluğu iş, eğitim, sağlık gibi sebeplerden dolayı Türkiye'nin ve dünyanın farklı yerlerine dağılmasıyla birlikte köyde insanlar bir araya gelemediğinden dolayı bu tip etkinlikler gerçekleşmemektedir.

Sibirya Tatarları, Cihanbeyli – Böğrüdelik köyüne geldikleri günden itibaren müzikal kimliklerini koruma çabasında bulunmuşlardır. Özellikle gözlem, görüşme, video ve ses kayıtları incelendiğinde, 1990'lı yıllara kadar köyde şenlik, düğün, nişan, sünnet gibi müzikli eğlencelerin devamlılığın sağlanmış. Ancak 1990'lı yıllardan sonra iş, eğitim, sağlık gibi sebeplerden dolayı birçok kişi farklı bölgelere göç etmiştir. Yaşanan göçlerden dolayı insanlar bir araya gelememiş ve müzikli eğlencelerin eskisi kadar devamlılığının sağlanamadığı gözlemlenmiştir.

Cihanbeyli - Böğrüdelik köyü Sibirya Tatarları tarafından müzikal kimliğin korunma çabaları devam etmektedir. Bununla ilgili olarak Adnan Cengiz köy ile ilgili önemli fotoğraf, video, ses kaydı ve kitap arşivine sahiptir. Rahmetullah Kurtaran sık sık Türkiye ve Sibirya'da düzenlenen Tatarlarla ilgili önemli organizasyonlardan konuşmacı olarak davet almaktadır. İmkanları dahilinde bu organizasyonlara katılıp Cihanbeyli – Böğrüdelik köyü Sibirya Tatarlar kültürü hakkında önemli bilgiler vermektedir. Sebahattin Orhan, Recep Nuri Oral, Ahmet Salih Akyürek, Behçet Kılınç, Ercüment Yıldırım, Teoman Oral, Seniye Udmir, Müşfika Banu Ziyalı, Enis Ziyalı gibi önemli organizsyonlarda yer almış kaynak kişiler müzikal kimliğin korunmasında önemli bir yere sahiptir.

Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü müzikleri ile ilgili yapılmış olan akademik tek çalışma "Cihanbeyli – Böğrüdelik Köyü Türküleri" isimli Nesrin Şen'in 1996 yılında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezi vardır. Ancak bu tez edebiyat alanında hazırlanmış olan bir tezdır. Bu tip çalışmaların sayısının artırılması ve derlenmiş olan türkülerin notaya alınıp kayıt altında tutulması ve elde edilen verilerin ilgili bakanlık tarafından arşivlenmesi gerekmektedir.

Çalışmada gözlem, katılımcı gözlem, görüşme ve literatür taraması yöntemleri kullanılarak köydeki sosyo – kültürel hayat, tarihi ve çalışmanın en önemli bölümü Cihanbeyli - Böğrüdelik köyünün müzik kültürü ele alınmaya çalışılmıştır. Bu müzik kültürü içerisinde ulaşılan türküler tek tek notaya alınmış, müzikal analizleri yapılmış ve türkülerin hece ölçüleri belirlenmiştir.

"Cihanbeyli Böğrüdilik köyü Sibiryaya Tatarlarının Müzikal Kimliği: Diasporik yaklaşım" üzerine daha önce yapılmış çalışmaların güncelliğini koruyabilmesi, Cihanbeyli – Böğrüdilik köyündeki zengin müzik kültürünün yazılı hale getirilerek kalıcı olmasını sağlamak ve bu çalışmanın daha sonra yapılacak çalışmalarda yardımcı olması amaçlanmıştır.

Cihanbeyli – Böğrüdilik köyü Sibiryaya Tatarları; yaşadıkları zorlu göçten sonra Türkiye topraklarında da kendi kültürlerini devam ettirmişlerdir. Ancak teknolojinin gelişmesi ve popüler kültürün insanlar üzerindeki etkisi sadece Sibiryaya Tatarları ve Türkler arasında değil dünya genelinde toplumlar arasındaki kültürel farklılıkların azalmasına neden olmuştur.

Araştırma konumuzun önemli bir bölümünü kapsayan müzik, Sibiryaya Tatarları için önemli bir yere sahiptir. Yaşadıkları savaş, acı, hüznün, mutluluk, aşk, göç gibi birçok his ve olayı yazdıkları beyitlerle pentatonik ezgiler üzerinden söylemişlerdir. Çevre il, ilçe ve köylerdeki müzik kültürüne bakıldığında Konya'nın ve Cihanbeyli'nin farklı müzik kültürüne sahip olduğu gözlemlenmiş olup Sibiryaya Tatarları müzikal kimliğinde pentatonik müziğin devamlılığı korunmaya çalışılmıştır.

Konya'nın müzik kültürüne bakıldığında konuyla ilgili Özünder şunlara yer vermiştir;

Konya, başta Mevlâna ve Mevlevîlikten kaynaklanan bir müzik kültürüne sahiptir. Selçuklular döneminden itibaren musiki, sadece bir eğlenme ve dinlenme aracı olarak değil, dinî törenlerin, savaşların, doğum, sünnet, evlenme gibi toplumsal törenlerin vazgeçilmez unsuru olarak gelişmiştir. Konya musikisi, üç temel alanda olgunlaşmıştır. Birincisi Konya'ya Oğuz boyları ile gelmiş olan halk musikisidir. Köy ve obalarda gelişen, Türkçe söylenen bir müziktir. Sanat musikisi; klasik, ağır bir musiki türü olarak konaklarda, divanlarda yüksek kültürlü zümrenin müziği olarak gelişmiştir. Arapça ve Farsça terennüm edilmiş, dili gibi ritmi ve aletleri de ağır bir müzik türü olmuştur. Tekke musikisi ise 13. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmış; ilâhî, kaside, na't gibi dinî ağırlıklı bir türdür. Tarikatlarda kullanılan bu müzik türü zikir ve sema'ya eşlik etmiştir. Mevlevîliğin ve Osmanlı boyunca devam eden Mevlevîhane'nin etkisinde birçok Konyalı ünlü besteci yetişmiştir. Sayısız halk ozanı da halk müziğini bugüne kadar devam ettirmiştir (Özönder, 1999: 191 - 194 akt. Çakır, 2005: 357).

Cihanbeyli ilçesi Konya iline bağlı olmasına rağmen hem merkezde hem de kylerde Kürt kökenli haneler yaşamaktadır. Dolayısıyla Cihanbeyli ilçesinde düğün, nişan, kına, sünnet gibi müzikli eğlencelerde genellikle Kürtçe müzikler de icra edilmektedir.

Cihanbeyli / Böğrüdelik ky Sibiryaya Tatarları göç ettikleri bölgede herhangi bir Tatar kynn olmaması, bağlı olduğu il ve ilçede farklı müzik kültürlerinin bulunmasına rağmen müzik kimliklerini koruma çabasında bulunmuşlardır. Dolayısıyla bu kültürün araştırılması ve incelenmesi gerekmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesinin etkileri ve dünya üzerinde yaşanan değişimler toplumların yaşamını önemli ölçüde etkilemiştir. Yaşanan bu değişim ve etkileşimler sonucunda kaybolan ve kaybolmaya başlayan kültürel değerler göz önüne alındıkça Cihanbeyli – Böğrüdelik ky Sibiryaya Tatarlarının kültürel değerlerini ayakta tutmaya çalışan ve bunun için çaba gösteren önemli bir topluluk olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; yerinden edilmiş toplulukların sanatsal ürünleri olan popüler müzikler nostaljisi, toplumda bağdaşık ritüeller zinciri oluşmasını sağlar. Göçmenler için müzik, geride bırakılan bir vatanın özlemini ifade edebilir. Cihanbeyli - Böğrüdelik köyündeki Tatarların yaptıkları müziğin temelinde Sibiryaya'daki kökenlerine hasret, zlem metinleri ve buna bağlı olarak Türkiye'deki diasporası için duygusal bir çapa görevi görmektedir. Bu durum, popüler müziğin zorlu sosyal koşullar altında bir kimlik duygusu geliştirilmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Bu şekilde, diasporik toplulukların popüler müzik nostaljisi, uzak zamanların ve yerlerin anılarıyla anlamlı bir ilişki kurmayı sağlar.

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (1984). Bögrüdelik Tatar Ağzı. *Marmara Üniversite Fen - Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 55 - 150.
- Akıllı, Ö. M., & Sağır, H. S. (2004). Etnisite Kuramları ve Eleştirisi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 - 22.
- Alptekin, C. (2011). Ülkemizdeki Tatarlar ve Kökenleri. *Türk Dünyası Araştırma Dergisi*, 146 - 160.
- Altunoğlu, M. (2009). Kimlik'in Modern İnşâı, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları. *T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı*. Ankara: Doktora Tezi.
- An, Ö. F. (2013). Sözde Ermeni Soykırımı Bağlamında Diaspora, Baskı Grubu ve Lobi Faaliyetlerinin Önemi. *T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Andrews, A. A. (1992). *Türkiye'deki Etnik Gruplar çev.: Mustafa Küpüşoğlu*. İstanbul: Ant yayınları tüm zamanlar yayıncılık.
- Arabacı, C. (2010). Bögrüdelik. *Akademik Sayfalar Dergisi*, s. 422 - 425.
- Artut, K. (2006). *Sanat Eğitimi - Kurum ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bağı, R. (2018). Türk Dünyasında Küy (Küg)'den Türkü'ye Köroğlu Çeşitlemeleri. *V. Uluslararası Türk Dünyası Araştırma Sempozyumu Bildiri Kitabı cilt:2*, 593 - 599.
- Bağı, R. (2020). *Osmanlı Devleti Nahıl'ından Ürgüp Nahıl Övme Geleneğine*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bayram, F. (2016). *Küçüm Han (Çev. F. Ziyalı)*. Konya: Kömen yayınları.
- Belmerze, F. (2018). Çifteler İlçesi Kazan Tatar Ağzı (İnceleme - Metin - Sözlük). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.

- Bolat, S. (2015). Aydın'ın Üç Çerkez Yerleşiminde Etnik Kimlik Araştırması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi .
- Çakır, D. Ç. (2018). Kamu Diplomasisi Bağlamında Türk Dış Politikasında Diaspora Diplomasisi. *T.C. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*. İzmir: Yüksek Lisans Tezi.
- Çakır, S. (2009). *Toplumsal Bilimlerde Yeni Yöntem Anlayışı ve Temel Yaklaşımlar*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Çakır, V. (2005). Konya'nın Geleneksel Eğlence Kültürü. *Türkiyat Araştırma Dergisi*, 355 - 382.
- Çetinkaya, Y. (2016). *Müziği Düşünmek*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Devlet, N. (1996, Nisan). XX. Yüzyılda Tatarlarda Kimlik Sorunu. *Bellekten*, s. 191 - 2002.
- Dizdaroğlu, H. (1976). *Türk Töresi*. Ankara: Ziya Gökalp Yayınları, Güneş Matbaacılık T. A. Ş.
- Dündar, C. (2007). *Anadolu'da Bir Fener*. Konya: Horozoğlu Ofset Matbaa Ambalaj LTD. ŞTİ.
- Erdal, P. (2008). Türk Sinemasında Etnik Kimlikler, 1990'lı Yıllardan Günümüze Türk Sinemasında Etnik Kimlikler. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, G. (2018). *Müzikolojide Kültürel Yaklaşımlar ve Müzik Kültürü Üzerine Eskizler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Erol, A. (2009). *Popüler Müziği Anlamak - Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erol, A. (2018). *İslam, Alevilik ve Müzik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Ersoy, İ. (2008). Diaspora ve Kimlik: Eskişehir ve İstanbul'da Yaşayan Kırım Tatarları'nda Çoklu Kültürel Kimliğin İfade Alanı Olarak "Tepreş". *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzikbilimleri Anabilim Dalı*. Doktora Tezi.
- Ersoy, İ. (2010). *Kırım Tatar Ritüeli "Tepreş" Ekseninde Diaspora, Kimlik ve Müzik*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

- Gazimihal, M. R. (2006). *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz* (çev. M. S. Ergan ve A. Ş. Ak). Ankara: Ötüken Yayınları.
- Gökçebay, Ö. (2006). Türkiye'ye yerleşen Tatarlarda Dini Hayat ve Adetler (Konya Yöresi Örneği). *Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Dini Bilimler Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.
- İpek, S. (2017). Bir Kazak Küyü : "Aksak Kullan"/A Kazakh Kui:"Aksak Kullan". *Anasay*, 137 - 148.
- Irak, D. (2014). Kitap İnceleme. *Göç Dergisi*, 119 - 120.
- Kahraman, İ. (2017). Sibiryaya Hanlığı ve İslamiyetin Bölgeye Yayılışı. *Altaylarda Devri Alem*, 45 - 46.
- Kartal, M. (2017). Terörizm Desteklemelerinde Diasporanın Rolü: Sri Lanka Tamil Diasporası Örneği. *T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Güvenlik Çalışmaları Bilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.
- Kongar, E. (2008). *21. Yüzyılda Türkiye - 2000'li yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurat, A. N. (1972). *IV - XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları, Sayı: 182, Türk Tarih Kurumları Basımevi.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü çev.: Osman Akinhay ve Derya Kömürcü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mora, M. (2008). Medya ve Kültürel Kimlik. *Uluslararası İnsan Bİlimleri Dergisi Cilt: 5 Sayı: 1*.
- Öğüt, E. H. (2019). Etnomüzikoloji Literatüründe Geçici Göç Çalışmaları. N. S. Turan, & Ş. E. Çak içinde, *Şehvar Beşiroğlu'ya Armağan* (s. 127 - 135). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özocak, Ö. (2012). Diaspora: Kavramsal ve Tarihsel Bir Çözümleme (Ermeni Örneği). *T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Anabilim Dalı*. Kayseri: Yüksek Lisans Tezi.

- Peker, A. Ç. (2018). Gaziantep Manilerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi. *T.C İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.
- Sadigli, A. (2019). Rusya'daki Azerbaycan Diasporası ve Azerbaycan - Rusya İlişkilerine Etkisi. *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Avrasya Araştırma Anabilim Dalı*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Sağlam, E. (2019). Türkiyeli Göçmenlerin Gözünden Türk Diaspora Politikası: Toplumsal Sorunlar ve Beklentiler - Avusturya Örneği. *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Sametova, Z. (2019). Bazı Modern Kazak Yazarlarınca Sembollerin ve Folklorik Unsurların Kullanılması. *Milli Folklor*, 95 - 101.
- Sarı, İ. (2013). *Türk'ün Savaşları*. İstanbul : Net Medya Yayıncılık.
- Solakoğlu, S. (2011). Türkler Küy Sanatı ve Kazak Türklerinin Küy Geleneği. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Folklor ve Müzikoloji Anabilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, N. (1996). Cihanbeyli - Böğrüdellik Köyü Türküleri. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yüksek Lisans Tezi.
- Şentürk, R. (2016). *Müzik ve Kimlik*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Tansuğ, F. (2017). Türk Dünyasında Çalgısal Musiki ve Küğler. *Folklor edebiyat*, 59 - 66.
- Topsakal, İ. (2017). *Sibirya Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Aş. Yayın No: 1237 Kültür Serisi: 708.
- Uğurlu, M. (2018). Adana Mani Söyleme Geleneği ve Adana'da Söylenen Maniler (Derleme / İnceleme). *Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Anabilim Dalı*. Doktora Tezi.
- Ulusoy, E. (2015). Ulus - Aşırı Bir Siyasetin Enstrümanı Olan Daisporanın İşlevselliği ve Türk Diasporasının İnşası. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı*. Doktora Tezi.
- Ulusoy, E. (2017, Haziran). Diaspora Kavramı ve Türkiye'nin Diaspora Politikalarının Modern Teori Çerçevesinde Sosyo-Politik Bir Analizi. *İnsan ve Toplum*, s. 139 - 160.
- Urallı, G. (1999). *Халкыбыэның Йӧэ Жыры*. Kazan.

- Ünal, U. (2012). *Osmanlı Belgelerinde Kafkas Göçleri I*. İstanbul: Seçil Ofset.
- V.H.Chen. (2017). Kültürel Kimlik (çev. K. Çetinkaya). *KeyConcepts in Intercultural Dialogue No:22*.
- Yağmurlu, B. (2019). Türkiye'ye Gelen Göçmenler: Diaspora ve Devlet Güvenliği. *T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ananilim dalı*. Gaziantep: Yüksek Lisans Tezi.
- Yaldız, F. (2013). Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 289 - 318.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi*, 225 - 236.
- Yıldırım, E. (2013). *Işığa Koşanlar - Köyümün Romanı-*. Damla Ofset A.ş.
- Yıldırım, K. (2012). Tatar Adı Üzerine. *Türkiyat Mecmuası*, 171 - 190.
- Yıldırım, K. (2014). Doğudaki İlk Tatarlar Ormancı Mıydılar? *İdil - Ural Çalıştayı*, s. 244 - 265.
- Yıldız, S. (2007). Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği. *Milli Folklor Dergisi*, 9 - 16.
- Yücetoker, İ., & Bahar, M. (2015). Cumhuriyet Döneminin Şiir ve Müzik: Âşıklık Geleneği. *AKÜ AMADER*, 1 - 16.
- Zekiyev, M. (2019). *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. İstanbul: Selenge Yayınları.

KİŞİSEL GÖRÜŞMELER

- Adnan Cengiz ile kişisel görüşme 15.05.2018
- Enis Ziyalı ile kişisel görüşme 13.08.2020
- Enis Ziyalı ile kişisel görüşme 21.11.2020
- Ercüment Yıldırım ile kişisel görüşme 22.04.2020
- Ercüment Yıldırım ile kişisel görüşme 13.06.2020
- Ercüment Yıldırım ile kişisel görüşme 11.08.2020
- Müşfika Banu Ziyalı ile kişisel görüşme 13.08.2020
- Rahmetullah Kurtaran ile kişisel görüşme 26.01.2019
- Recep Nuri Oral ile kişisel görüşme 18.04.2020
- Sebahattin Orhan ile kişisel görüşme 16.08.2019
- Sebahattin Orhan İle kişisel görüşme 18.04.2020
- Sebahattin Orhan ile kişisel görüşme 30.01.2020
- Sebahattin Orhan ile kişisel görüşme 20.04.2020
- Sebahttin Orhan ile kişisel görüşme 11.08.2020
- Teoman Oral ile kişisel görüşme 18.08.2019

URL KAYNAKLAR

URL – 1 Erişim Adresi: ‘‘Medeniyetleri Buluşturan lke: Özbekistan’’

<http://www.diyanetdergi.com/dunya-muslimanlari/item/1963-medeniyetleri-bulusturan-ulke-ozbekistan>.

Erişim tarihi, 15.06.2018

URL – 2 Erişim Adresi: Abdurreşit İbrahim

<https://www.biyografya.com/biyografi/4879>

Erişim Tarihi: 28.04.2020

URL – 3 Erişim Adresi: Bögrüdelik Köyü ve Abdurreşit İbrahim

<https://www.pusulahaber.com.tr/bogrudelik-koyu-ve-abdurresid-ibrahim-6723yy.htm>

Erişim Tarihi: 18.08.2019

URL – 4 Erişim Adresi: Abdurreşid İbrahim

<https://islamansiklopedisi.org.tr/abdurresid-ibrahim>

Erişim Tarihi: 18.08.2019

URL – 5 Erişim Adresi:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/68/Yermak.PNG/800px-Yermak.PNG>

Erişim Tarihi: 29.04.2020

URL – 6 Erişim Adresi:

<https://pbs.twimg.com/media/D6jNvhUW0AE9RME?format=jpg&name=small>

Erişim Tarihi: 29.04.2020

URL – 7 Erişim Adresi: Konya Cihanbeyli Bögrüdelik Ky Haritası

<https://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/konya-cihanbeyli-bogrudelik-koyu-haritasi.html>

Erişim Tarihi: 29.04.2020

URL – 8 Erişim Adresi:

<http://www.odunpazari.bel.tr/i/haber/1455.jpg>

Erişim Tarihi: 29.04.2020

URL – 9 Erişim Adresi: Eskişehir Kazan Tatar Türkleri

https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=499378774326607&id=100027634654747?sfnsn=scwspwa&d=w&vh=i&extid=ShPja830Sz8l8F0t&d=w&vh=i

Erişim Tarihi: 22.03.2020

URL – 10 Erişim Adresi: Tümata

<https://tumata.com/>

Erişim Tarihi: 24.07.2019

EKLER**A- Reşediye ve Meşrutıye Köyünde Bulunan Sibiryա Muhacirlerinden Askere Gidip Şehit veya Gazi Olanların İsim Listesi**

Reşediye ve Meşrutıye Köyünde Bulunan Sibiryա Muhacirlerinden Askere Gidip Şehit veya Gazi Olanların İsim Listesi					
Baba Adı	Anne Adı	Askerin Adı	R	M	Şehidi Aile Efradı
İbadullah M.	Rebiye	Abdüvahit	302	886	Şehit. Annesi Sağ
Muhammet Ali M.	“	Ebu Ali	302		Şehit. Z. Şemsisina, K. Azize (Turan)
“ “	Nur Ali				Sevkiyatta vefat etti. Z. Ayşe, O. EbuAli (Çıtak)
Bağ Muhammed B.	Zülhüssam	Hüseyin	291	875	Şehit. Kızı Zülhissa'dan başka kimsesi yok
Şüyüc	Zülbiye	Sefer Ali	308	892	Şehit. Z. Emine (Yılmaz)
Mürtaza M.	Ayni Cemal M.	Ahmet Sait	312	896	Şehit, rütbesi başçavuş
Nur Muhammet M.	Naime M.	Muhammet Rahim	302	886	Şehit. Z. Merziye, O. Abdülaziz
Muhammet Sefer M.	Gülsüm M.	Avaz	291	875	Şehit. Z. Mehtüme

Sıttık M.	Ayni Cemal M.	Bakı (Bamet)	300	884	Şehit. (Erdal)
Sıttık M.	“	Ahmet Veli	314	898	Gazi (Erdal)
Muhammet Sefer M. (Can)	Hurye	Muhammet Ali	315	899	Gazi. Yunanistan esirlerinden
Nur Muhammet M.	Şayde M.	Seyit Ali	314	898	Tebdil hava gelip vefat etti. Z. Abide
Muhammet Veli M.	Zülkaide	Şeyh Mansur	300	884	Gazi (Kaya)
“	“	Muhammet Nuri	307	891	Gazi. Avurturya esirlerinden (er)
Yusuf M.	Saide	Abdulahak	306	890	Gazi (Taymaz)
“	“	Feyzurrahman	312	896	Gazi (Taymaz)
Davut	Nezire M.	Ammat	293	877	Gazi (Şimşek)
“	“	Zeynullah	316	900	Gazi (Şimşek)
Abdulgafur M.	Afife	Senanettin	306	890	Gazi R. Onbaşı (Biçer)
“	“	Müftehatti	310	894	Gazi R. Başçavuş (Biçer)
Abdülazim M.	Şefika M.	Gazi Muhammet	307	891	Gazi. Hindistan esirlerinden (Atıcı)
Abdülhannan	Hedime	Şahabettin	306	893	Gazi (Orhan)

Abdülkadir M.	Hatice M.	Muhammet Emin	297	881	Gazi (Özbek)
Muhammet Emin M.	Şerife M.	Muhammet Halim	300	884	Gazi (Oğuz)
Abdulhannan M.	Zülhibe	Sefer Muhammet	314	898	Gazi (Ötmür)
“	“	Mustafa	316	900	Gazi (Ötmür)
Kurban Ali M.	Hadice M.	Nimetullah	312	896	Gazi (Yüksel)
Yusuf	Nesiha M.	Ebül Beşer	299	883	Gazi (Avcı)
Muhammet Rahim M.	Fatime M.	Muihammet Hakim	302	886	Gazi (Kaplan)
Muhammed Mir Sefer M.	Hacer M.	Abdurreşit	307	891	Gazi (Avaz)
Gilman M.	Hakime M.	Muhammet Hakim	301	7885	Şehit. Z. Ayniye, O. Hıfzı (Arslan)
Luhamet Latif M.	Hamdi	Muhammet Safa	304	888	Gazi (Demirci)
Sultan M.	Ruhiye M.	Hariz	--	--	Şehit (Gültekin)
Hüsamettin Mb.	Alime	Müftahettin	--	--	Şehit (Bilici)
Muhammet Kalı M.	Mü'mine M.	Sait Vakkas	294	878	Şehit. Z. Aynihayat
Abdulkayyum M.	Nesike M.	Seyit Muzaffer	--	--	Şehit. Z. Meryem. O. Mirsefer

(Fırıncı)					
“	Nesiha	Kuddus	--	--	Şehit
“	“	Abdukadir (Hediz)	303	87	Şehit
Abdülmelik M.	Tahire	Abdülümün	291	875	Şehit. Z. Akile, O. Muhammedi (Akşit)
“	“	Abdülalim	307	891	Şehit
“	“	Ahmet	297	881	Gazi. Bağdat esirlerinden(Çelik)
Muhammet Latif	Mahtume	Şeyhulahmet	301	885	Gazi. Hindistan esirlerinden (Tarhan)
“	“	Nurulislam	--	--	Şehit. Z. Merviyeye, K. Bahrulhayat, Şemsülhayat (Tarhan)
“	“	Şeyhulislam	307	881	Gazi
Halil M.	Hacıbibim	Kabulahber	297	881	Şehit. Z. Nasibe, O. Mehmet Şerif (Ayhan)
“	“	Abdülhamit	309	893	Gazi (Ayhan)
“	“	Örez Muhammet	311	895	Gazi (Ayhan)
Şahuce Hacı M.	Hedime	Hacı Osman	300	884	Şehit. Z. Nesibe (Ünlü)
“	“	Masum	315	899	Şehit. Z. Nesibe (Ünlü)

Nuğman M.	Askapcema	Sabit	--	--	Şehit. Z. Şehide, O. Tahir (Yıldırım), K. Toktabige (Özbek)
“	“	İsamulhak	--	--	Şehit. Z. Müslime (Müsey)
O. Mustafa					
Bakı M.	Hakime	Mahmut	300	884	Şehit. Z. Akile (Oğuz), K. Pakize
“	Rehime	Hanefi	306	890	Tebdil havagelip vefat etti. Z. Mahide, K. Mahinur
Abdurrahman M.	Nesihe M.	Abdülmümin	302	886	Gazi (Yolay)
Mir Sefer M.	Hanife M.	Minetullah	291	875	Şehit. Z. Hasibe (Yaşın)
İmamettin M.	Latife	Necmettin	302	886	Şehit. Z. Saime, D. Hazma (Şahin), K. Kafiye (Turgay)
“	“	Hacı Mahmut	312	896	Gazi (Gündüz)
Abdulfettah M.	Dürdane M.	Aşur Bakı	297	881	Şehit (Ünlü)
“	“	İzzadullah	307	891	Gazi R. Onbaşı (Ünlü)
Meccan Tekiye	Şahmuhtar	--	--	Şehit	
“	“	Safiyullah	310	894	Gazi
Muhammedi	Zülhamide	Şahmahmut	307	891	Şehit. Z. Nabise

	M.				(Akkuş), K. Zekiye (Şimşek)
Vildan M.	“	Mırza	--	--	Şehit. Z. Velide, K. Sacide (Aksar), Reşide (Yaşar)
Salih	“	Hakim	--	--	Şehit. Z. Şakire, O. Mehcan (Güner)
Ömer M.	Zülkade	Mırtaza	290	874	Şehit. Z. Hamide, O Vefa, K. Azizcemal (Şen)
İmamettin M.	Cevriye M.	İsmatullah M.	296	880	Şehit. Z. Kadire, K. Safiye (Yaşın)
“	Zülhisse M.	Osman	311	895	Şehit
İmamettin	Saide M.	Hariz	--	--	Şehit. Z. Hamdinisa, O. Kamil (Gürler)

19

Şekil 62 Reşediye ve Meşrutıye Köyünde Bulunan Sibirya Muhacirlerinden Askere Gidip Şehit veya Gazi Olanların İsim Listesi

¹⁹ Dündar, 2007: 98 - 99

B- Notasyon

B.1. Halil Bala Küy'ünün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleryen: Adem Kaya

Notaya alan: Emre Deveci

Halil Bala

Al - tın a - sık gü - müş ka - sık yi - git - le - rin sul - ta - nı
Al - tın a - sık gü - müş ka - sık yi - git - ler - in sul - ta - nı san - du - gac - man ka - ra bak - çal
A - yak - la - rın sul - ta - nı Sun - du - gac - man ka - ra - bak - çal A - yak - la - rın sul - ta - nı Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la
Ey - tip yi - ber Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la ya - zıp yi - ber Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la
Ey - tip yi - ber Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la Ha - lil Ba - la Ya - zıp yi - ber çi - zip yi - ber Ha - lil Ba - la

(TATARCA)

HALİL BALA

Altın aşık gümüş kaşık

(TÜRKÇESİ)

HALİL ÇOCUK

Altın ışık, gümüş kaşık

Yigitlerinin sultanı
Sundugacman karabakçal
Ayaklarının ultanı

Halil Bala Halil Bala
Eytip yiber Halil Bala
Halil Bala Halil Bala
Yazıp yiber Halil Bala

Halil Bala taştan gilir
Taş balgasın yüklenip
Sılıv matur karap cıgar
Al şellerin yabınıp

Halil Bala Halil Bala
Eytip yiber Halil Bala
Halil Bala Halil Bala
Yazıp yiber Halil Bala

Urambız sigiz yul
Siside digiz yul
Arabıznu buskan babay
Sıtma tutsin sigiz yıl

Halil Bala Halil Bala
Eytip yiber Halil Bala

Yiğitlerin sultanı
Bülbül ile sığırcık
Ayaklarının keçesi

Halil Bala Halil Bala
Söyleyiver Halil Bala
Halil Bala Halil Bala
Yazıver Halil Bala

Halil Bala taştan gilir
Taş balyozunu sırtlanarak
Güzel kız bakmaya çıkar
Al şallarını örtünerek

Halil Bala Halil Bala
Söyleyiver Halil Bala
Halil Bala Halil Bala
Yazıver Halil Bala

Bizim sokak sekiz yol
Sekizide düzgün yollu
Aramızı bozanlar
Sıtma tutsun sekiz yıl

Halil Bala Halil Bala
Söyleyiver Halil Bala

Halil Bala Halil Bala

Halil Bala Halil Bala

Yazıp yiber Halil Bala

Yazıver Halil Bala

B.2. Huş Caniy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Emre Deveci

HUŞ CANİY

11
Di - re-se dü - bu ay dun ti -

19
mar Dü-nup-pa-ram ca - ni-ya tunum bir Yi - rak-lay il -

27
ge gi - tap - pa - ram Gil he-lel-le - şşe - yak ku - ln

35
bir ku - ln bir

44
Sı - ka - rap-ley at - ka ma - ke - nam - de Kam-çı - ke-yam

52
düş - tü - al ca-niy Yi - raklay il - ge - gi - tap - pa -

61
ram Un bi-tam-nem u - bap-te kal ca - niy kal ca - niy

(TATARCASI)

HUŞ CANİY

Direse dübu ay dun timar

Dunıpparam caniya tunım bir

Yıraklay ilge gitapparam

Gil heelleşeyak kulın bir

Sikarapley atka makenamde

Kamçıkeyam düştü al caniy

Yıraklay ilge gitapparam

Un bitamnem ubapte kal caniy

(TÜRKÇESİ)

HOŞÇA KAL

Pencere korkuluğu demir

Üşüdüm sevdiğim hırkamı ver

Gurbete gideceğim

Gel helalleşelim elini ver

Yiren at binip gezdiğimde

Kamçım düştü al sevdiğim

Gurbete gideceğim

Gel yanağımdan öpte kal

B.3. Sanduğaç Bala Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

SANDUGAÇ BALA

♩ = 70

San du gaç ba la ay bıl
sam çı U çup kab rüs tü
ne kun sam çı Al lam din e
mar ler bı lıp
Yü zün nū ley a çıp
gür sem çil

(TATARCA)

(TÜRKÇESİ)

SANDUGAC BALA

BÜLBÜL YAVRUSU

Sandugaç bala ay bılsamçı

Bülbül yavrusu olsaydımda

Uçup kabrüstüne kunsamçı

Kaprin üzerine konsaydım

Allamdin emarler bılp

Allahtan emirler olsa

Yüzünnüley açıp gürsemçil

Yüzünde açıp görseydim

İşaknaley açıp karasanız

Kapıyı açıp bakarsanız

Uyaçitla yavlıkçüyde yuk

Oyalı yazma askıda yok

Minanley yârim surasanız

Sevdiğimi sorarsanız

B.4. Baldızım Yaldızım Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleme: Sebahattin Orhan

Kaynak: İ. Hakkı Askar

Notaya alan: Adem Kaya

Baldızım Yaldızım

8
Kar - yu mar - lap niy - ge at - tın yaz - ne key
Bar - na dü - ga bis - na at - tın yaz - ne key
Un - ay - a - gın - niy - ge kek - riy yaz - ne key
Ong - ay a - gın niy - ge kek - riy yaz - ne key
Sü - rüp a - lıv sü - rüp ba - riv dust - la - rım

14
Di - re sen - nen nik bak tın bal dı zım yal dı zım
Yes - yü - rek - na nik yak - tın bal dı zım yal dı zım
Si - na az - tep yür gen ke bal dı zım yal dı zım
Si - nin ez - in ne ez lept yür gen ke yal dı zım
Pey - gam - ber - ler - din kal - gan dust - la - rım dust - la - rım

YÄZNEKEY

BALDIZIM YILDIZIM

B: Kar yumarlap niyge attın yaznekey

B: Kartopu yaparak niye attın enişte

Y: Diresennen nik baktın baldızım yalgızım

E: Pencereden niye baktın baldızım

B: Barna düga bişna attın yaznekey

B: Bir kere atmadın beş kere attın enişte

Y: Yeş yürekna nik yaktın baldızım yalgızım

E: Genç yüreği niye yaktın baldızım

B: Un ayağın niyge kekriy yaznekey

B: Yüzük parmağın neden diğerlerinden

Y: Sina aztep yürgenke baldızım yalgızım

farklı enişte

- B:** Ong ayağın nige kekriy yaznekey **E:** Altın yüzük taktığım için baldızım
- Y:** Sinin ezinne ezlept yürüngenke yalgızım **E:** Sağ tarafın neden ön tarafa çıkık enişte
- B:** Baldız alıv yazık diyeler yaznekey **B:** Baldızla evlenmek günah diyorlar enişte
- Y:** Eben ülgeç yariy diyeler baldızım yalgızım **E:** Ablan öldüğü için olur diyorlar baldızım
- B – Y:** Sürüp alıv, süyüp barıv dustlarım **B ve E:** Severek evlenmek peygamberlerden peygamberlerdin kalgan dustlarım dustlarım kalmış dostlarım

B.5. Dagmag Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Adem Kaya

DAGMAG

9

Dav astın - da dal as - tında - sal - kın - çi - me tüğerek U - çup ba - rıp
Çisme - gede suv - ga ba - ram kü - yen - ta - na yüklenap Suv - ga ba - riv

15

ku - nar i - tam E - ger Bil - sam kügelek
dik - nar bı - tam Si - ger Bil - sam kügelek
par - la la na arge baram

(TATARCA)

(TÜRKÇESİ)

DAGMAG

DAGMAG

Dav altında dal altında

Salkın çişme tögerek

Uçup barıp kunar itam

Eger bilsam kügelek

Dağ altında dal altında

Salkın soğuk çeşme yuvarlak

Kelebek olsaydım

Varıp varıp konar idim

Çişmegede suvga baram

Küyentana yüklenap

Suvga barıp dikpar bıla

Sina gürarge baram

Su almaya vardım çeşmeye

Çeşmeye suya giderim

Su almak bahanesiyle

seni görmeye geldim

Alıp bireyan altın tarak

Manlay çaçın tararga

Yüzlarende nurlar barguy

Kıymın sina kararga

Alayım sana kayış kalpak

Kıymetini bilip giyersen

Alıp çıkayım sahralara

Kucaklanıp yatarsan

Alıp birsen altın tarak

Tarar itam manlay çaç

Yüzleramde nurlar bırğaç

Sin yüzüme karağaç

Alıverirsen kayış kalpak

Kıymetini bilip giyerdim

Alıp çıkarsan sahralara

Yatar idim kucaklanarak

Alıp bireyan kıyış kalpak

Giyer bilsan sin saklap

Alıp çıgayın sahralarga

Yeter bilsan kucaklap

Çeşme başında buluştuk

Tatlı sözler atıştık

Gülüp oynayıp şarkı söyledik

Birbirimizle anlaştık

Alıp birsen kıyış kalpak

Eğer bana verir isek kıyış kalpak

Giyer item min saklap

Alıp çıksan sahralarga

Yeter item kuçaklap

Çişme düpte tabıştıkta

Tatlı süzler atıştık

Gülüp uynap tabıştıkta

Barbarabazke yaraştık

Hürmetleyerek değerini bilerek giyerim

Sahralara bahçelere götürürsen

Kucaklayıp sarılıp yatarım

Çeşme başında buluştuk

Tatlı sözler atıştık

Gülüp oynayıp yırsaştık

Birbirimizle anlaştık

B.6. Ettettül Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Emre Deveci

Ettettül

At - ka ma - sen sı - ka -

rap-man At-nın bi-tan tal-dı - rıp Yır yır-la-san çi-ber yır-la Kız yü-re-gan yan-dı -

rıp Yır yır-la-san çi-ber Yır-la kız yü-re-gan yan-dı - rıp

(TATARCA)

ETTETTÜL

Atka mansen sıkarap man

Atnın bitan taldırıp

Yır yırlasan çiber yırla

Kız yüregan yandırıp

İka cabak bir kurasta

Uynar çüplük başında

Kızlar onyatta yaşande

Uynar yagat karşında

Yagat yage yaren atını

Kızarıp kuyaş çıkkanda

Yagat kızka aşık bila

Karayıp mıyık çıkkanda

(TÜRKÇE)

ETTETTÜL

Ata binersen sıçrayarak bin

Atın belini uyuşturarak bin

Şarkı söylersen yanık söyle

Kızın yüreğini etkileyerek söyle

İki tavuk bir horoz

Oynar çöplükte

Kızlar onyediyedi yaşında

Oynar yiğit karşısında

Yiğitler atlarını

Güneş doğarken işe hazırlar

Yiğit kara bıyık çıkarken

Kıza aşık olmaya başlar

B.7. Yiren Atım Küyü'nün Notları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Gökhan Temur

YİREN ATIM

♩ = 100

7

13

19

26

35

44

Ber a - tım - my bil - sa - dı - gıy —
Ye - le - sen - yel ge - bi - i - rep —
A - tım bil - sa a - l - a - sa —
Us - kan kus - lar ka - r - a - sa —

— Si - ke - rep men - sey - dem - kuy —
— Üs - ken il - ge bar - basay - dım — huy huy huy huyci - bar - atım
— At - ma yü - gen ya - ra - sa —
— Kus - lar atım - man ya - rı - sa —

huy huy huy huy yiren a - tım huy huy huy huyci - bar a - tım huy

huy huy huy yiren atım

(TATARCA)

YİREN ATIM

Ber atımy bilsadıguy

Sikerep menseydemkuy

Yelesen yelge birep

Üsken ilge barbasaydım

Huy huy huy huy cıbar atım

Huy huy huy huy yeren atım

Atım bılsa alaşa

Atma yügen yaraşa

U?kan kuşlar karaşa

Kuşlar atımman yarışa

(TÜRKÇE)

YİREN ATIM

Bir atım olsaydı

Sıçrayarak binseydim

Yelesini yele verip

Büyüdüğüm köyüme varsaydım

Huy huy huy huy kibar atım

Huy huy huy huy yiren atım

Atım kısa olsa

Atıma yügen yakışır

Uçan kuşla bakışır

Atam kuşlarla yarışır

B.8. Eyte Abziy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Sebahattin Orhan

Kaynak: Mecen Güner

Notaya alan: Adem Kaya

EYTE ABZİY

6

Yal - far yal - far yal - ler is - se ti - gar - men tar - tıl - ami - gen
Ey - te a - bi - ziy kuy - le - yak yü - rek - ler - na yal - la - yık
Bay - il gil - gen ma - sı - ne - ler ya - sa - mi - gen kük - mi - gen

9

Ya - get u - sa kar - tay - ma - sa nus - ta kar - tay - mi gen - Ey - te Ab zi - y
Ey - te a - bi - ziy yır - la - yık kü - nül - ler - na say - la - yık
Üt - ken u - mar ü - tap git - ta kal - gan ü - mar küp - mi - gen

(TATARCA)

(TÜRKÇESİ)

ABZİY

DOSTUM

Yalfar yalfar yaller isse

Yıldır yıldır esen rüzgarda

Tigarmen tartılamigen

Değirmen çalışırmıymış

Yaget usa kartaymasa

Yiğit kendisi yaşlanmasa

Nuşta kartaytamigen

Dünya meşakkatti yaşlandırırmıymış

Eyte abiziy kuyleyak

Haydi dostum şarkı söyleyelim

Yüreklerna yallayık

Yürekleri kabartarak

Eyte abiziy yırlayık

Haydi dostum şarkı söyleyelim

Künüllerna şaylayık

Gönülleri şenlendirerek

Kagıp sugıp kunllerden

Dünya sıkıntılarını gönümüzden

Nuştalarını taşlayık

şarkılarla atalım

Bayıl gilgen maşıneler

Bu yıl gelen makinalar

Yaşalmigen kükmigen

Yeşilmiymiş, mavimiymiş

Ütken umar ütap gitta

Geçen ömür geçti gitti,

Kalğan ümar küpmigen

Kalan ömür çokmuymuş

B.9. Akli Sicce Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Adem Kaya

AKLI SICCE

$\text{♩} = 100$

4

7

10

13

18

Ak - lı sic - ce kül - me - gn - n -
Ak - lı sic - ce kül - me - gn - n -

nın ya - guy - ma - sını kım uy - gan Ak - lı sic - ce kül - me - gn - n - nın ya - guy - ma - sını kım uygan
ni yu - va - sını da giy - mey - sını Ak - lı sic - ce kül - me - gn - ni yu - va - sını da giy - mey - sını

A - zan ey - tıp ka - met tü - sü - rüp i - sı - mın - nı kım kuy - ga - n A - zan ey - tıp
Sü - yem sü - yem di - bey - te - sı - n Ca - gr - an - da gil - mi - y - sı - n Sü - yem sü - yem

ka - met — tü - sü - rüp i - sı - mın - nı kım — kuy - gan - n
di - bey - te - sı - n Ca - gr - an - da gil - mi — y - sı - n

(TATARCA)

AKLI SICCE

Aklı sicce külmeginnin

Yağuymasın kım uygan

(TÜRKÇE)

BEYAZ GÖMLEK

Beyaz gömleğinin

Yaka oymasını kim oymuş

Azan eytip kamet tüşürüp

İsminni kim kuygan

Aklı sicce külme gınnı

Yuvasında giymeysin

Süyem süyem dibeytesin

Cağırğanda gilmeysin

Ezan, gamet okuyarak

İsmini kim vermiş

Beyaz gömleğin

Yakıyorsun, giymiyorsun

Seviyorum seviyorum diyorsun da

Çağırduğımda gelmiyorsun

B.10. Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Derleyen: Adem Kaya

Notaya alan: Gökhan Temur

Tıllıy Mıllıy Zıttıllıy

♩ = 60

5

9

13

16

tl - ly ml - ly st - tl - ly tl - ly - ml - ly st - tl - ly tl - ly ml - ly tl - ly - ml - ly

tl - ly ml - ly st - tl - ly

(TATARCAŖI)

TILLIY MILLIY

Uyavmigen yuklavmigen

Turmaymigen ba bala

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Tünle yatmaz, ırte turmaz

Tüniyesigen, yırlaymigen

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Uynaymigen, yırlaymigen

Kuymaymigen ba bala

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Gülmeymigen, sıktaymigen

Sagındımigen ba bala

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

(TÜRKÇESİ)

TILLIY MILLIY

Uyuyor mu, uyanık mı

Kalkmayacak mıymış bu çocuk

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Gece yatmaz sabah kalkmaz

Gece adamımıymış yoksa

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Hala oyunda oynaşta

Bırakmayacak mıymış

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

Gülmezmiymış, ağlarmıymış

Özlemişmi bu oğlan

Tilley milliy sittulley vıy

Tilley milliy sittulley

B.11. Kuruhüyük Oyun Havası

KURUHÜYÜK OYUN HAVASI

B.12. Esir Küy'ün Notaları ve Müzikal Anazlizi

Notaya Alan: Gökhan Temur

Derleyen: Adem Kaya

Kaynak: Recep Nuri Oral

ESİR KÜY

$\text{♩} = 80$

A kış lar uy ga nın da
A kış lar uy ga nın da Dün yu gım nı
yuk lı ya mi yim Gü lüm si ni uy la gan da

(TATARCA)

ESİR KÜY

Akışlar uyanında

Dün yugımnı yukliyamiyim

Gülüm sini uylaganda

(TÜRKÇE)

ESİR KÜY

Akışlar(kuşular) oynarken

Gece uykumu uyuyamıyorum

Gülüm seni düşünürken

Sandağaçlar şu taşıy(da)

Kayda igen su başı(y)

Min sağınsam ayga kariyim

Aynın da yalgız başı(y)

Biznin barsuv arkını la

Ata suvnın salkını

Suvlar sipsen de basılmıy

Yangan yürek yalkını(y)

Çıktım azan eyterge (ley)

Büyük te gildi minere

Bizler uzip boyga yitgeç

Avır gildi zamane

Bülbüller su taşır (da)

Nerde imiş su başı

Ben özlersem aya bakıyorum

Ayın da yalnız başı

Bizim barsuv arkını

Ata suyun soğuğu

Sular serpsende dinmiyor

Yanan yürek yangını

Çıktım ezan okumaya (ley)

Büyük(yüksek) te geldi minare

Bizler büyüyüp boylanınca

Ağır geldi zamane (hayat)

B.13. Ataula Küy'ün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Recep Nuri Oral

ATAULLA KÜY

Serbest

Bü yük i gen da vı nız lay

Kar şı ya var ka rı nız

Biz ler gel dik ko nak bi lip

İN di u zi niz ba rı nız

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

ATAULLA KÜY

ATAULLA KÜY

Büyük igen davımız (lay)

Yüksek imiş dağımız (lay)

Karşı yavar karınız

Karşı yağar karınız

Bizler geldik kunak bilip

Bizler geldik konuk olduk

İndi uzunuz barınız

Artık sizler geliniz

B.14. Böğrüdelik Kısa Küy'ü Notaları ve Müzikal Anazlizi

Kaynak: Recep Nuri Oral

Notaya Alan: Adem Kaya

Derleyen: Adem Kaya

BÖĞRÜDELİK KISA KÜY

At ak-lı gök kar -
Yil - fir - Yil - fir

8
cı - ga gi - le vur - man i tek le p Biz - ler bı - lay yü - rü - mez i - dik
yil - ler i - se yil - ler a - ça koy - num n - u Ya - lın yi - gip yü - rü - gen - cak - ta

14
Yü - rü - te nu - sa yi - dek le p
un - lar a - çar gön - lü m - ü

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

BÖĞRÜDELİK KISA KÜY

BÖĞRÜDELİK KISA KÜY

At aklı gök karcıga

Ak kanatlı gök kargıca²⁰

Gile vurman iteklep

Gelir ormanı etekleyip

Bizler bılay yürümez idik

Bizler böyle yürümezdik

Yürüte nuşa yideklep

Yürüttür felek(yalan dünya) yedekleyip

Yilfir yilfir yiller ise

Püfür püfür yeller eser

Yiller açar koynumnu

Yeller açar koynumu

Yalın yigip yürügencakta

Yalıp giyip yürürken

²⁰ Kargıca, kuş türüdür.

Unlar açar gönlümü

Onlar açar gönlümü

Çaptım biçen üydüm kiben

Biçtim ot yığın yığın

Kiben avdı yılın

Yığın avdı yel ile(n)

Yığlama duziyim nik yığlaysın

Ağlama dostum neden ağlıyorsun

Başka gilgen ilminen

Başa gelen el ilen (Hep birlikte)

Bakçamdağı güllerimni

Bahçemdeki güllerimi

Yaratmasan kisersin

Beğenmezsen kesersin

Min sağınıpteres açsam

Ben özleyip penceremi açsam

Sin yıl bulup isersin

Sen yel olup gidersin

İrtte dırdım irkte diblep

Sabah kalktım sabah zannedip

İrtte azan eytedi

Sabah ezanı okunur

Azan eyte min yığlaymın

Ezan okunur ben ağlarım

Ömrüm saycı ütedi

Ömrüm boşa geçer(geçiyor)

Agitnin ar yağında

Ak idilin ar yağında

Kaldı kayış dilbige

Kaldı kayış dizgin

Kalsa kalsın ay dilbigem

Kalsa kalsın ay ay dizgin

Kaldı duvgan il ginem

Kaldı doğduğum ilim (vatanım)

B.15. Sak – Suk Küy’ü Noları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Recep Nuri Oral

Notaya Alan: Gökhan Temur

Derleyen: Adem Kaya

SAK-SUK

♩ = 90

İ kev u rı ş t ık Di mir uk i ç in
En key kar ga d ı Biz ni yuk i ç in

(TATARCA)

SAK – SUK

İkev urıştık

Dimir uk için

En key kargadı

Bizni yuk için

Suv boylarında

İdil kamışı

Gür urmanlarda

Sak – suk tavişı

Medreselerde

Kitap kıştesi

Sak birlen sukın

(TÜRKÇE)

SAK – SUK

İkimiz kavga ettik (İki kardeş)

Demir ok için

Anne beddua etti

Bizi yok için

Su boylarında

İdil (İdil nehri) kamışı

Gür ormanlarda

Sak – suk sesi

Medreselerde

Kitap rafı

Sak ile Suk'un

B.16. Üre Küyü Notaları ve Müzikal Analizi

Kaynak: Sebahattin Orhan

Notaya Alan: Gökhan Temur

Derleyen: Adem Kaya

ÜRE

6 Küce tüy-dük duk-map yıl-tep kim-nin-i-sig-al-tın-da Bi ku-ce-men

12 ü-re pi-se kim-nin i-sig-al-tın-da ka-can i-ce-biz ü-ren-ni üs-tel tü-ge-re-gin-de

18 — üs-tel tü-ge-re-gin-de uy-nap tuy-lap yı-lap küy-lep gar-mun tü-ge-re-gin-de

23 uy-nap tuy-lap yı-lap küy-lep Gar-mun tü-ge-re-gin-de Gar-mun tü-ge-re-gin-de

28

ÜRE

(TATARCA)

Küce tüydük dukmap yıltep

Kimnin işigaltında,

Bi kucemen üre pişe

ÜRE

(TÜRKÇE)

Kuce dövdük tokmak vura vura

Bilmem kimin avlusunda

Bu kuceden ure pişer

*Kimnin işigaltında
(yüzü gündey bilgırlar)*

*Kim bilir limin avlusunda
(kimin toy hatımında)*

*Üre astık seherten şul
Cuyın kazan içinde
Şireli pişemi şul
Alttı sagat icinde*

*Üre pişirilmeye başladı
Sahurdan kazan içinde
Tavını kıvamını alırda
Alttı saat içinde*

*Kacan icebiz ürenni
Üstel tügereğinde
Uynap tuylap, yırlap küylep
Garmun tügereğinde*

*Ne zaman yiyip içeceğiz üren
Masa etrafında
Oynayıp toylayıp şarkılar söyleyip
Garmon etrafında*

*Putka pelic, sumsa peremic
İğinci aşlarımığen.
Kutalar, kutagiler
Türgin başlarımığen*

*Putka pelic, sumsa peremic
İkinci aşları yemeklerimiymiş.
Kutularla, kutagiler
Türğın başlarımıymiş.*

B.17. Canaryum Yuk Küyü'nün Notaları ve Müzikal Anazlizi

Kaynak: Naciye Şimşek

Derleyen: Adem Kaya ve Sebahattin Orhan

Notaya alan: Emre Deveci

Canaryum Yuk

sa - ma - var _____ yı - tım

ay sa - ri - tap sa - rı - yav - lık al - dım ba - ri - tap _____ Ca - ni - yam _____

_____ baz - la ta - lap g t - ti ki - si - kol - la - rı - na - var - i - dip

(TATARCA)

(TÜRKÇESİ)

CANÄKYÄM YUK

SEVDİĞİM YOK

Samavar yıştım ay saritap

Semaveri sildim sarartarak

Sarı yavlık aldım baritap

Sarı baş örtüsü aldım semavere uydurarak

Caniyam bazna taşlap gitti

Sevdiğim bizi bıraktı gitti

Kişi kollarına var idip

El kapısına muhtaç ederek

Direse tubu hurma yamaş

Penceremin dibinde hurma yemiş

Min yameyman anı tuksınıp

Yemeye iştahım yok

Üygeley insem dışka çığam

Eve girersem dışarı çıkıyorum

Min canakeyamna yuksınıp

Ben sevdiğimi özlüyorum

B.18. Mahiserver (Esmé Bi Key) Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Recep Nuri Oral

ve Ahmet Salih Akyürek

MAHİSERVER (ESME Bİ KEY)

♩ = 90

Ol tar tam lay ki me ne ay
tō ren as ma hi bi key ay Ka ra
dam lay soğ na da ey Ma hi ser ver
di ve ne So det le rin de gin hey
Hi ka ra yo ğas ma hi bi key Al lam
yaz gan eş ke dey Ma hi ser ver

1. 2.

(TATARCA)

MAHİSERVER (ESME Bİ BİKEY)²¹

Gögelim gider ay göl buylap

Gölgesi gider Mahiserber suv buylap

Munlı lay da dügül ey ben idimle

Esmе bi bikey

Mınlar düştü minin başımcı Mahiserber

vaktigen

Oyğatsam da caniy uyan maysin

Esmе bi bikey

Uykuların bendin Mahiserber ay tatliğen

İrttenliğine tırıp dışka çıksam

Esmе bi bikey

Kır bazları giledi Mahiserver ay dizilip

Bizninlede için kimler yürülğ

Esmе bi bikey

İç bavır kayları da Mahiserver üsülüp

(TÜRKÇE)

MAHİSERVER (ESME Bİ BİKEY)

Kelebeğimle gider ay göl boyunca

Gölgesi gider Mahiserver su boyunca

Hüzünlü değildim ama hüznler geldi başıma

Esmе bi bikey

Sabahleyin kalkıp dışarı çıksam Mahiserber

sabah namazı vaktiymiş

Uyandırsanda canım uyanmıyorsun

Esmе bi bikey

Uykuların benden tatlıymış Mahiserver

Sabahleyin kalkıp dışarı çıksam

Esmе bi bikey

Kır kazları geliyor Mahiserver ay dizilip

Bizim için kimler yürür

Esmе bi bikey

İç organları sızlayıp Mahiserver

²¹ Mahiserver (Esmе bi bikey) kadın ismidir.

B.19. Tangı Küy'ün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Recep Nuri Oral

ve Ahmet Salih Akyürek

TANGI KÜY

Ağır hızda - Serbest

As lan cı bir len ay kap
lan cı A lar bı lır
yal nı baş lav cı
O ku dum ki tap gör düm
bir bap Uç mak gür mey
yar nı taş lav cı

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

TANGI KÜY

TANGI KÜY

Aslanıcı birlen ay kaplanıcı

Aslanıcı ile ay kaplanıcı

Alar bılır yalını başlavcı

Onlar bilir en iyi yolu

Okudum kitap gürdüm bir bap

Okudum kitap gördüm bir kapı

Uçmak gürmey yarnı taşlavcı

Cennet görmez yarını terk eden

B.20. Zileyluk Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Recep Nuri Oral

ve Ahmet Salih Akyürek

ZİLEYLUK

♩ = 60

A ha ha lay di me ga ni dem ley ba lay di me ga ni dım

Yeş ö mü rüm Zen ger çi çek u der di me gen i dım

Dos tam si ne düş te gor düm

ger mon oy nay sa ni hi gan

Bil sem hi di yeç le ren ney

Zi ley luk Ni ler oy lay sa ni gan

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

ZİLEYLUK KÜY

ZİLEYLUK KÜY

Büyükledey büyük tav başına

Büyük de büyük dağ başında

Aknamazlık yeydim ak yirge

Aknamazlık serdim düz yere

Levhü le de kalemminde bılsa Zileyluk

Levhü kalem bende olsa Zileylük

Yaman yezmaz idim takdirge

Kötü yazmaz idim kadere

Alay elime gen idim bılay dimegen idim

Öyle dememiştim böyle dememiştim

Yeş umurim Zenger çiçek uzer alımegegen idim

Genç ömrüm Zenger²² çiçek gibi göçer
dememiştim

B.21. Şam – ı Şerif Küyü'nün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Ahmet Salih Akyürek

ve Recep Nuri Oral

ŞAM-I ŞERİF

Şam şe hit (ga) ti gen
ay şe hir de
Ak şam sız lay kap ka ya pıl may
Üt ken ley (ze) ö mür
kal gan ha tır
Dün ya mül küm bir sen ta bl may

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

ŞEM – ŞERİF

ŞAM – I ŞERİF

Şam şehit tigen ay şehirde

Şam – ı Şerif denen ay şehirde

Akşam sızlay kapka yapılmay

Akşamları kapı kilitlenmez

²² Zenger, mor renkli bir çiçek türüdür.

*Ütkenley ömür kalgan hatır
Dünya mülküm birsen tabılmay*

*Şem şehit tigen ay şehirde
Mesçit başçıkları ak zengen
Kaygulu bende bir biz tügil
Kay yolu ütken yusup peygamber*

*Şem şehit tigen ay şehirde
Aksam sızlay karlar yavaştır
Düşümde görüp aşık buldum
Mübarekley tüzlu birev ay*

*Şem şehit tigen ay şehirde
Kandil diler igen fenerge
Hudayım mine şulay yazgan
Ömür boyu yıglap yürge*

*Geçen ömür kalan hatır(gönül)
Dünya mülkünü versen bulunmaz*

*Şam – ı Şerif denen ay şehirde
Cami merdivenleri morlu beyazlı
Kaygılı olan sadece biz değiliz
Kaygılı geçmiş Yusuf Peygamberin ömrü*

*Şam – ı Şerif denen ay şehirde
Akşamları karlar yağar
Düşümde görüp aşık oldum
Nur yüzlü birisine*

*Şam – ı Şerif denen ay şehirde
Kandil diyarlar fenere
Allah bana böyle yazmış
Ömür boyu ağlayıp gezmeyi*

B.22. Kuruhüyük Uzun Küy'ün Notaları ve Müzikal Analizi

Derleyen: Adem Kaya

Notaya Alan: Gökhan Temur

Kaynak: Recep Nuri Oral

KURUHÜYÜK UZUN KÜY

♩ = 94

Si ki rip lay
at ka min ge nim de
Kam çı la rım düş tü le al ça ni
u zak la da
il ge de gi dip ba ram
Un bi dim e len ü püp kal ca niy

(TATARCA)

KURUHÜYÜK UZUN KÜY

Kibleler din çıkkan kalın bulut

Yavar gına bilsan yav indi

Sagınıvla düğül sargaydık biz indi

Kaytargına bilsan kayt indi

Sikiriplay atka mingeninim de

(TÜRKÇE)

KURUHÜYÜK UZUN KÜY

Kibleden çıkan kalın bulut

Yağacaksan yağ artık

Canım seni çok özledim

Döneceksen dön artık

Şıçrayarak atla bindiğimde

Kamçılarım düştü (le) al çanı (şul)

Kamçılarım düştüde al canım

Uzakla da ilge (de) gidip baram

Uzaklara yola gidiyorum

Un bidim elen üpüp kal caniy

Sağ yanımdan öte kal canım

Kuruhüyük Uzun küyün müzikal analizi ve hece ölçüsü;

Şekil 63 Kuruhüyük Uzun küyde kullanılan ses dizisi

B.24. Bazı İdil – Ural ve Kazan Tatar Halk Müzikleri

SARMAN BOYLARI

Sar-ma-n bo-y-la-rı-n nan üt-ke-n çak-t-a

Tın-lar-sın-mı cı-r la-r cır-lar mın Tın-la-r sın-m-ı cır-la-r cır-lar-mın Küz-le-r-rın-n-ı

tu-tır rıp ka-r-ar sı-n-m-ı Ze-n-ge-r tu-a-dan ya-u-lı-k bo-l ga-r-mın

va-u-lı-k bo-l-ga-r-mın

(TATARCA)

(TÜRKÇE)

SARMAN BOYLARI

SARMAN BOYLARI

Sandugaçlar kunup, kayda sayrıt?

Bülbüller konup, nerede öter?

*Sarman bularında tirekte.
Sina bulgan yeşlik mehabbetim
Ürölüp çeçek ata yörekte.*

*Sarman boylarında direkte.
Sana olan gençlik muhabbetim
Örölüp çiçek açar yürekte.*

*Sarman boylarınnan ütken çakta,
Tınlarsınmı, cırlar cırların?
Küzlerinnı tuturıp kararsınmı,
Zenger tuadan yaulık bolgarın?*

*Sarman boylarından geçtiğim vakit,
Dinler misin yırlar yırlasam(şarkı söylersem)
Gözlerini doldurup bakar mısın,
Zenger dağdan mendil sallasam?*

*Sarman boylarında yeşil alan,
Pıçennertı çiter bir zaman.
Birge buluları bik künilli,
Emma ayırılışu bik yaman.*

*Sarman boylarında yeşil alan,
Otları biter bir zaman.
Beraber olmak çok gönüllü
Amma ayrılmak zor*

Бас, кызым, Эпипэ

Бас, кыз-ым, Э-ти-пэ, Син бас-ма-сан, минба сам. Си-нен -бас-кан эз-лэр-ен - -э Мин-дэхи-төрөт ба-сам.

Ид-эн- нэ ре --- сел--- кен сен Ид эн-нэре сел кен-- сен Ки-яу- ку-неле- жил-кэн-сен.

Бас, кызым, Эпипэ

Бас, кызым, Эпипэ,

Син басмасан, мин басам.

Синен баскан эзлэрэнэ

Мин дэ кутереп басам.

Бас, кызым, Эпипэ,

Идэннэре селкенсен:

Идэннэре селкенсен дэ

Кияу кунеле жилкенсен.

Бас, кызым, Эпипэ,

Сындыр идэн тактасын.

Сындырсан идэн тактасын,

Кияу тулэр акчасын.

Bas Kızım Eripe

Bas kızım Eripe

Sen basmazsan ben basarım

Senin bastığın izlere

Bende sekerek basarım

Bas kızım Eripe

Tabanların titresin

Tabanların titresinde

Damat gönlü titresin (Şenlensin)

Bas kızım Eripe

Kırılısın taban tahtası

Kırsan taban tahtasını

Damat öder parasını

*Бас, кызым, Этипэ,
Син басмасан, мин басам.
Этипэнен калачларын
Ашап калыйм ичмасам.*

*Bas kızım Epipe
Sen basmazsan ben basarım
Eripenin kol aşlarını
Yiyer idim içmesem (içmek sarhoş olmak)*

TÜMATA

KAYDAN KİLDİN

İDİL - URAL TÜRKÜSÜ

Kay-dan ki - l di - n sin-biz ge - su - l bat-ma yı - n ca - din-giz-ge

Ka-dir li - ko - nak-si-n bi - z ge - ni-hür-met i - dem-siz-ge 23

(TATARCA)

KAYDAN KİLDİN²⁴

*Kaydan kildin sin bizge şul
Batmayınca Dingizge
Katirli konak sin bizge
Ni hürmet idem sizge*

(TÜRKÇE)

NEREDEN GELDİN

*Nereden geldin sen bize?
Batmadan denize.
Hatırlı musafırsın sen bize
Nasıl hürmet edeyim size?*

²³ Şen 1996: 351

²⁴ Şen 1996: 352

Uf Allah dip kin eyte Şul

Kim hasretli Őol eyte

Uf Allah dip bir eytgeçtin

Tar sularnı kin eyte

Uf Allah deyip kim söyledi?

KŐm hasreti söyledi?

Uf Allah deyip bir söyleyince,

Dar suları geniş etti.

Kök kgerçin köklerde Şul

TŐgen buğday çplerge

İndi ni haller iterge

Vahit kile kiterge

Mavi güvercin göklerde,

Düşen buğday çplere

Şimdi nasıl haller edeyim?

Vakit geliyor gitmeye.

ALIP KİL MİNA YAZNI

İDİL - URAL TÜRKÜLERİ ŞARKISI

(TATARCA)

ALIP KİL MİNA YAZNI

*Alıp kil mina yaznı, çeçekler açsın tagın
mehabbetin safın incilerge tizip alıp kil mina
tagın*

*Kil, kil, kil, kil irkem kil indi, kil irkem kil
indi, yılmayıp kül indi, sagındım bağrım sini.*

(TÜRKÇE)

ALIP GEL BANA YAZI

*Alıp gel bana yazı, çiçekler açsın yine
Sevginin safını incilere dizip alıp gel bana
yine*

*Gel, gel, gel, gel güzelim gel şimdi,
Gel güzelim gel şimdi, ağlayıp gül şimdi,
Özledim canım seni.*

*Ak çeçek atkaç balam, gül çeçek açkaç alam
Yeş yürek yeş tibe, isken ciller mina, sügenin
kile dişe.*

*Kil, kil, kil, kil irkem kil indi.
Kil irkem kil indi, yılmayıp kül indi,
Sagındım bağırim sini*

Beyaz çiçek atsin yavrum, gül çiçek alayım

*Genç yürek, genç tibe esen yeller bana
sevdiğim geliyor dese.*

*Gel, gel, gel, gel güzelim şimdi,
Gel güzelim gel şimdi, ağlamayıp gül şimdi
Özledim canım seni.²⁶*

²⁶ Şen 1996: 353, 354

AGIYDIL BUYLARI

KAZAN HALIK KÜYİ

Ek - ri - n is - ke - n

cil - le - r bir - le - n ti - gi - r men - ta - r ta - nı - ken yi - gi - t ö - zi kar - ta - y ma - sa dü - n - ya kar - ta - y

ta - mi - ken a - gi - y dil bu - yu - n da ak - mı - y tu - r gan buz - la - r bar Ey - de ba - rı - yk

nı - ға - n il - ға ı - sa - n dır - ға - n kız la - r bar

27

(TATARCA)

AGIYDIL BUYLARI

*Ekri isken ciller birlen**Tigirmen tarta miken?**Yigit üzi kartaymasa**Dünya kartayta miken?**Agiydil buyında**Akıy turgan buzlar bar*

(TÜRKÇE)

AKİDİL BOYLAR

*Başiboş esen yellerle birleşip**Değirmen çeker mi ki?**Yiğit kendisi kartalmasa**Dünya kartalır mı ki?**Akidil boyunda**Akmayan duran bozukluklar var.*

*Eyde baryk tujan ilge
Işandırgan kızlar bar*

*Aklı sitsa külmeginni
Kiygeninni kürmedim
İrkem mini süyesin dip
Uzim şunu sizmedim*

*Agıydil buyında
Ceyeu yöriyisim kile
Soyesin mi? Söymesin mi?
şunu bilesim kile.*

*Aklı külmeknin cini tar
Cin içinde hatı bar
Hatın ukıp karagactın
Söyem digen süzi bar*

*Agıydil küpiri
Sui melle çıltırty
Kaç astında iki küzi
İnci kibik yultırty.*

*Haydi varalım anayurda,
Karşılayan kızlar var*

*Beyazlı basma gömleyini
Giydiğini görmedim.
Güzelim beni seversin deyip
Kendim bunu sezdirmedim.*

*Akidil boyunda,
Yayan yürüyesşm geliyor.
Seviyor musun, sevmiyor musun?
Bunu öğrenesim geliyor.*

*Beyazlı gömleğinin kolu dar.
Kol içinde mektubu var.
Mektubunu okuyup gördüm
Seviyorum diyen sözü var.*

*Akidil köpürüyor
Suyu ses çıkarıyor
Kaç altında iki gözü
İnci gibi parlıyor.²⁸*

²⁸ şen 1996: 349, 350

Мишә буйлары

Бу - йлары Ду - лк - ын - лана су-лары Яр-лар-ын-да кош- лар сай- рый Саг - ын-д ыра шу-ла-ры. 29

³⁰Мишә буйлары

Meşe Boyları

чйна, дустым, гармуңны,
якташларым тыңласын;
Син уйнасаң, мин жырлармын
Мактап Миншә елгасын.

Ямьле Мише буйлары,
Дулкынлана сулары;
Ярларында кошлар сайрый,
Сагындыра шулары.

Oyna dostum akordeon ile
Köylülerim dinlesin
Sen oynasan ben söylerim
Meşe Nehri Mektebi

Güzel Meşe Boyları
Dalgalanır suları
Kıyısında kuşlar öter
Hüzün verir civıltısı

²⁹ Urallı 1999: 12

³⁰ Urallı 1999: 12 cev. Uçar

*Туган авылым Агайбаш ла,
мишә су буйларында;
Мишә буге, белрә таллар
Гел минем уйларымда.*

*Ямьле Мишә буйлары,
дулкынлана сулары;
Ярларында кошлар сайрый,
Сагынлыра шулары.*

*Memleketim Ağaşbay mı
Meşe suyu boylarında
Meşe ile salkım söğütler
Her zaman aklımda*

*Güzel Meşe Boyları
Dalgalanır suları
Kıyısında kuşlar öter
Hüzün verir civıltısı*

Сарман

Сан-ду- гач-лар ку - ныт кай - да сай - рый? Сар ман буй-ла рын да

7 ти - рәк - рә Сар-ман буй-лар-ынан ти-рәк - тә; Си- Җөбүл-ган

14 яшь-лек ма - хәб бә - тем Уре-леп чә-чек а - га йе - рәк - рә

31

³²Сарман

Сандугачлар куньп кайдасайрый ?
Сарман буйларында тирәктә;
Сиңв булган яшьлек махәббәтем
Урелеп чәчек ата йерәктә.

Сарман буйларынан Уткен чакта
Тынларсыңмы, жырлар жырлармын;
Куэләр еңне тутырыл карарсыңмы
Зңгәр таулан яулык болгармын?

Sarman

Bülbüller konup nerede öter
Sarman Boylarında kavakta
Sana olan gençlik aşkım
Çiçek açtı yüreğimde

Sarman boylarında geçmiş zamanda
Şarkılar söylerim dinler misin
Gözlerinle dolu dolu bakar mısın
Maviden şal bağlarım

³¹ Urallı 1999: 13

³² Urallı 1999:13 çev. Uçar.

Сарман буйларында яшел алан,
Печәннәре житәр бер заман;
Кавышулары, иркәм, бик куңелле,
Әмма аерышышу бик ямак.

Sarman boyları yeşildir
Ekinler yetişir her zaman
Kavuşmalar sevinçli ve eğlenceli
Ama ayrılıklar pek yaman

Кун авылы көенә

Би - ек тау - лар ның ба шын - да У - ты - рып уй - лар уй - ла - дым Уты - рып уй - лар уй - лар ө - уен Уе - кән и - кән буй - лар - ым

Кун авылы көенә³⁴

Биек тауларның башында
Утырып уйлар уйладым;

GÜN KÖYÜ

Büyük dağların başında
Oturup düşüncelere daldım

³³Urallı 1999: 18

³⁴Urallı 1999: 18 Çev. Uçar

*Утырып уйлар уйлар өуен
Уекән икән буйларым.*

*Oturup düşüncelere dalıp
Uzayıp gitmiş boylarım*

*Тальян гармун телләренлә
Уйнын биш бармак кына;
Агач яфраклары кебек
Саргая салмак кына.*

*İtalyan akordiyon tellerinde
Sadece beş parmak oynar
Ağaç yaprakları gibi
Sararır ağır ağır*

*Гармун баләкәй булса да,
Әйте ул кирәкләрен;
Сикереп суларга төшәрсен,
янса яшь йөрәкләрең.*

*Akordeon küçük olsa da
Söyler o gerekleri
Atlayıp sulara düşersin
Yansa genç yürekleri*

*Сандугачым, сайрап жибәр,
Талларың тамырлана;
Салкын сулар зчеп кенә
Йөрәгем сабырлана.*

*Bülbülüm bir ötöver
Dallarım damarlana
Soğuk sular içmiş gibi
Yüreğim soğuya*

Яңа <<Кара урман>>

Ур - ман нар - га бар - сам Һйу кай - тал - мыйм, Хәй
 7 - ран ка - лам кош - лар га - вы - шы - на. Ай - һай, дус - лар ым, Ат - ла - ныйк ат - ка,
 14 Сер бир - мик ят - ка Дус - лар бар чак га.

35

Яңа <<Кара урман>>³⁶

Yeni <<Kara Orman>>

Урманнарға барсам

Ormanlara gitsem

Һйу кайталмыйм,

Hiç dönemem

Хәйран калам кошлар тавышына.

Hayran kalırım küslerin sesine

Ай-һай, дусларым,

Hey hey dostlarım

Атланыйк атка,

Binelim ata

Сер бирмик ятка

Sır vermeyelim ele

Дуслар бар чакта.

Dostlar her zaman

Үткән лә генә

Geçmişte yine

Гомерем охиатамын

Ömrümü benzetirim

Чылтырап аккан чишимә агышына.

Şırl şırl akan çeşmenin akışına

Ай-һай, дусларым,

Hey hey dostlarım

Атланыйк атка,

Binelim ata

³⁵ Urallı 1999:28

³⁶ Urallı 1999:28 Çev. Uçar

<i>Сер бирмик ятка</i>	<i>Sır vermeyelim ele</i>
<i>Дуслар бар чакта.</i>	<i>Dostlar her zaman</i>
<i>Урманнарның,</i>	<i>Sıradan bir yürek</i>
<i>Тинсен йерек,</i>	<i>Bitmeyen dert</i>
<i>Сунмәсен дәрт</i>	<i>Dertlenmenin birçok nedeni var</i>
<i>Дертлелергә якты юллар бар.</i>	<i>Hey hey dostlarım</i>
<i>Ай-һай, дусларым,</i>	<i>Binelim ata</i>
<i>Атланык атка,</i>	<i>Sır vermeyelim ele</i>
<i>Сер бирмик ятка</i>	<i>Dostlar her zaman</i>
<i>Дуслар бар чакта.</i>	

Су буйлап

mf

Ид - ел бит ул, ти - рән бит ул,
 Ти - рән бит ул, киң бит ул, шул. Ти - рән
 бит ул, киң бит ул, Ка - раң - ғы тән бо - лгыт лы көн
 13
 Без ае - рыл ган көн бит ул

37

Су буйлап³⁷

Идел бит ул, тирән бит ул,
 Тирән бит ул, киң бит ул, шул.
 Караңгы тән, болгытлы көн
 Без аерылган көн бит ул.

Идел буйларына барсам,
 Әйтер идем Иделгә, шул;
 Минем кайгыларымны да
 Дыл кит, дил, диңгезгә.

Су буйлары моңсу иде,

SULAR AŞIP

İdil ki o derin ki o
 Derin ki o zor ki o
 Karanlık gece, bulutlu gün
 Bizim ayrıldığımız gün ki o

İdil boylarına varsam
 İdil'e şöyle der idim:
 Benim kaygılarımı da al
 Götür en derine

Su boyları hazin idi

³⁷ Urallı 1999:43 çev. Uçar

³⁸ Urallı 1999:43,44 çev. Uçar

Без айрылган чагында, шул;

Тормыш дулкыннары безне

Кушар эле, тагын да.

Bizim ayrıldığımız zaman da

Hayat dalgaları bizi

Alır gider yine de

ÖZGEÇMİŞ

23 Aralık 1991 yılında Burdur'da doğdu. Burdur'un Kemer İlçesindeki Kemer İlköğretim Okul'unda ilköğretimi, Ortaokulu Burdur merkezde olan Bahçelievler İlköğretim Okul'unda, liseyi Burdur Ticaret ve Anadolu Ticaret Meslek Lisesi'nde okudu. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde 2 sene Bilgisayar Programcılığı okudu.

2012 yılında kazandığı Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Müzik Bilimleri Bölümünü 2016 yılında bitirdi. Mezun olduktan 2 sene sonra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bitlis/Mutki/İkizler Köyüne bağlı İkizler Cumhuriyet YBO'ya müzik öğretmeni olarak atandı. Halen bu okulda görevini sürdürmektedir. Ayrıca Bitlis Ziya Eren Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi öğrenci alım komisyonunda da bulunmuştur.

2017 yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Müzikoloji Bölümünün açmış olduğu Yüksek Lisans programına girdi. Bu programa halen devam etmektedir.

